

tv-15 naš TOVARIS

Št. 28–29
17. julija 1986
Leto XXIV

glasilo zveze združenj borcev nov in zveze rezervnih vojaških starešin slovenije

Dan vstaje 1986

Pred petinštiridesetimi leti se je pod vodstvom komunistične partije začela na Slovenskem splošna ljudska vstaja proti fašističnim okupatorjem. Prve partizanske čete, zbrane zlasti v okolici Ljubljane, so začele napadati sovražnika. Skoraj istočasno se je sprožil upor na Gorenjskem, Štajerskem, Dolenjskem in Notranjskem, nedolgo za tem tudi na Primorskem in Koroškem. Zgled boje odločnosti in požrtvovalnosti je že v začetku dala Ljubljana, »država v državi«, pozneje po pravici imenovana mesto heroj. Seme, ki ga je bila zasejala Osvobodilna fronta slovenskega naroda, ustanovljena že konec aprila 1941, se je naglo razraslo v mogočno drevo.

Ta dejstva smo navajali ob slehernem jubileju slovenskega upornišva; njihov pomen se ni zmanjšal in ni izgubil aktualne teže vse do danes.

V štiriletnem žrtvenem boju si je slovenski narod priboril neodvisnost, pravico do samoodločbe in lastno ljudsko republiko; karakterno je dozorel v aktivno in ustvarjalno osebnost, ki more in hoče živeti po svojih običajih, častno nositi svoje ime in govoriti svoj jezik, razvijati svojo kulturo in gospodarsko organizacijo. Samo takšnemu narodu je priznana veljavnost, da je lahko dragocen, enakovreden tovariš in prijatelj drugim narodnim osebnostim.

Kakor v vsej Jugoslaviji, se je v narodnoosvobodilnem boju razplamtela tudi v Sloveniji družbena revolucija. Zgodovina je tako še enkrat zabeležila, da narodnostni in razredni cilji borcev se ljudskih množic niso nekaj, kar bi bilo mogoče ločevati. Iz našega življenja v povojnih letih je razvidno, da so nacionalne osebnosti jugoslovanskih narodov in narodnosti, med njimi tudi slovenska, postajale močnejše in bolj suverene predvsem zategadelj, ker so se izpolnjevali tudi razredni postulatni upora: težnja po moči in odločanju ljudskih množic, socialistično samo-

upravljanje, socialistična demokracija.

Državotvorni izraz slovenskega narodnostnega in razrednega boja – tako kot državotvorni izraz boja vseh drugih jugoslovanskih narodov in narodnosti – je pomenila ustanovitev avnojske zvezne države. Ta oblika sožitja se je skovala pod Titovo zastavo ob skupni svobodni volji milijonov Jugoslovancev, v njihovem bratstvu in enotnosti, za ceno milijon sedemsto tisoč človeških žrtev. Za to domovino smo plačali velik krvni davek tudi Slovenci. Zato vsakič, ko praznujemo svoj dan vstaje, poudarjamo to resnico, ki se je sicer v slehernem trenutku svoje-

in tiste moči, ki ohranja pri življenju naše slovenske zedinjevalne težnje. Seveda pa nam je Jugoslavija še nekaj več, nekaj, kar presega pojme interesa, doživljanja, prejetja. V Jugoslaviji uresničujemo svoj krvni, družinski, bratovski princip. Ta princip drami, tvorno giblje in vrednoti naša čustva socialistične solidarnosti, kakršna sicer gojimo tudi do drugih narodov sveta. Tako dosegamo drugi, za človeško in narodno srečo nujni bivanjski tečaj, ki ga prepoznavamo v trajni možnosti, da lahko, če je kaj vrednega v nas, iz sebe tudi damo in dajemo v prid jugoslovanski skupnosti.

Dan vstaje je bil vselej prilžnost – in nič drugače ni v poznem porevolucijskem letu 1986 – da si Slovenci priključimo pred oči in premislimo te naše stalnice in odnose. Zavest o skupnem

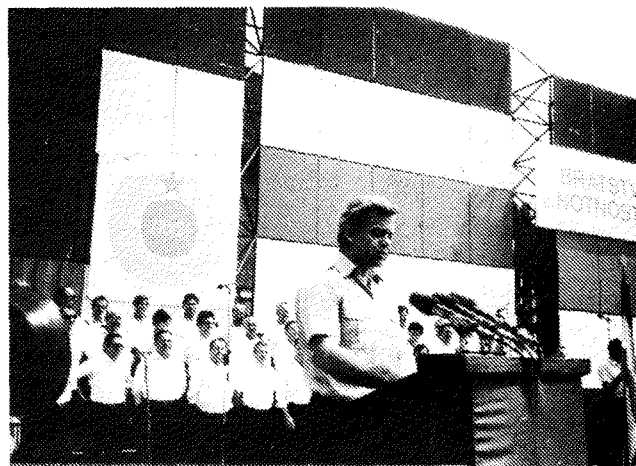

ga obstanka elementarno zavedamo. Titova Jugoslavija pomeni Slovincem svetinjo, pomeni nam ideal, o kakršnem so sanjali naši predniki skozi stoletja narodnostne in razredne nesvobode. Ta državna skupnost nam je poroštvo varnosti, neodvisnosti, miru, socialističnega progressa

narodnoosvobodilnem boju in poznejši skupni socialistični gradnji nas polni s spoznanjem, da nam je SFRJ edino mogoča oblika družbenega in narodnega življenja tudi v prihodnosti. Borce NOB in poznejši zavedni slovenski rodovi – nadaljevalci izročila upornikov iz leta 1941 –

trebami, zahtevami in preizkušnjami. Obravnavane so bile mnoge pomembne te-

treb za to bo še dovolj! Toda zdaj je vendarle predvsem pomembno, da tisto, o čemer

me, problemi, zastavljena mnoga vprašanja, dani mnogi odgovori – o gospodarskih razmerah, o razmerah v družbi nasploh, o razmerah v ZK. Razume se, da niso mogla priti na vrsto vsa vprašanja, niso mogli biti dani vsi odgovori. Priložnosti in po-

smo se dogovorili, sprejeli sklepe, začenjamo uresničevati. Tu nas čaka zahtevno vsakdanje delo. Šele delo spreminja resničnost in samo delo preliva besede v dejanja. To zdaj pričakuje vsa naša demokratična in napredna javnost, od tega ima

Ob petinštirideseti obletnici vstaje slovenskega naroda, ob dnevu vstaje 1986 čestitamo vsem aktivnim udeležencem boja za svobodo in revolucionarne spremembe na naši zgodovinski poti.

ne prikrivajo vznemirjenja prič potrebe, da morajo dandanes ponavljati takšno svojo opredelitev, saj jim ta zveni obrabljeno in že povsem odvečno. Toda dogajanja zadnjih časov kažejo, da je razdiralnim silam v naši skupnosti uspelo v marsičem skrhati družbene in mednarodne odnose. To se ne kaže samo na Kosovu in ne samo ob grmadi očitkov, ki letijo na Slovenijo. Celo na 13. kongresu ZKJ so prihajali na dan antagonizmi, izraženi v traktatih, ki so presegli naravo demokratičnega razpravljanja. Bili so odsev šovinističnih teženj tako v družbenem kot narodnem življenju, čeravno je naša revolucija z avnojskimi in poznejšimi ustavnimi sklepi napravila red v tej zgolj navidezni dvojnosti. Domala neprestano smo v državi soočeni z unitarističnimi pritiski, ki skušajo kratkoma izradirati nacionalne osebnosti, pri tem pa se rovarji skrivajo za frazami o vsemoči razrednega; priča smo tudi poskusom restavracije prevlade enega naroda nad drugim, tedaj pojavu, ki je bil eden izmed grobarjev predaprilske Jugoslavije; šopirijo se vplivi birokratskih centrov moči, ki bi hoteli namesto nekdanjih kapitalistov gospodovati delavskemu razredu

in delovnim ljudem; republike in pokrajini osvobojenih narodov in narodnosti se branijo proti grozeči hegemoniji neredko s sredstvi, ki pogosto po obliki, včasih pa žal tudi po vsebini, spominjajo na izbruhe nacionalizma; mlada socialistična samouprava skuša dostikrat kljubovati diktatom z nerazsodno trmo in zmedenimi odločitvami...

V takšni situaciji, ko krizo priporjenih vrednot povečuje in dramatizira eksistencialna, zlasti še domača in uvožena gospodarska kriza, nam ne bo pomagalo drugega kakor to, da se že danes in ne morda šele jutri zavemo svojih korenin. S srcem in pametjo se moramo upreti vsemu, kar nas skuša odmikati s poti, ki smo jo zastavili pod vodstvom komunistične partije 1941. Ohraniti nam je duha revolucije, četudi časi zahtevajo kakšno posodobljenja ali prilagoditve. Kar pa zadeva temelje: moč ljudskih množic, naš socialistični samoupravni razvoj, suverenost nacionalnih osebnosti in zvestoba federaciji – tu ni prehoda, ni kompromisa.

Ko slovenski borci NOB praznujejo svoj dan vstaje, to zahtevno enotno izražajo jugoslovanski skupnosti.

Zvone Kržišnik

Republiškemu odboru ZZB NOV Srbije, Beograd

V imenu Republiškega odbora ZZB NOV Slovenije in v svojem imenu pošiljam borcem in vsem delovnim ljudem ter občanom SR Srbije iskrene čestitke ob 7. juliju – dnevu vstaje srbskega naroda. Ljubljana, 7. julij 1986

Republiškemu odboru ZZB NOV Črne gore, Titograd

V imenu Republiškega odbora ZZB NOV Slovenije in v svojem imenu pošiljam borcem in vsem delovnim ljudem ter občanom SR Črne gore iskrene čestitke ob 13. juliju – dnevu vstaje črnogorskega naroda. Ljubljana, 11. julij 1986

Želimo vam, da bi na pridobitvah NOB, socialistične revolucije, izročilih tovariša Tita ter usmeritvah 13. kongresa ZKJ in 10. kongresa ZZB NOV Jugoslavije dosegali nove uspehe v napredku vaše republike in uspešno premagovali sedanje težave, krepili bratstvo in enotnost ter enakopravnost narodov in narodnosti Jugoslavije.

Prepričani smo, da bomo s skupnimi močmi tako zastavljene cilje uspešno uresničevali.

Predsednik RO ZZB NOV Slovenije Božidar Gorjan

Kranj, 4. julij 1986

Milan Kučan na osrednji proslavi

Za nami je 13. kongres ZKJ. Z njim se je iztek do neralonalnosti ekstenziven koledar političnega dogajanja, ki je izpolnjevalo vso našo letošnjo pomlad. Tisto, kar nas mora zdaj zanimati je, kakšen je izpiden prispevek vsebini in podobi našega jutrišnjega dneva, našemu življenju, izhodu iz krize. Kaj zmora biti kažipot k tistemu, kar je tačas osrednja skrb in misel največjega dela naših ljudi – da z več znanja, srčnosti, moči, enotne volje, dobro organiziranega in smotrnega dela ustvarimo socializem, ki bo materialno bogatejši, ekonomsko in politično učinkovitejši, bolj demokratičen, samoupraven in human. Smer in vsebina naše sedanje in bodoče idejno-

politične in družbene akcije sta zdaj dovolj jasni. Imamo takorekoč vse, kar nam je potrebno, da presežemo sedanjo krizo. Vero ljudi v pravičnejšo družbo in željo, da jo pomagajo ustvariti. Imamo jasno strategijo dolgoročnega razvoja družbe, imamo program ekonomske stabilizacije in kritično analizo delovanja političnega sistema. Imamo ljudi, ki imajo dovolj znanja, sposobnosti in volje, da vztrajajo v naporih za uresničevanje teh programov in te strategije. Domišljen je enoten pristop na celotni fronti boja za stabilizacijo, za uspešnejše in učinkovitejše delovanje sistema in urejanja perečih vprašanj sedanosti, iz katere se poraja jutrišnji dan z novimi po-

vso pravico, ker je pri tem pripravljena sodelovati.

Zveza komunistov se prebuja iz apatije. Ne pristaja na vdajo ne vesti ne odgovornosti. To vliva pogum. Toda potrebno bo trdo delo, mnoge izboljšave in odločne spremembe v sami ZK, da bodo sadovi naporov vidni, cilji uresničeni. V življenju za zdaj še ni sprememb, ki so nujne in ki so možne. Povedati in zapisati ni dovolj! Dosti pomembnejše je spreminjati prakso s konkretnimi, četudi majhnimi potezami in otipljivimi premiki. Ni mogoče brez posledic v nedogled živeti zaprto v partijskih organizacijah, tam tarnati in kritizirati, sporočati in naročati drugim in samozadovoljno živeti v prepričanju, da bodo stvari v redu, ker jih bo partija vzela v svoje roke. Prva skrb in odlika komunistov, kakršno zahteva sedanji čas, je, da se ne zatekajo ne v kapitulantstvo, ne v resignacijo pod pezo težav, ki pristiskajo na nas, ampak da se pogumno obr-

nejo k svojim dolžnostim in odgovornostim v sistemu samoupravne demokracije, v socialistični zvezi. Z usmeritvami in sklepi svojih organizacij in forumov moramo med ljudi! Pridobili jih bomo za našo idejo, prakso, z zgledom, argumenti, znanimi, enotnostjo in rezultati. V razpravi z njimi jih bomo prepričali, da imamo prav. Sicer ne bodo z nami v isti družbeni akciji, za iste cilje! Za komunistično idejo in vizijo humane družbe se je treba boriti. Močni so pritiski, ki jo ogrožajo in jo poskušajo kompromitirati. Ne samo idejni nasprotniki, jo kompromitira predvsem naša nezadostna pripravljenost iti v spopade za globlje družbene reforme, ki bi nas približale tem vizijam. Težavne preizkušnje sedanjega časa nas morajo spodbujati k še večji zavzetosti, k ustvarjalnemu delu in moralni pokončnosti. Pogum je težje pokazati in resnico je bolj tvegano povedati v krizi, a je oboje prav v krizi toliko bolj potrebno.

Vnovič potrjena bratstvo in enotnost

Osrednja proslava dneva borca je bila ob 16. srečanju Zveze rezervnih vojaških starešin Jugoslavije in srečanju gorenjskih borcev in aktivistov v petek, 4. julija, v Kranju. Udeležilo se je nekaj tisoč udeležencev, med njimi okrog 1000 iz drugih republik in pokrajin. Po pozdravnih nagovorih predsednika Skupščine občine Kranj Ivana Torkarja, predsednika Predsedstva Zvezne konference ZRVS Jugoslavije Janeza Japlja in načelnika generalštaba JLA generalpolkovnika Zorka Čanadija je zbranim gostom, nekdanjim borcev NOV, rezervnim vojaškim starešinam, mladini in gostiteljem letošnjega srečanja spregovoril predsednik CK ZK Slovenije Milan Kučan.

Kranj, prizorišče srečanja, je že od ranega jutra dajal podobo sotočja, kamor so se stekale reke ljudi. Stiski rok, pozdravi in srečanja po mnogih letih so ob kulturnem programu, odlični organizaciji in tovariškem vzdušju ustvarili pravo manifestacijo bratstva in enotnosti, ki sta bili gesli in temelj srečanja. Srečanje se je po uvodnem dopoldanskem delu nadaljevalo v popoldne in zvečer, splošna oznaka vsega bivanja rezervnih vojaških starešin iz vse Jugoslavije v Sloveniji pa je, da je bilo to delovno, koristno srečanje z izmenjavo številnih izkušenj.

Delovno srečanje rezervnih vojaških starešin Jugoslavije se je dejansko pričelo že v sredo, 2. julija. Dopoldan je bila tiskovna konferenca za akreditirane novinarje iz domala vseh jugoslovanskih časopisnih, radijskih in televizijskih hiš, ki so spremljali dvodnevne aktivnosti rezervnih vojaških starešin. Zgodaj popoldne je že bil sprejem gostov in delegacij iz federacije, socialističnih republik in socialističnih avtonomnih pokrajin. Sledili so seja predsedstva Zvezne konference ZRVS Jugoslavije, polaganje venca pred spomenik revolucije, sprejem v ljubljanskem Domu JLA in tovariško srečanje.

Drugi delovni dan je bil izpolnjen s številnimi aktivnostmi tako delegacij kot ostalih udeležencev – rezervnih vojaških starešin: v Republiškem centru za obrambno usposabljanje v Poljčah je potekala tematska razprava o vlogi zveze rezervnih vojaških starešin pri nadaljnji krepitvi družbene samozasčite. Ob tej priložnosti so si gostje ogledali razstavo o narodni zaščiti in alpinistični opreči, ogledali pa so si tudi delovno organizacijo Industrijo bombažnih izdelkov IBI v Kranju. Za ostale udeležence v slovenskih občinah pa je dan minil v znamenju številnih posvetovanj, ogledih delovnih organizacij, kulturnih znamenitosti.

Mnogim gostom iz vrst ZRVS in družbenopolitičnih organizacij pa bo še dolgo ostala v spominu vaja planinske enote JLA v Bohinjski Beli, ki jo je vodil izkušeni starešina Spiro Niković. Mnogim je zastajal dih ob vratolomnih vajah izkušenih

vojakov-planincev, ki so bili kos vsem nalogam, tudi reševanju namišljenega ponesrečenega planinca. Udeleženci vaje so poželi buren aplavz, mnogi od njih pa so bili tudi deležni osebnih čestitk.

Dan se je prevesil v pozni popoldan. Mnogi so si še ogledali generalko nastopajočih, ki so naslednjega dne na osrednji prireditvi v Kranju svojo nalogo prav tako zadovoljivo opravili. V »press centru« pa je še naprej vladalo delovno vzdušje, saj so mnogi poročevalci svojim redakcijam še v poznih večernih urah sporočali vtise minulega dne.

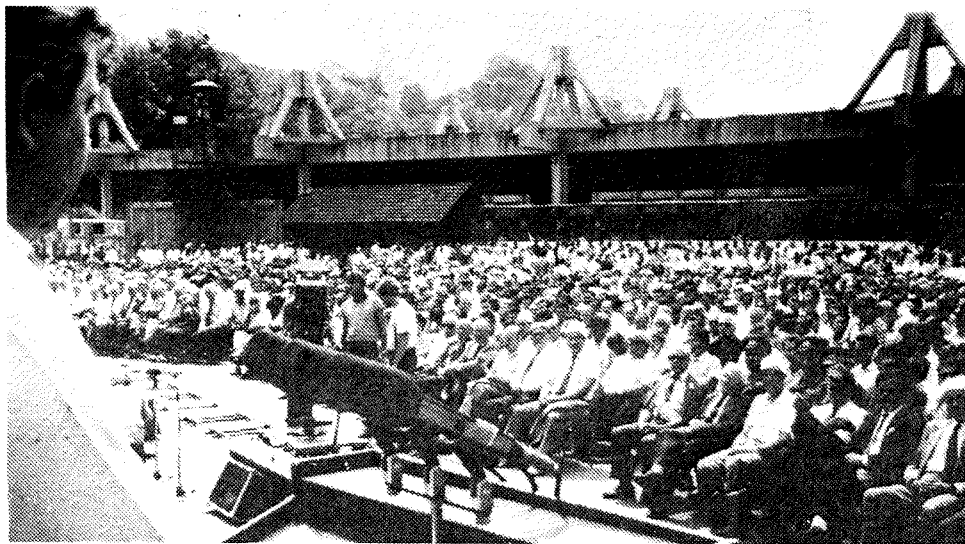
16. srečanja rezervnih vojaških starešin Jugoslavije in

sti smo obiskali tudi delovno organizacijo Energoinvest. Ta tovarna transformatorjev izdeluje lakirano žico za obrat tovarno v Boru. To medsebojno sodelovanje med dvema delovnimi organizacijama želimo še bolj poglobiti, prav tako pa si želimo še tesnejšega sodelovanja med obema občinskima konferencama RVS, obstaja jo pa tudi vsestranske možnosti za to.

Ivan Zelenkovski: »Organizatorji 17. srečanja RVS Jugoslavije »Mavrovo 87« bomo starešine, delovni ljudje, družbenopolitične organizacije in borci socialistične republike Makedonije. Predvsem si želimo, da bi va-

občina je dokaj močno industrijsko razvejana, zato so pogoji za ustanavljanje aktivov RVS ugodnejši kot tam, kjer ni industrije. V pomoč pri uresničevanju naših ciljev pa nam bodo kolegi iz OK ZRVS občine Ljubljana Šiška, ki imajo precej izkušenj na tem področju. Dobro sodelujemo tudi z nekdanjimi borcei NOV naše občine in strinjamo se, da smo rezervni starešine tisti, ki bomo nadaljevali tradicije narodnoosvobodilnega boja«. Enakega mnenja sta bila tudi Luka Djukić in Aleksandar Gošić. Vsi naši sogovorniki so bili enotnega mnenja, da so pridobljene izkušnje rezervnih vojaških starešin Slovenije v dragoceno pomoč ne le republiškim konferencam ZRVS, temveč celotni organizaciji ZRVS Jugoslavije, ki danes šteje okrog 700.000 članov.

Kot smo že omenili, bo gostitelj prihodnjega srečanja, že sedemnajstega po vrsti, RK ZRVS Makedonije »Ma-

Milan Kučan za govorniškim odrom

18. zbora gorenjskih aktivistov so se udeležili tudi: Dragoljub Nikolić, predsednik CK ZRVS iz Zaječarja in član RK ZRVS Srbije, Ivan Zelenkovski, predsednik

še izkušnje v aktivnosti rezervnih vojaških starešin prenesli v naše okolje. Od vas smo se v teh dneh veliko naučili, pa tudi videli, zato vam se v imenu vseh nas

vrovo 87«, gostiteljica 19. zbora gorenjskih aktivistov pa občina Kamnik. Ob tej priložnosti so bile na osrednji slovesnosti v Kranju izmenjane prehodne zastave.

Ob koncu naj omenimo še bogat kulturni program, ki so ga v zadovoljstvo vseh pripravili in izvedli: Veliki pihalni orkester in fanfaristi JLA, Partizanski pevski zbor, dramska umetnica Senka Sokolović-Bertok, operna pevka Dragica Čarman, harmonikar Milče Stegu, mešani pevski zbor »France Prešeren« iz Kranja, plesno-pevska skupina OŠ Bratstvo in enotnost iz Ljubljane, Zavod za glasbeno in baletno izobraževanje Ljubljana, folklorna skupina iz Preddvora pri Kranju ter recitatorji iz Pirnič, Radovljice, Kranja in Ljubljane.

Tekst in foto:
Jože Čurin

Prihod gostov v Grosuplje in Ljubljano

Polaganje venca k spomeniku na Trgu revolucije

Starešine iz Dalmacije v Titovem Velenju

Ob letošnjem 16. srečanju rezervnih vojaških starešin Jugoslavije »Bratstvo in enotnost 86«, ki je bilo 4. julija v Kranju, so mnoga slovenska mesta gostila starešine iz drugih republik in pokrajin. Na obisku v Titovem Velenju so bili starešine iz Splita, ki je pobraten s Titovim Velenjem. Občinska konferenca ZRVS je gostom iz Dalmacije pripravila pester program z ogledom različnih kulturnih in zgodovinskih znamenitosti Šaleške doline. Najlepše doživetje zanje je bil tradicionalni običaj velenjskih rudarjev ob njihovem stanovskem prazniku: skok čez kožo. Nevšakdanje doživetje za starešine iz Dalmacije so bili tudi smučarski skoki na novi 55 – metrski plastični skakalnici.

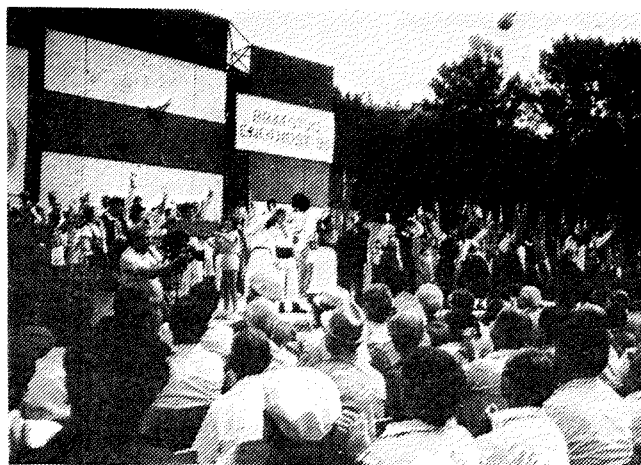
Zadnji dan tridnevnega obiska so si starešine ogledali dom borcev in mladine ter dom SLO in se za krajši čas zadržali na delovnem in prijateljskem srečanju. Zapišimo še, da je bilo srečanje med gosti iz splitskih občin in gostitelji iz Titovega Velenja predvsem delovno, saj so si izmenjali izkušnje in se dogovorili za še tesnejše sodelovanje.

Ko so gostje iz Dalmacije odhajali iz Titovega Velenja, so dejali, da so bili nad vsem, kar so videli in doživeli v teh treh dneh, več kot prijetno presenečeni. Dva smo poprosili za krajši razgovor. PAVAO LAKOŠ, predsednik mestne konference ZRVS iz Splita: »Prvič sem v Titovem Velenju. Presenečen sem nad komunalno ureditvijo in čistočo mesta. Sicer pa je vsako takšno srečanje, zlasti kadar gre za ljudi iz pobratenih mest, posebno doživetje. Krepijo se vezi, ne le na strokovnem področju, temveč tudi in predvsem na drugih. Stike je zdaj treba bolj širiti in poglobljati. Naša srečanja bi morala biti bolj

pogosta, ne le ob praznikih, kot je bilo to takrat. Predstavniki občinske konference ZRVS Velenje so nas seznanili z življenjem in lepotami mesta in doline. Nepozabni sta bili srečanja v Zavodnjah in z rudarji. Takšnih običajev doslej nismo poznali. Na obisku v domu borcev in mladine ter v domu SLO smo se seznanili z visoko ravni strokovnosti, tehnike in opremljenosti. Še nekaj besed o 16. srečanju starešin Jugoslavije. Bil sem prvič na takšnem srečanju. Menim, da se je naša enotnost in pripravljenost ohraniti vse, kar imamo, na tem srečanju še poglobila. Med starešinami ni dvoma, kako naprej, naši cilji in dolžnosti so jasni.«

MILAN MIRKOVIĆ, predsednik konference ZRVS skupnosti občine Split: »Čeprav sem prvič v vašem mestu, sem o njem v zvezi z Gorenjem in rudnikom slišal že veliko. Ljudje so zelo prijazni in odprti, povsod je čutili domačnost. Najbolj mi je bilo všeč, na kako lep način vaši rudarji sprejmejo v svoje stanovske vrste mlade rudarje. Zlasti skok čez kožo je nekaj posebnega. Tudi sicer je vaše lepo mesto mesto mladim; povsod samo mlade družine. Bistvo srečanja s starešinami iz vaše občine je v tem, da so koncepti SLO in DS povsem enaki, kar je tudi nujno, če se hočemo s skupnimi močmi upreti vsem negativnim pojavom. Seveda pa moramo obstoječe koncepte še naprej razvijati in krepiti; to pa je mogoče le z izmenjavo izkušenj in z dobrim sodelovanjem, kar velja tudi za starešine. Menim, da bi se morali drugi zgledovati in prav tako navezati tesnejše stike. Zlasti ljudje obeh mest bi se morali bolj povezati. Iz Titovega Velenja odhajam z najlepšimi občutki in prijetnimi doživetji.«

Bogdan Mugerle

Proslava v Kranju

Predstavniki ZRVS Slovenije predajajo prapor gostiteljem prihodnjega srečanja ZRVSJ iz Mavrova

Vojaki iz enote, ki ji poveljuje Radoje Pavlović, gradijo cesto na Kozjanskem

Za hitrejši razvoj

Vse pogostejše slišimo koliko naša družba daje za Jugoslovansko ljudsko armado. To je res, vendar nam ta armada tudi nekaj vrne. Ne gre samo za to, da varuje našo neodvisnost, ampak za številne objekte, ki so jih zgradile mnoge generacije vojakov po vsej Jugoslaviji. Vojaki so v številne vasi in domove napeljali električni tok, svežo tekočo vodo, po telefonskih žicah približale zdravnika in še kaj.

Tudi letos so na številnih gradbiščih vojak JLA. Njihov prispevek bo izredno velik. Na območju Slovenije bodo vojaki sodelovali v približno petnajstih akcijah. Delali bodo predvsem na manj razvitih območjih.

Ceste, vodovodi, telefon

Vojaki iz Ljubljanskega armadnega območja bodo letos zgradili približno šestdeset kilometrov vodovodnega omrežja. Gradili jih bodo na

priпадniki JLA. V poveljstvu Ljubljanskega armadnega območja poudarjajo, da bo vrednost del, ki jih bodo opravili vojaki, znašala približno milijardo dinarjev. Ta ocena pa bi bila prav gotovo nekajkrat večja, če bi jo izražali po tržnih cenah.

Pravijo tudi, da imajo takšne akcije dvojni pomen. Vojaki, predvsem inženirci, lahko praktično preizkusijo znanje, ki so si ga pridobili med urjenjem, hkrati pa se tudi urijo za delovanje na terenu.

Viktor Lazar

Selmani Nedžadi

Velikih Blokah, med Cerknico in Novo vasjo. V občini Ilirska Bistrica bodo pripeljali vodo v Knežak, Bač in Koritnico. Na območju Ribnice in Kočevje bodo zgradili vodovod od Travnika, Hribov in Drage. V Beli krajini bodo zgradili vodovod od Semiča do Krupe. Sodelovali pa bodo tudi pri gradnji vodovodov v občinah Litija, Novo mesto in Radovljica.

Zgradili bodo tudi dvajset kilometrov cest. S sodobno cesto bodo povezali Davčo z Novaki. Razširili in posodobili bodo cesto Oštrc-Polom na Gorjancih v občini Krško. Ta cesta bo sestavni del prometnice čez Gorjance, ki je na hrvaški strani že narejena. Uredili bodo tudi cesto Kotlje-Doler na Koroškem. To bo najkrajša možna povezava Mežiške doline s Slovenj Gradcem in središčem naše republike. Na območju Maribora bodo zgradili cesto Ruše-Lovrenc na Pohorju. V občinah Maribor-Pesnica, Kranj, Sevnica in Radlje ob Dravi pa bodo zgradili petintrideset kilometrov telefonskega omrežja.

Poleg tega pa bodo vojaki sodelovali tudi pri graditvi drugih objektov. Pomagali bodo obnavljati stadion železničarskega kluba v Ljubljani, kjer bodo balkanske atletske igre in športno prvenstvo Ljubljanskega armadnega območja, delali bodo tudi na Bazi 20 v Kočevskem Rogu in na strelišču ob Dolenski cesti v Ljubljani.

To so samo nekatere akcije, v katerih bodo sodelovali

Franc Blatnik

Franc Šafran

skimi deli pri gradnji novega cestnega odseka na cesti Šentjur-Planina. Do konca naj bi opravili vsa zemeljska dela, razen useka, ki bo globok dobrih šestnajst metrov. Na začetku je bilo delo zelo težko, saj poteka trasa po dnu doline, ki je zaradi številnih vodnih izvirov zelo močvirna. Na kakšnem zemljišču delajo, pove podatek, da so na sedemnajstih metrih našli kar dvanajst vrst prsti. Z novo cesto se bodo

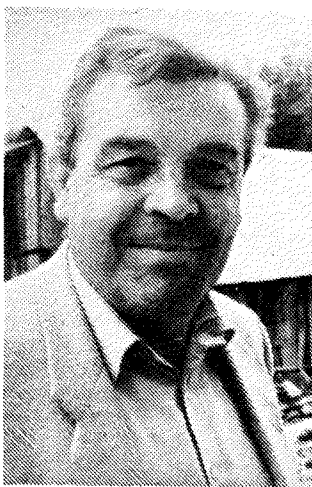
je dejal. »Do zdaj sem v glavnem postavljaval odvodne cevi, bolje povedano pripravljel betonske podlage za odvod odvečne vode. Na dan delamo približno osem ur, če pa pada dež, ostanemo v najmanjši garniziji v Jugoslaviji. Ta naša garnizija je v gasilskem domu v Kalobju. Če nas torej zmoti dež, ne delamo, ampak naslednji dan potegnemo in nadoknadimo izgubljen čas. Na gradbišču smo sami stari vojaki, ki smo

Kljub strojem je človek še vedno nepogrešljiv pri delu na trasi.

izognili klancu Jezerca, ki ima dvajsetodstotni vzpon. To je najkrajša povezava Kozjanskega z občinskima središčema Šentjurjem in Celjem in po njej se vsak dan

že vsi končali urjenje. Z domačini se dobro razumemo, včasih se vsedemo skupaj za katero zapojemo, včasih jih pomagamo pri njihovih opravilih, postavili smo strelodnev na gasilski dom, skratka čas tu zelo hitro teče.

Vlado Gorjup

pelje po šestintrideset avtobusov, ki vozijo delavce na delo in dijake v šole. Velike težave so pri prometu pozimi, ko zapade sneg.

Kot je povedal starešina Radovan Tkalec, ki vodi dela, so vojaki do konca junija opravili 6544 delovnih ur, prevozili 6544 kilometrov, z inženirskimi stroji pa so naredili 290 delovnih ur. Očistili so več kot hektar površin in prestavili približno devet sto metrov električne napeljave in izkopali tisoč metrov kanalov. Skupno so do konca junija izkopali približno 27 tisoč kubnih metrov zemlje.

Zelo dobro sodelovanje

Na trasi prihodnje nove ceste smo srečali tudi **Viktorja Lazarja** iz Rovt nad Logatcem. Po poklicu je zidar, tako da lahko to svoje znanje uporablja pri delu. »Na trasi sem že od samega začetka,

Te besede je potrdil tudi vojak **Selmani Nedžadi**, sicer strojni tehnik iz Tetova v Makedoniji. »Življenje na terenu je boljše od tistega v vojašnici. Med seboj se dobro razumemo in pomagamo. Disciplina je kljub temu nekoliko strožja, toda odnos starešin do vojakov se mi zdi bolj prijateljski. Do zdaj sem največ delal z lopato, ker je pač to najbolj potrebno,« je dejal Selmani.

Kako so Kozjanci sprejeli vojake, smo se lahko prepričali na lastne oči. Gospodinja **Fanika Zupanc**, trasa poteka nedaleč od njihove hiše, je vojakom prinesla steklenico domačega vina in hlebec kruha. Pravi, da je zelo vesela, da vojak gradijo novo cesto, saj bo dostop do njihove domačije zdaj veliko lažji.

Reden gost pri vojakih je tudi predsednik sveta krajevnega združenja Kalobje **Franc Blatnik**. »V naši krajevni skupnosti smo zelo ve-

Vojaki **Svetozar Todorović**, **Zrinko Pulić** in **Miodrag Radosavljević** med pripravljanjem betonske podlage za odvodne cevi.

nopolitičnih organizacij občine Šentjur. Tako smo srečali tudi predsednika skupščine občine **Vlada Gorjupa**, ki je tudi zelo zadovoljen, da so to cesto končno začeli graditi. »Naša občina in njeni prebivalci smo dobili marsikatero pridobitev ravno s pomočjo vojakov iz enote JLA, ki ji poveljuje Radoje Pavlović. Zelo pa smo tej enoti hvaležni za pomoč pri neurju ki je sredi junija divjalo pri nas. Narasli potok Kozarica je odnesel most, tako da je bilo več kot pet tisoč prebivalcev občine odrezanih od sveta. Na našo prošnjo so vojak v dobrih dveh urah postavili zasilni most, ki ga bomo uporabljali do zgraditve novega.«

Čas tudi za čebele

Med obiskom pri vojakih, ki gradijo cesto na klancu Jezerca, so nam predstavili tudi vojaka **Viktorja Lazarja**. Ta si je od doma pripeljal panj čebel in se v prostem času ukvarja z njimi. Vprašali smo ga, kako da se ukvarja s tem dokaj nenavadnih ko-

Domačinka Fanika Zupanc je prinesla vojakom steklenico vina. Kljub slabemu vremenu in velikemu blatu se je zelo prilegel.

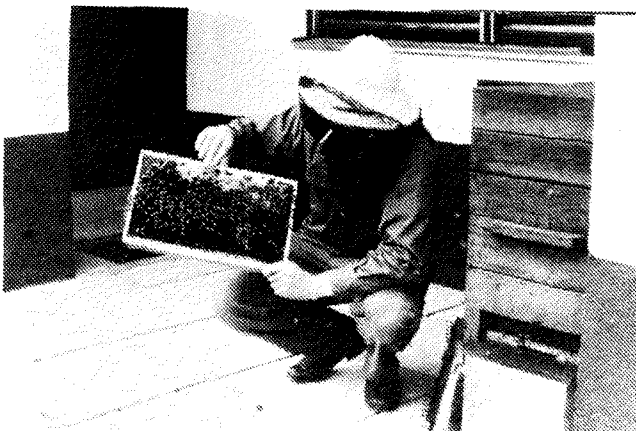
Upamo samo, da bodo do konca opravili svojo nalogo,« pravi **Franc Blatnik**. Predsednik krajevnega združenja **SZDL Franc Šafran** pa je dodal, da je vas kar nekaj prazna, ko ni vojakov.

Vojake pa pogosto obiščejo tudi predstavniki družbe

njičkom. »Moja sedanja ljubezen bi me pred leti skoraj veljala življenje. S starši sem pospravljaval seno, ko sem opazil, da se na drevo obeša roj čebel. Šel sem jih gledat in stopil sem preblizu. Napadle so me in dobil sem osemintrideset pikov. Morali so me odpeljati v bolnico, kjer sem bil dalj časa na zdravljenju. Kljub temu pa mi je ljubezen do čebel ostala in kupil sem prvi panj, pa drugega in pred odhodom v JLA sem jih imel petnajst.

Ker se doma nihče ne ukvarja z njimi, sem moral panje prodati. Potem ko sem opravil urjenje, sem odšel na dopust in vprašal sem starešine, če lahko pripeljem čebele. Dovolili so mi in zdaj jih imam tukaj. Ko bo čas, bomo točili med in ga skupaj pojedli,« je povedal **Viktor Lazar**.

Bojan Kuntarić

Viktor Lazar se v prostem času ukvarja s čebelami.

Mineva pet desetletij Spomini na špansko državljansko vojno

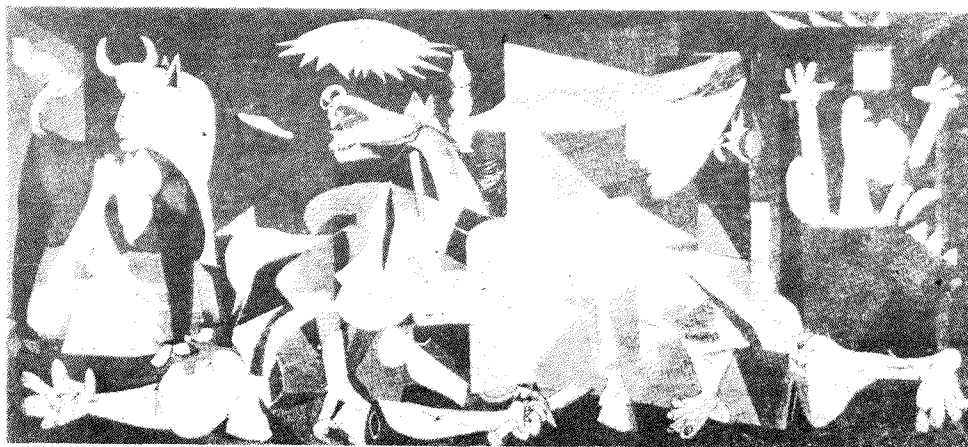
Z oboroženim uporom španskih generalov proti zakoniti vladi ljudske fronte v Španiji se je 18. julija 1936 v Španiji začela državljanska vojna. Po dogovoru z mednarodnim fašizmom in njegovo pomočjo, predvsem z močno pomočjo rednih čet fašistične Italije, nacistične Nemčije, Salazarjeve Portugalske in Marokancev iz takratne španske kolonije, ki jim je uporni general Franco za uslugo obljubil določene svoboščine, je ta vojna že v začetku za ves svobodni svet pomenila boj za socialno in demokratično pravičnost, za Španijo, poleg tega pa tudi za osvobodilno vojno proti tuji intervenciji.

Ljudskofrontno gibanje, ki se je po zmagi nacizma v Nemčiji in na pobudo komunistov oblikovalo predvsem v evropskih deželah (z namenom, da mobilizira vse napredne in demokratične sile, ki bi združene lahko zaustavile fašizem na pohodu), je bilo vsestranski izraz mednarodne solidarnosti, ko je šlo za prvi oboroženi napad fašizma v Evropi. V vsem obdobju španske državljanske vojne je v Španijo prišlo okoli 35.000 prostovoljcev iz 53 dežel Evrope in Amerike, kar je bilo enkratni primer v zgodovini človeštva. Protifašisti so se vključevali v španske mednarodne brigade, kakor jih je oblikoval dekret republike Španije dne 22. 10. 1936. Imenovali so se »Brigadas internacionales voluntarios por la Libertad« (Mednarodne brigade prostovoljcev za svobodo). Pomoč, ki jo je za osvoboditev Španije organizirala KPJ, je bila ena najvidnejših akcij jugoslovanskih komunistov pred 2. svetovno vojno. KPJ je s tem širila tudi svoj vpliv na naše

narode, da bi se pripravili na usodne dogodke, na vse bližje NOB, ki je bila tako v nekem smislu nadaljeva-

nje španske borbe. Izkušnje »Spancev« so bile dragocena pomoč NOB.

Osrednja proslava petde-

Picassojeva Guernica

sete obletnice španskih mednarodnih brigad, v katerih je bilo po nepopolnih podatkih, zapisanih v Zborniku španskih borcev Jugoslavije, prek 1700 borcev iz Jugoslavije ali iz vrst izseljencev, bo pri nas 22. oktobra in sicer v Beogradu – V organizaciji zvezne konference SZDL Jugoslavije.

V slovenski sekciji Združenja španskih borcev pri RO ZZB NOV Slovenije smo izdali publikaciji »Naši Španci« in »Slovenski španski borci?« ter objavili seznam španskih borcev iz vseh slovenskih pokrajin. Tistim, ki so v jugoslovanskem zborniku, smo dodali še več novih imen primorskih Slovencev iz seznamov italijanskih španskih borcev. V te sezname so bili vpisani kot italijanski državljani, kar so bili takrat proti svoji volji. Tako šteje zdaj dopolnjeni seznam španskih borcev 575 imen, kar je relativno visoko število. Njihov prispevek zasluži tudi proslavo v Ljubljani, v organizaciji SZDL

Slovenije, in morda s priporočilom SZDL Slovenije tudi v občinskih središčih.

V Združenju španskih borcev Jugoslavije v Beogradu je bil izdelan »promemorij« vseh možnih oblik aktivnosti ob polsto-

sredstvom javnega obveščanja in zlasti šolnikom. Proslave španskih mednarodnih brigad ne bodo le priložnostni dogodek, ki bo šel v pozabo, pač pa naj bi bila takratna dogajanja in izročila revolucije po-

Skupina naših delavcev in študentov 15. interbrigade (bataljona Dimitrov). V zgornji vrsti drugi z leve Dušan Kveder.

letnici ustanovitve španskih mednarodnih brigad. Zaradi preobsežnega programa seveda ta ne bi bil uporabljen v celoti, je pa dragocen pripomoček ne le organizatorjem slovesnosti, temveč tudi našim sociologom, zgodovinarjem,

memben del svetovne in naše zgodovine, o kateri naši ljudje, zlasti mladina, zelo malo ve. Le nekaj vrstic v šolskem učbeniku ne more nadomestiti belih lis pri zgodovini naše preteklosti.

L. M.

Kaj se je dogajalo pred pol stoletja

Vsi, ki poznajo politično podobo sodobne Španije, soglašajo v oceni, da tudi petdeset let, ki so minila od začetka španske državljanske vojne 17. julija 1936), še ni bilo dovolj za zacelitev ran, nastalih v vojni in tudi še po njej. Španska državljanska vojna je bila polna brezprimernega junaštva, vendar pa tudi zverinskih dejanj. To je (predvsem profašistična) propaganda spetno izrabljala in organizirala potujoče razstave. Ena takšnih propagandističnih razstav je ob koncu državljanske vojne nekako zašla celo v Ljubljano.

Ni dvoma, da je bila vojna na Pirinejskem polotoku uvod v drugo svetovno vojno. Predvsem fašistične sile so v njej preizkušale svojo novo oborožitev in taktiko. Brez te vojne bi tudi težko razumeli pot, ki jo je Španija prehodila od leta 1936 pa do letos, ko se bolj spominjajo vojne, kakor pa proslavljajo junaška dejanja branilcev republike.

Prebivalstvo sodobne Španije je mlado; podatki kažejo, da se je 80% sedanjih Spancev rodilo po zmagi fašističnega frankizma, toda milijon padlih je bilo dovolj, da skoraj ni španske družine, iz katere ne bi padla vsaj ena žrtev. Sicer pa je bila to država, ki jo je nekdanja slava, grajena na kolonialnem ropanju, zazibala v bogate, toda smrtonosne sanje. V takšnem razpoloženju v Španija namreč skorajda prespala prvo in drugo tehnološko revolucijo. Medtem ko je ves zahod nabiral bogastvo, je Španija gospodarsko propadala, politično pa razpadla

na dva svetova: svet dela in svet kapitala, ki mu je stopila ob bok tradicionalna Španija: cerkev, vojaški vrhovi in plemstvo.

Španska reakcija, premagana na volitvah leta 1936, je sklenila, da bo takoj zmlela zmagovito Ljudsko fronto, preden bi se lahko stabilizirala. Delodajalci v velikih podjetjih in tovarnah so ustavili proizvodnjo, veleposredniki so puščali pridelek na njivah, kjer je propadal, bančniki pa so selili kapital v tujino. Vsi skupaj so hujskali generale, naj se uprejo Ljudski fronti in republiki.

Sredi julija 1936. je uporniški general – po vseh zakonih bi moral veljati za izdajalca – Francisco Franco objavil svoj razglas, s katerim je odrekel pokorščino republiki. Priključilo se mu je nekaj generalov, med njimi Jose Antonio Primo de Rivera (sin bivšega diktatorja) in njegova »Falange Española« ter končno karlisti, ki jih je vodil Fal Conde. V nasprotju s špansko desnico, ki je organizirala vstajo, je bila vlada – joča levica razdrobljena in nezaupljiva. Republikanci, socialisti, komunisti vseh frakcij in anarhisti so ravnali vsak po svoje.

Če bi se vse španske garnizije pridružile upornikom, bi bilo republike hitro konec. Tako pa je sredi Madrida stala vojašnica, ki se je priključila Francu. Goloroka množica jo je napadla v noči od 29. na 30. julij in kljub strojnični rafalom prišla do fašistov in jih zmetala skozi okna vojašnice. Zdaj na tistem mestu v Madridu ni več vojašnice, namesto nje so postavili majhen egiptovski

tempelj, ki ga je Naserjeva vlada podarila Španiji kot zahvalo za njeno pomoč pri graditvi asuanskega jezusa.

Morda, tako pravijo zdaj, ko je minilo že nekaj zgodovine od tistih dni, bi bil upor hitro zaduščen, če bi vlada takoj ljudstvu razdelila orožje za obrambo republike. Namesto tega je Španija preživela skoraj tri huda, kruta leta. Prevladuje mnenje, da vse ne bi bilo tako kruto, če ne bi bilo tuje politične in vojaške intervencije v Španiji.

Tedanje velike sile so konec avgusta 1936. podpisale pogodbo o nevmešavanju in ustanovile ustrezen komite, ki naj bi nadziral prepoved pošiljanja orožja v Španijo. To je bilo učinkovito, če je šlo za zahodne demokracije; fašisti in nacisti pa so medtem še naprej mirno oskrbovali Franca. Sledili so novi hudi udarci: Roosevelt je uvedel embargo na dobavo orožja republikancem, Stalin pa je sklenil, da bo krvave domače frakcijske spopade prenesel celo na španska tla, s čimer je še bolj razcepil že sicer neenotne leve sile v Španiji. Komunistični voditelj Nernandez je nedvomno namignil, da sta polkovnik NKVD Orlov in kasnejši stalinistični sekretar tržaške KP Vidali ubila bivšega trokista Nina. Izginili so Wolf, Abramovič ter še nekateri boljševiski in manjševiki. Parovića, Titovega protifrakcijskega borca, so za kaznen poslali iz Moskve v Španijo. Padel je na fronti, zadet v tilnik! Antonov-Ovsenenko, revolucionar, ki je med okto-brsko revolucijo vodil napad na Zimski dvorec, v Španiji

Odbor za obeležitev 50-letnice udeležbe jugoslovanskih prostovoljcev v boju španskega ljudstva proti fašizmu in ustanovitve mednarodnih brigad, ustanovljen pri predsedstvu republiške konference SZDL Slovenije, se je na svoji prvi seji, namenjeni pregledu doslej oblikovanih pobud in dogovoru za program aktivnosti, zbral v sredo, 9. julija. Predsednik odbora je Ciril Zlobec. Stipo Rajić

pa je bil sovjetski konzul, je izginil, ker ni v celoti podpiral metod NKVD. Grenak okus izdaje se je nadaljeval z grenkobo poraza. Spomladi leta 1939. sta bila ta razredna vojna in uvod v vsesplošni spopad s fašizmom končana.

Ko je bilo treba plačati dolgove, domače in tuje, je Franco izigral tudi svoje zaveznike, saj je med vojno ostal »zunaj«, pa čeprav je prej marsikaj gradil na obljubah za skupno nastopanje vseh fašističnih sil. Še med državljansko vojno se je vključil v »os«, ko pa je vojna izbruhnila, je dokazal, da je spretnejši od Mussolinija. Medtem ko je bila Italija zapletena v vojno na vseh koncih in krajih, je Franco dosegel, da mu ni bilo »treba znova k vojakom«. Izgovarjal se je, da je državljanska vojna Španijo izčrpal, da zaradi tega ne more posodobiti vojske, da so gospodarske težave zelo velike, skratka, manjka nekaj pogojev, če hoče znova stopiti v vojno. Hitler ni bil voljan plesati po Ca-dillovi glasbi.

Tudi povojni gospodarski razcvet Španije je bil grajen na vojnem dobičkarstvu. Španski fašistični režim je pomagal silam osi z dobavo strateških surovin – previdno, v količinah, zaradi katerih zaveznikom iz protihitlerjevske koalicije ni bilo vredno napovedati vojne Španiji. Nemcem je Franco dobave zaračunal, svojo medvojno »nevtralnost« pa je znal vnovčiti tudi pri zahodnih državah. Franco je

znal pobrati korist tudi iz hladne vojne v Evropi. Pirinejski polotok je strateška povezava med Atlantikom in Sredozemljem, zato je bil za Američane sila vabljiv. To, da je bila država še nadalje fašistična, Američanom ni kaj prida motilo.

Petdesetletnico začetka državljanske vojne so v Španiji preobrazili v seminarje, posvetovanja in okrogle mize, ki jih bodo prirejeli vse leto. Skoraj ni večjega španskega časopisa, ki ne bi začel v nadaljevanjih objavljati zgodovino tistih let. Mladim generacijam je treba pojasniti vzroke in posledice prelivanja krvi, v katerem je izgubilo življenje milijon, morda pa tudi več njihovih rojakov.

Ko so generala Franca poslali dušit rudarske nemire v Asturiji, je bilanca znašala 2000 mrtvih in 30.000 interniranih. Na drugi strani je bil rezultat skoraj 200 požganih cerkva in več sto pobitih političnih nasprotnikov, med njimi tudi duhovnikov in redovnic. Kakor je videti, je seme nasilja v Španiji našlo rodovitna tla že pred general-sko vsajo 17. julija in pred državljansko vojno. V Evropi, celini, ki so jo tedaj pretresali socialni nemiri, je bila Španija žarišče najgloblje sovraštva, zato je bilo prelivanje krvi skoraj neizogibno. Veliko je bilo dejavnikov, ki jim je bilo v interesu vzdrževanje plamena v Španiji, zato so se zanj tudi potrudili.

Tudi glede Španije je odveč razpravljati o tem, ali bi bilo mogoče grozovito držav-

ljansko vojno preprečiti, če bi bilo več pameti in več medsebojne popustljivosti. Desnica, vse, kar je bilo proti republiki in Ljudski fronti, se je mesece dolgo pripravljala na obračun (vloga garnizije v Maroku in nemške letalske družbe za njen prevoz v Evropo), zato jo je v tem njenem namenu ne bi prav nič ustavilo ali zadržalo. Tudi levica je imela v svojih vrstah »zgodovinske slepce«. To je bilo anarhistično gibanje, tedaj v Španiji izredno močna politična in vojaška tvorba. V paničnih trenutkih po uporih generalov, ko je bilo treba organizirati skupno akcijo in obračunati z generali, je voditelj anarhistov vzklikal: »Najprej revolucija, nato pa boj!«

Ali je bilo vredno preliti toliko krvi, da zdaj Španija živi bolje, da delovnemu človeku in njegovim pravicam ne grozijo več falanga in fašistične vstaje že stvar preteklosti? Ali je bilo za vse to res potrebnih petdeset let, ali pa bi lahko položaj uresničili že prej?

Vse tako kaže, da je bilo toliko žrtev za svobodo Španije potrebnih, ker druge poti ni bilo. Zgodovine ni mogoče pisati po ustaljenem receptu, tudi španske zgodovine ne. Demokratična Španija ni zdaj, deset let po smrti generala Franca, prizadeva, da ne bi odpirala starih ran. Z geslom o sožitju vseh želi odpraviti travme preteklosti in bratomorne vojne.

fl –

Konferenca o neodvisnosti Namibije

Petdnevna konferenca o nujni razglasitvi Namibije, ki se je v ponedeljek začela na Dunaju, je en poskus (obupanega) sveta, da bi našli način in pot za osvoboditev in razglasitev neodvisnosti Namibije. Izkazalo se je namreč, da sta za Namibijo neposredno odgovorni OZN in predvsem tudi Južna Afrika. Le-ta trmasto zavrača načrt OZN za Namibijo.

Pred dvema desetletjema je OZN razveljavila mandat Južne Afrike za upravljanje Namibije, ki ga je po prvi svetovni vojni tej državi zaupala Liga narodov. Južnoafriška oblast v Namibiji je od takrat dalje nezakonita, to je nenazadnje leta 1971 potrdilo tudi mednarodno sodišče za pravosodje. Vsemu navkljub, tako pritiskom OZN kot napredne svetovne javnosti, Južna Afrika še nadalje izkorišča namibijsko ljudstvo in bogastvo ter, na sebi lasten način, spretno prikriva osovraženo politiko apartheida.

Namibijsko ozemlje na jugozahodnem delu afriške celine je veliko kot ozemlje Francije in Zvezne republike Nemčije skupaj, ima pa le nekaj več kot milijon prebivalcev. V Namibiji so se uprave menjale: najprej nemška, nato britanska, minulih sedemdeset let pa južnoafriška. Združeni narodi bodo zato poizkusili tudi v prihodnje, po mednarodni konferenci na Dunaju, ostali svet opozoriti na trdovratnost namibijskega problema.

Za preobrat na boljše bo njen dialog tudi med Južno Afriko in SWAPO, ki je doslej v prid miru in popuščanja sprejemal vse južnoafriške zahteve. Med drugim je privolil tudi v dejstvo, da Južnoafričani izberejo volilni sistem za prve svobodne volitve v Namibiji, kar pomeni takšen volilni sistem, v katerem SWAPO zagotovo ne bi dobila volitev.

V svoj politični program so SWAPO-ovci med drugim zapisali, da boj ne bo končan vse, dokler Južnoafriška republika ne bo priznala manjšinskih pravic Namibijscev do svobode, neodvisnosti in suverenosti. Ozemeljska celovitost Namibije da je nedeljiva in absolutna. Dokler ne bo svobodnih volitev pod pokroviteljstvom in nadzorom OZN, dokler ne bodo na prostosti vsi namibijski politični zaporniki in dokler se pripadniki in enote južnoafriške vojske in policije ne bodo umaknili se stanje ne bo spremenilo.

Vsi roki, ki so jih Združeni narodi postavili za uresničitev namibijske neodvisnosti v skladu z Resolucijo 435 so že mimo. Vse doslej je bila poglavitna ovira kakršnemukoli napredovanju v pogajanjih prav južnoafriško povezovanje umika iz Namibije s kubanskim umikom iz Angole, ki ga je Reaganova administracija »vzela za svojega« (tako je povzročila nesoglasja v tako imenovani »zahodni kontaktni skupini za Namibijo«).

Francija prav zato ne sodeluje pri njenem delu. Pred več kot letom dni v Lusaki so se Južnoafričani z angolskimi predstavniki dogovarjali o sočasnem in postopnem umiku Južnoafričanov iz Namibije in Kubancev iz Angole, kar je takrat pomenilo neverjetno presenečenje. Ustanovili naj bi tudi skupno komisijo za nadzorovanje južnoafriškega umika iz zasedenega angolskega ozemlja.

Kakršenkoli preuranjen optimizem pa je v primeru namibijske neodvisnosti neutemeljen. Po izkušnjah je neutemeljeno upanje tudi v primeru podpisa ustanovitve angolsko-južnoafriške komisije za nadzor južnoafriškega umika z juga Angole, v kateri je simbolično sodelovalo tudi nekaj Američanov. Iz Pretorije so se namreč pritožili, da ilegalni prehod borcev

SWAPA iz Angole in Namibije ogroža sporazum o premirju. To je bila očitno nelogična pritožba, kajti vse doslej so Južnoafričani Angolcem očitali zlasti podporo SWAPU. Napadali so ANGOLSKI jug, ker naj bi bila tam pač taborišča namibijskega osvobodilnega gibanja. Kam drugam naj bi torej šli Namibijci, če ne v domovino? Zdi se, kot da Južna Afrika pričakuje, da bo SWAPO

enostransko razglasil premirje v Namibiji, potem ko bi se odpovedal vojaškim akcijam v Namibiji z angolskega ozemlja.

Pretorija ima kot kaže pred seboj v zvezi z Namibijo le en cilj: izigrati SWAPO – gibanje za osvoboditev Namibije in ga dobesedno izločiti iz nadaljnjih prizadevanj za »mir« na afriškem jugu.

m. l.

V sosednji Italiji

Rešitev vladne krize je še zmeraj rebus

Vladni krizi v Italiji še ni videti konca. Predlog, naj bi Andreotti, sedanjí zunanji minister in eden najpomembnejših mož italijanske krščanske demokracije, sestavil novo vlado, ima to prednost, da gre za spretnega politika. Navsezadnje mestoma tudi levica ceni njegove izkušnje, vendar so razmere tako zaostrene, da so zaenkrat bolj zaznavne težave kot pa možnosti.

Kriza je nastopila potem, ko je večinska krščansko-demokratska stranka, v parlamentu od socialistične stranke (obe sta bili jedro dosedanje petstrankarske vladne koalicije) zahtevala naj se odpove mestu predsednika vlade, ki da zdaj pripada njim. Krščansko-demokratska stranka je pri tem spomnila na domnevno že pred leti sprejet dogovor o izmeni predsedniškega mesta; poudarila je svoj položaj stranke relativno večino in opozorila na težave, ki jih Craxijeva vlada zadnje čase kar pogosto doživlja v parlamentu.

Socialistična stranka pa je odgovorila, da dogovora o izmeni predsednika ni bilo in da so vladine težave v dobršni meri posledica številnih prostih strelcev iz vrst krščanske demokracije. O njih pa je navsezadnje težko reči, da v parlamentu povsem ravno samoiniciativno. Seveda socialiste še naprej podžiga želja, da bi bili jeziček na tehtnici pri glavnih premikih italijanske politike, čeprav zanje glasuje majhen odstotek volilcev. Res pa sicer je, da se je vlada pri raznih zakonskih predlogih samo v zadnjem letu kar 25-krat znašla v manjšini.

Poskusi, da bi rešili vladno krizo, so dobesedno v slepi ulici. Socialisti menijo, da bi moral Craxi ostati na položaju predsednika vsaj do socialističnega kongresa, ki bo prihodnje leto spomladi, krščanski demokrati pa bi mu to dovolili kvečjemu do sprejema finančnega zakona, se pravi do letošnje jeseni. Obe stranki sta, kot se vidi, zaigrali na najboljše »kadrovske« karte. Craxi in Andreotti sta v obeh strankah pravzaprav nepomembna, obe stranki pa bosta težko ubrali pot nazaj.

V bistvu je krščanski demokraciji začelo presedati, da je dosedanja vlada, ne glede na težave, ki jih ima v zadnjem času, le dosegla in dosega nemajhne tudi »reformne« uspehe. V notranjem življenju je inflacija v glavnem zastavljena, v zunanji politiki pa je Italija v zadnjih letih kar se da iniciativna. Stranki bi kajpak prijalo, če bi taki vladi načeloval krščanski demokrat, ne pa socialist. V prihodnje bi to bilo iz krščansko-demokratskega zornega kota, še bolj nujno: v jeseni bo, na primer, Rim obiskal sovjetski voditelj Gorbačov, naslednje leto pa bo, prav tako v Italiji, sestanek predstavnikov tako rekoč najbogatejših držav sveta (med njimi bo tudi Reagan) De Mita, šef italijanske krščanske demokracije, nemara sklepa, da so dosedaj dovolj pomagali petstrankarski vladi s socialističnim predsednikom in da je napolnil čas za zamenjavo.

Kako pa se ob zdajšnjem zapletu obnašajo stranke, ki ne spadajo v dosedanje vladno koalicijo? Komunisti so nekako »na oknu« najbrž v pričakovanju, da se bo kriza stopnjevala, predlagajo pa, skladno s sklepom nedavnega kongresa, oblikovanje tako imenovane »programske« vlade, v kateri naj bi bili vsi tisti, ki jim pošteno gre za korenito družbene in gospodarske premike v italijanskem življenju. Desničarski labor pa se ogreva za predčasne volitve, češ, petstrankarska vladna koalicija je v bistvu že zdavnaj propadla.

V dosedanje vladni koaliciji so bile poleg krščanskodemokratov in socialistov tudi tri manjše stranke: socialno-demokratska, republikanska in liberalna. Te sestavljajo tako imenovano »laično« sfero in so v glavnem podpirale koalicijo. S tem naj bi le imele določeno vlogo. Po izbruhu krize so zategadelj bile tudi prve, ki so začele posredovati, da bi prišlo do sprave med krščanskimi demokrati in socialisti. Zlasti aktiven je bil obrambni minister Spadolini, sicer tudi sekretar republikanske stranke. Pred leti je bil prvi povojni »laični« predsednik italijanske vlade in tudi tokrat ne skriva ambicij za to mesto.

Inačič o tem, kako utegnejo rešiti vladno krizo, je kajpak več, vendar jih nekako združuje skupni imenovalec. Večino strank naj bi navdajal strah pred morebitnimi predčasnimi volitvami, ki so za vse velik rebus. Ta možnost je zato tako rekoč pogubna, čeprav je posamezne stranke navidezno ignorirajo. Inačice so lahko naslednje: Craxi – predsednik vendar samo do sprejema finančnega zakona, Andreotti – predsednik, vendar s socialisti na vrsti pomembnejših ministrskih mest (na primer tudi podpredsedniškega mesta in denimo, na zunanjem ministrstvu); prav tako pa ni zanemarljiva tudi možnost, da bi se za izhod iz krize zatekli s izvolitvijo kakšnega predsednika iz laičnih strank.

Posledice vladne krize so v Italiji medtem že opazne. Na borzi je nastopila določena negotovost; ki je, med drugim, povzročila padec vrednosti delnic statistike napovedujejo rahel dvig inflacije. Pomembno je tudi, da so se vse tri največje italijanske sindikalne organizacije družno odločile za poziv proti zavlačevanju krize. Sindikati svarijo, da je problemov na pretek in da bi brezvladno stanje nakopilo nove. Pri problemih pa prednačijo, kot vemo, trije milijoni nezaposlenih, med njimi več kot 60 odstotkov mladih, soočenje gospodarstva z novimi tehnološkimi silnicami, napredek juga ter preblaga davčna politika. Miro Kocjan

Nov veter v Vietnamu?

Po smrti 78-letnega generalnega sekretarja KP Vietnam je centralni komite vietnamske partije za novega šefa postavil prav tako 78-letnega Truanghai China, ki ga imajo številni za režimskega ideologa in voditelja konservativne struje. Očitno je, da bodo morale za zdaj le še sramežljive zahteve po kadrovske spremembah v državi znamenjati odločni glasovi po zmanjšanju hipertrofiranega vladnega in partijskega osebja, ki je preživelo težka revolucionarna in porevolucionarna leta. Na to vse bolj opozarja katastrofalno gospodarsko stanje, kajti šestdeset milijonov Vietnamcev danes sodi med najrevnejše prebivalce našega planeta. (letni dohodek znaša od 120 do 160 dolarjev).

Po ocenah Mednarodne

ga denarnega sklada znaša zunanji vietnamski dolg sedem milijard dolarjev, medtem ko naj bi država imela za približno deset milijard dolarjev deviznih rezerv.

Zdi se, da utegneta Le Duanova smrt in besednjak pietete začasno zavreči napovedane tako vladne kot partijske spremembe, pa čeprav boj mladih, izobražanih in miselno prožnih voditeljev z ostarelo garnituro nikakor ne bo lahek. Vietnamu danes namreč vlada premožna plast veteranov iz dveh osvobodilnih vojn, ki imajo nesporno moč, čeprav se tudi med njimi jasno zarisujejo znamenja ideoloških razhajanj. Le Duan je med drugim zavračal avtomatičen prenos revolucionarnih izkušenj drugih držav in drugih socialističnih modelov

na vietnamske razmere, njegov odhod pa utegne v marsičem spodbuditi kadrovske spremembe.

Konec junija so v Hanoju odstavili prvega namestnika premiera Hua in šest ministrov. To bi utegnilo pomeniti uvod v zmago reformatorjev, oziroma za obračun z vietnamsko »bando četverice«, ki ima že pol stoletja monopol nad oblastjo. Za pokojnim Le Duanom, bivšo desno roko Ho Ši Minha, so zdaj ostali 76-letni Le Duc To (nekoč prva osebnost vietnamske partije), 80-letni premier Fam Van Dong in 78-letni Truanghai Chin, šef države, ki je zdaj prevzel mesto generalnega sekretarja.

Le Duan ni nikoli doživel takšnega slovesa kot nekateri drugi znani vietnamski politiki – na primer general Giap ali nobelovec Le Duc To, vendar je bil zagovornik reforme, ki naj bi

državo izvlekla iz globoke družbene krize. Bil pa je dejansko eden redkih, če ne edini, ki si je drznil na glas povedati, da se vietnamska pot v komunizem šele prav začinja. Le Duan je resda po nedavnem, kar 19 dni trajajočem partijskem plenumu, ostal generalni sekretar, vendar je oblast v resnici že pred tem prevzel Truanghai Chin. Kot trden ideolog si bo najverjetneje prizadeval zavreti mnogoplastne reforme. Kljub temu se zdi, da je plaz sprememb neizbežen in tudi Chin je najbrž kratkoročna rešitev. Napovedani »prelomni« kongres naj bi bil konec letošnjega ali v začetku prihodnjega leta.

Kako se bodo dogodki zavrteli v prihodnosti je negotovo. Poleg kadrovske spremembe bodo nujne tudi spremembe v tonečem gospodarstvu.

M. Lamprecht

Od tedna do tedna ■ Od tedna do tedna ■ Od tedna do tedna ■ Od tedna do tedna ■ Od tedna do tedna ■ Od tedna do tedna ■ Od tedna do te

London:

Sovjetski zunanji minister Ševardnadze poskuša med obiskom v britanski prestolnici dobiti jasne odgovore na nedavne predloge sovjetskega voditelja Gorbačova o nadzorovanju oboroževanja. Eduard Ševardnadze je prvi sovjetski zunanji minister, ki je v minulih desetih letih obiskal London.

Rim:

Mandatar za sestavo nove italijanske vlade Gulio Andreotti je že začel posvet o sestavi novega vladnega kabineta. Posvetovanje bo trajalo več dni. Poročajo, da ima Andreotti težko delo, saj socialisti nočejo sodelovati v vladi, ki bi jo vodil krščanski demokrat.

Delhi–Daka:

Bangladeški predsednik Eršad se na povabilo indijskega predsednika Singha mudi na tridnevni obisk v Indiji. Sešel naj bi se tudi s premierom Gandhijem, največ pozornosti pa naj bi v pogovorih namenila medosedskega sode-

lovanju pa tudi dejavnosti Regionalnega združenja sednih držav južne Azije, ki mu zdaj predseduje bangladeški predsednik.

Hanoi:

Sovjetski premier Nikolaj Rižkov se je v Hanoju udeležil pogrebne slovesnosti ob smrti generalnega sekretarja KP Vietnam Le Duana. V Moskvi so smrt Le Duana označili kot izgubo velikega prijatelja Sovjetske zveze in ugledne osebnosti v mednarodnem delavskem in osvobodilnem gibanju.

Bejrut:

Osem izraelskih bombnikov je po sedmih dneh znova bombardiralo palestinske položaje na planini Šuf jugo-vzhodno od Bejruta. Obstreljevali so naseljene položaje Druzov oziroma milice progresivne socialistične stranke Valida Džublata. Podatki o žrtvah niso znani.

Belfast:

Na severnem Irskem so znova izbruhnili spopadi med

protestanti in katoličani, najhuje pa je bilo v Portdownu, le 50 kilometrov od Belfasta. Po podatkih policije je bilo med vikendom na severnem Irskem ranjenih skoraj 200 oseb, od tega veliko policistov. 127 demonstrantov so zaprli.

Manila:

Vojaški predstavnik filipinske vlade je sporočil, da je v bojih upornikov na jugu države minule dni padlo 16 gverilcev in pet vojakov. Filipinska vlada se že 17 let soča z razmeroma močno komunistično gverilo na jugu države, vlada Corazon Aquino pa je zdaj imenovala dva ministra za pogajanja z gverilci.

Colombo:

Delegacija Tamilske združene osvobodilne fronte (TULF) se mudi v glavnem mestu Šri Lanke, kjer naj bi z vladnimi predstavniki preučili predloge predsednika Juniusa Jayawardeneja za rešitev tamilske krize v državi. Triletni etnični spopadi so terjali že več kot 400 žrtev.

Bilo je 15. julija 1944

Padli so v Hrenovi ulici

Angela Grašič-Kadunec nas je prišla obiskat s šopom starih časopisov in s predlogom, da iz njih povzamemo spomin, ki sta ga čas in razdalja domala prekrila s pepelom. 15. julijskega dne štiriinštiridesetega so v mariborskih Studencih v boju padli njen brat Jože Kovač-Jakob, Ivan Zagernik-Joco, Robert Filipič-Jakec in Ivan Kokol-Ilija, člani OK KPS in OO OF Maribor.

Kar je bilo v spomin na ta tragični dogodek že napisano, je vredno prebrati znova. V Vestniku z dne 14. julija 1945 beremo:

Padli so za našo
svobodno življenje

Ob obletnici smrti junakov Joce, Ilije, Jakca in Jakoba.

Jutri bo leto dni. Vroč zgodnji popoldan v Studencih. Kakor krvi lačna hijena se je pretihotapila gestapovska drhal po Hrenovi ulici. Obkolila je Zupanovo in Hrenovo hišo in blokirala daleč naokoli vse ulice. Za Judežve srebričke ji je pokazal pot izdajalec. Zverinske oči so vrtele za skrivališčem partizanov in organizatorjev našega narodnoosvobodilnega boja. Brutalni nacistični kriki. Švabska povelja...

Joco, Ilija, Jakob in Janek! Naši najboljši, najdrznejši v Mariboru. Zdaj stisnite pesti za odločilni boj. Nihče tebi, naš Joco, ni mogel do živga. Tvoja drznost je bila brez primere, tvoja ljubezen brez meja. Zaman je stikal za tabo gestapovski krvolok, da bi v tebi zadel nas vse, da bi nam v tebi in tvojih tovariših uničil naše najboljše. Toda česar ni zmozel nacistični morilec slovenskega naroda, to je storil najpodlejši domači iz-

dajalec Uroš, prodana in propadla duša.

»Tovariši! Izdani smo! Izdani! Prokleti izdajalec!« – si je Joco z dlanjo segel čez oči.

Razgredo julijsko ozračje v Studencih je preklal prvi strel. Za njim drugi in tretji. Nato so regljale in sikale brzostrelke. Vmes so trgale ozračje ročne bombe. Štirje naši zvesti junaki proti vsem.

»Smrt fašizmu, svobodo narodu! Udri po Švabih! Smrt izdajalcem!« – so lajale naše brzostrelke.

Jože Kovač-Jakob

Slovensko srce Maribora je zadrhtelo in prisluhnilo. Štirje naši v boju proti vsej nacistični drhali in izdajstvu. Tisoč in tisoč zvestih pesti se je stisnilo v brezmejni bolečini in brezmejnem sovraštvu.

V Studencih pa je nad dve uri divjala neenaka bitka. Štirje Kovači novega sveta in slovenske usode proti nacističnim krvnikom. Nobena radijska vest te bitke ni registrirala. Toda naša srca so v zmagovalstvu obogatela za najlepši biser.

»Tovariši! Do zadnjega naboja« je kričal Joco. »Morilski psi! Svoboda narodu je partizanu najvišja zapoved!«

Veselo so sikale brzostrelke! Joco, Ilija, Jakec in Jakob so v boju napadali. Ali obroč je bil čedalje ožji. V ognju okupatorskega orožja so stali naši štirje ko da so neranljivi. Ko bi le naboji ne kopneli...

»Nikdar! Živega me ne dobijo!«

Zadnji naboj... Naši štirje junaki so si sami ugasnili svoje drzne oči. Sami so si s poslednjim nabojem ustavili utrip svojih src in – zmagali!

Jutri bo leto dni tega, ko so tudi ti štirje borci s svojo smrtjo pomagali streti suženjske okove in odpreti ječo, v kateri je štiri najhujša leta v svoji zgodovini trpelo in umiralo slovensko ljudstvo. S svojo smrtjo so nas vse zadolžili s krvavo meni-

Ivan Zagernik-Joco

co, ki je v življenju ni moglo nikoli do konca poravnati. Zakaj padli so zato, da mi živimo.

Zdaj so zopet z nami ti štirje, Joco in Ilija, Jakob in Jakec. Povsod jih vidimo, čutimo in srečujemo, kajti njih največja žrtev je bila seme, ki je obrodilo slovenskemu narodu najzlahtnejši sad – svobodo.

V Večeru z dne 15. julija 1974 – trideset let pozneje – je junaški boj v Hrenovi ulici opisan tako:

Junaška borba
v Hrenovi ulici

Danes mineva 30 let, odkar so padli člani OK KPS in OO OF Maribor

Člani komiteja mestne konference ZK Maribor so

Robert Filipič-Jakec

na seji z enominutnim molkom počastili spomin na padle člane okrožnega komiteja KPS in okrožnega odbora OF Maribor. Mirko Fajdiga iz Muzeja narodne osvoboditve pa je osvežil spomin na to junaško bitko pred tridesetimi leti.

Uro pred polnočjo, 14. julija 1944, so štirje ilegalci v kuhinji vile v Hrenovi ulici 4 na Studencih v Mariboru odložili orožje, se pošalili in bili dobre volje. Ko so zvedeli za

klerikalca, podnajemnika Slovaka, ki se je zelo bal komunizma, so ga takoj prebudili. Dokazati so mu hoteli, da je slabo poučen o OF.

Naslednji dan, v soboto, 15. julija, so fantje čistili orožje in pripravljali gradivo za popoldanski sestanek. Pričakovali so nekaj članov, ki naj bi jih nato kurir odpeljal izven mesta, kjer so bili dogovorjeni z ostalimi člani okrožne konference OF.

Eden od fantov si je veselo poživigaval, nato pa so vsi skupaj zapeli. Peli so borbene pesmi, ena je imela ruski napjev. »Morda je to celo sovjetska himna,« si je mislila vdova Hrenova, ki jim je na prigovarjanje dovolila priti v hišo. »Kaj pa mislite, fantje, za božjo voljo, saj bodo gestapovci takoj tu,« jih je pokarala. »Nič se ne bojte, mamka, saj nismo tako glasni, hiše pa tudi niso tako blizu,« so jo potolažili, s petjem pa niso odnehali.

Ko so čakali na kosilo, ki naj bi ga nekdo prinesel od zunaj, so zaslišali klicanje: »Frau Hren, frau Hren!« Bilo je nekaj čez eno uro popoldne. Gestapovci so obkolili hišo. Ko je Hrenova prišla k vratom, je širokopleči gestapovski funkcionar pomolil glavo izza stebra in ji rekel, naj spusti civilista noter, sama pa naj pride ven. Nedolgo za tem, ko je vstopil v hišo 17-letni kurir Aldo Debeljak, ki so ga Nemci pripeljali iz ujetništva in mu naložili spravi ilegalce iz hiše, je počilo. Partizani so ga ustrelili.

Skupina gestapovcev je šla k Zupanovim, kjer so prejšnjo noč prenočili partizani. Iskali so moža, vendar ga ni bilo doma. Našli so samo njegovo ženo, s katero so se namenili v tovarno po moža. Ko so stopili iz hiše, se je Zupanova zgrudila. Zadel jo je strel iz Hrenove hiše. Eden partizanov je hotel izrabit zmedo in zbežati, vendar so ga gestapovci ustrelili. To je bil 22-letni Ivan Kokol-Ilija, mlad okrožni sekretar, bister, veder, sposoben organizator in ideji vodja. Drugi trije so odgovorili z rafali. Vnela se je prava bitka.

Angela Grašič je svojega brata Jožeta Kovača, enega izmed četverice, katerih imena so zapisana na spominski plošči v mariborski Hrenovi ulici, spominja kot dobrega človeka. Bil je ključavničar, ko je umrl, je zapustil majhnega otroka. Njen neposredni spomin na tiste julijske dni štiriinštiridesetega pa je bil prav tako zapisan v spominskem članku, objavljenem v Večeru pred sedmimi leti:

»Brat je hotel iti v gozdove, že dan poprej sem mu pripravila gojzarje. Tisti sobotni dan, 15. julija, je odšel v Hrenovo ulico. Ko smo mu hoteli nesti opremo za v gozd, smo spotoma slišali strele in si seveda nismo upali blizu. Zvedeli smo za streljanje. Pozneje sem hotela na bratov grob na pobeškem pokopališču, pa so me opozorili, da grob opazujejo.«

Vsi mariborski gestapovci s šefom Strohmeierjem na čelu niso opravili nič. Tudi politični vodja za Spodnjo Štajersko Franc Steindl je bil zraven. Ker je bila zadeva pomembna in ker jim ni preostalo nič drugega, so prosili za okrepitev. Pridrveli so avtomobili s četo orožnikov varnostne policije, oboroženih s težjim orožjem. Sovražnik je bil besen, ker so si upali obkoljeni partizani kljubovati v samem mestu. V hišo so streljali z majhnimi protitankovskimi granatami, od časa do časa pa partizane pozivali, naj se predajo, sicer bodo zažgali hišo. Obkoljeni pa so odgovorili z novim rafalom.

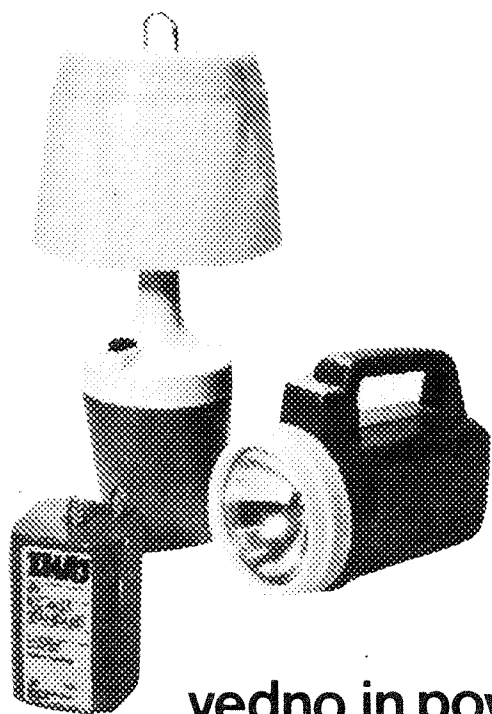
Neenakopravna borba je trajala dobri dve uri. Večino pomembnih dokumentov so partizani zažgali, ob koncu borbe pa se je iz utrujenih in hripavih grl zaslišala uporna pesem Vstanite v sužnosti

Ivan Kokol-Ilija

zakleti... Za Ilijo so padli še neugnan, neustrašen in odločen 25-letni Ivan Zagernik-Joco, tihi mislec in organizator 21-letni Berto Filipič-Jakec in 33-letni predvojni komunist Jože Kovač-Jakob.

Ta borba je najobširnejše opisana v knjigah Milice Ostrovrška Kljub vsemu odpor. Pri terenskih delavcih in vseh zavednih Slovincih je vzgudil boj štirih junakov, članov okrožnega komiteja KPS in okrožnega odbora OF Maribor, ki so bili izdani, veliko občeudovanje in tega ne bo mogoče nikoli pozabiti.

vedno in povsod,
za vse priložnosti –
baterije in
baterijske svetilke ZMAJ
z enoletno garancijo

ZMAJ

Iskra, baterije Zmaj
Ljubljana, Steane 23

KTL

INDUSTRIJA PAPIRJA IN EMBLAŽE
LJUBLJANA N. SOL. O.

**TOZD KARTONAŽA
RAKEK n. sol. o.**

61381 RAKEK, PARTIZANSKA 7

Telefon: n. c. 796-017, 796-152
Teles: 31754, YU KR. RAK.

LISCA SEVNICA

SEVNICA
KRMELJ
ZAGORJE
SENOVO
BABUŠNICA

Priporočamo vam naše kakovostne izdelke!

Od mitinga do zločina

Ta dva dogodka, ki ju ločita datuma 21. junij in 20. julij 1942, sta pomembna mejnika osvobodilnega boja na Moravškem – sta simbola odločnega in organiziranega odpora proti okupatorju. Ena takih vasi v tej dolini, v kateri so domovali tudi nosilci tega boja, se imenuje Hrastnik, leži pa na vzhodnem delu južnega pobočja Limbarske gore, severno od nje pa je Črni graben.

V letošnjem poletju mineva štiriinštirideset let od dogodka, ki je prav v tej vasi za osvobodilno gibanje v Moravski dolini zaznamovan pomemben napredek v organiziranosti odpora. Napredek, ki je naznanjal nove, množičnejše in ofenzivnejše oblike boja proti okupatorju in njegovim pomagačem. Ne glede na pomen tega dogodka, je, vsaj zdi se tako, Hrastnik nekoliko pozabljen, njegov prispevek k skupnemu boju pa neustrezno ovrednoten.

V čem je torej resnična podoba Hrastnika in tistih njegovih vaščanov, ki so bili gibalno dogodkov tistih dni? Odgovor na to vprašanje sem dobil, ko sem se seznanil z nekaterimi pisnimi spomini, osebnimi pričevanji vaščanov in drugih, s temi dogodki povezanih ljudi. Na kratko so predstavljeni v tem sestavku.

Osem fantov in mož, katerih povprečna starost je bila dobrih triinštirideset let, je v začetku pomladi 1942 brez pridržkov sledilo programu Osvobodilne fronte, ki ga jim je v Tapolškovi kovačiji v Hrastniku razložil aktivist Metod. Na prvi sestanek so prišli: Ivan Burkeljca-Vrbano, brata Ciril in Ignac Osolnik-Štrukljeva, brata Adolf in Franc Požar-Majčeva, Franc Razoršek-Tapolškov, brata Jakob Urankar-Bajdetov in Janez Urankar-Hrušvarjev, vsi iz Hrastnika.

V Metodovih spominih, v katerih je veliko prostora namenjenega Moravški dolini, preberemo tudi o aktivnostih Hrastničanov. V njih je zapisano, da je mednje prišel z dobrimi priporočili posameznikov, z Osvobodilno fronto že povezanih domačinov iz Gore nad Pečami prek posameznikov iz vasi Koseze. Prvi Hrastničan, s katerim se je Metod srečal, je bil Franc Razoršek, po domače Topalškov, ki je na njegovo željo v domači kovačiji pripravil ustanovni sestanek, na katrega so prišli vsi že omenjeni povabljeni, ki so po kriterijih strogega ilegalnega delovanja uživali zaupanje in ugled. Že na tem sestanku je bil iz navzočih ustanovljen vaški odbor Osvobodilne fronte z vsemi nalogami, ki so bile tisti čas aktualne.

Vseh osem frontovcev je za takratne razmere z uspehom razvijalo naložene jim aktivnosti, ki so veliko pomenile in še več obetale. Ne da bi odlašali ali se česa bali so med znanci, prijatelji in sorodniki v okolici začeli širiti odporiško razpoloženje proti okupatorju in osvetljevali njegov pravi namen. Tako razpoloženje pa so ustvarjali tudi znotraj svojih družin, da bi bili njihovi člani pripravljani na vsako pretečo nevarnost in izzivanje. Vse te aktivnosti so lahko razvijali, se spominja Metod, ker so imeli v sebi veliko domoljubne samozvesti in ponosa, preudarne samoiniciative in, kar jih je še posebej odlikovalo, veliko osebnega poguma.

Šestnajstletna Francka Lesjak, takrat Majčeva iz Hrastnika, se iz tega obdobja še danes spominja pogovora med njeno materjo Francko in starejšim bratom Adolfom, ki je bil navadno skrivnostni, na kar sta s sestro Dragico takoj postali pozorni. Na radovedno obnašanje hčera pa je postala pozorna njuna mati, ki jima je kmalu morala razkriti skrivnosti partizanske ilegale, ki je prišla v njihovo vas in ju nato strogo opozorila. Kmalu za tem jima je o vsem tem razložil njun brat Adolf in s tem pritegnil k sodelovanju, pri čemer pa ni pozabil povedati, da morata o vsem molčati pred vsakim.

Medtem ko so hrastniški frontovci krepili svojo organiziranost, so na tem območju postajale aktivnejše tudi partizanske enote. V tem prostoru sta se občasno zadrževala Kamniški bataljon, ki sta mu poveljevala komandant Matija Blejč-Matevž in komisar Jakob Molek-Mohor ter prvi Štajerski bataljon pod poveljstvom komandanta Rudija Kneza-Silasa in komisarja Borisa Čizmek-Bora. Potrebe osvobodilnega boja so narekivale, da je večja enota 1. štajerskega bataljona, ki jo je vodil komandant Silas, prišla na Moravško tudi 17. junija 1942 iz smeri Zasavske gore (prej: Sv. gora). Prišla je na zasavski hrib Les in se utaborila na njegovem zahodnem delu, nad vasjo Štance laze. Na tej poti je enoto spremljal Metod. Prek svojege sodelavca Vinka Ribiča-Osoleta je v vasi Štance laze poskrbel za vodo, ki jo je enota potrebovala in ukrepal glede varnosti. Čez dva dni se je enota premaknila na območje Limbarske gore in določila svoj tabor v gozdu blizu vasi Tlačnica, kjer so hrastniški frontovci že imeli svoje simpatizerje. Za enote je bilo tudi tu vse preskrbljeno.

Premik enote iz Lesa v zaledje Limbarske gore ni bil samo partizanski varnostni ukrep, ampak že tudi priprava na politično akcijo, ki se je snovala. Kakšna in zakaj?

V obdobju junij–julij 1942

je bila Moravska dolina in Zasavje, na katerega meji, že v taki fazi organiziranosti, ki je sama po sebi terjala kakovosten premik v višje oblike delovanja. Kazala se je torej potreba javnega nastopanja partizanskih enot s sodelovanjem prebivalstva, čemur smo takrat rekli miting. Tega naj sodelujoče prebivalstvo ne bi prijavilo nemškemu oblastem. S stališča politične in vojaške presoje so menili, da bi bil tak javni nastop, prvi v tej dolini še posebej dragocena podpora večinskemu javnemu mnenju, ki je zavračal tujo okupacijo, med katerim je bilo že veliko sodelavcev Osvobodilne fronte in še več njenih simpatizerjev. Hkrati bi bil tak nastop tudi svarilo lahkomišelnežem, predvsem pa zagrizenim okupatorjevim pomagačem, ki so že ogrožali pridobitve osvobodilnega boja po vaseh. S tako obliko nastopanja bi nekoliko hitreje ustvarjali varno zaledje za prehode partizanskih kurirjev in drugih ilegalcev s Štajerske na Dolenjsko in obratno, ki so vodili prek Moravskega in Zasavja, ne da bi bila njihova pota ovadena Nemcem.

Ideja in zasnova take prireditve se je porodila v tistih junijskih dneh, ko se je omenjena enota zadrževala na Moravškem, konkretno obliko pa je dobila, ko jo je Metod v Tapolškovi kovačiji predstavil hrastniškim frontovcem. Z vso preudarnostjo in odgovornostjo so sprejeli izziv, da se taka manifestacija izvede v Hrastniku, zavedajoč se, da se bo okupator maščeval. Zato so se dogovorili o rednem nočnem opazovanju oziroma straži, kot so imenovali, in po potrebi podnevi, da bi preprečili najhujše. Ob tej priložnosti so se tudi domenili, da se miting pripravi v nedeljo, 21. junija, torej po 12. uri, ko so imeli vaščani običajni nedeljski popoldanski počitek. V času mitinga bodo skrb za varnost prevzeli partizani, po njihovem odhodu pa frontovci.

Miting se je pričel ob točno določenem času. V imenu osvobodilnega boja je zbra-

ne vaščane pozdravil Metod, nato pa jih je na izrecno željo frontovcev opozoril, da to zborovanje ne sme nihče prijaviti nemškemu oblastem. V nadaljevanju je bil njegov politični uvod kratek, obravnaval pa je takratne aktualne razmere in še posebej poudaril pomen in nujnost osvobodilnega boja. Po njegovem nastopu so se partizani in vaščani medseboj pomešali, pomenkovali in prepevali narodne in partizanske pesmi. Domačini so partizane postregli s kruhom, mesom in domačo pijačo. Razpoloženje je bilo vedro in prijetno, česar se, najbolj spominjam podpisani, takrat štiri dni star partizan. Čutili je bilo tudi, da so bili domačini zelo prijetno presenečeni nad vedenjem partizanov, ker pri njih niso opazili nasilniškega obnašanja, o kakršnem je pisala nemška propaganda. Tega dne se je partizanom prostovoljno priključil tudi mlad Hrastničan Jože Cerar.

Po mitingu so vaščani spremenili način mišljenja. Bilo je neke vrste stanje pripravljenosti. Ne glede na vse varnostne ukrepe, so vse družine prenočevale izven svojih domov, največ v gozdu, brez strehe nad sabo. Tak počitek seveda ni bil prijeten, vendar v toplem in lepem vremenu še kar znosen, zelo neprijeten pa v dežju, kakršnega je začel padati v nedeljo, 19. julija. Deževalo je ves popoldan in vso noč. Ta nedeljski večer so vse družine spale v svojih domovih v upanju, da jih bo straža opozorila na morebitno nevarnost. Zaradi zmotne ocene, da je v takem vremenu nevarnost minimalna ali je sploh ni, straža ni bila na svojem mestu. Bilo je preveč upanja in – zaupanja, ne da bi se vsi odgovorni za varnost o taki spremembi poprej medseboj obvestili.

Noč od nedelje na ponedeljek je bila za Hrastnik in njegove prebivalce gotovo čas usodnih odločitev. Prvi so to spoznali tisti, ki niso imeli mirnega spanca. Eden takih je bil Franc Razoršek, ki je okrog 3. ure zjutraj zaslišal pritajeno hojo in govorjenje okrog hiše in gospodarskih poslopij. Takoj je šel v kamro, kjer je spala njegova teta Marija Razoršek. Skupaj sta kmalu ugotovila, da so v vasi Nemci. Pomislila sta na Francetov beg, a hkrati tudi spoznala, da zaradi številčnosti policije ne bi bil uspešen. Podobno so zgodnje obiskovalce odkrili tudi pri Požarjevih in še kje.

Okrog 6. ure zjutraj, ko je prenehala policijska ura, so morali vaščani odpreti vrata svojih domačij. Policisti so z natančnimi podatki v posa-

meznih domačijah iskali člane fronte, ki so v jih stanovali. V nobenem primeru se niso zmotili. Prav te so prve brez slovesa od svojih odvedli na Vrbanov skedenj, jih privezali k mlatilnici in zastražili. Ženske, otroke in starejše ljudi so v naglici skoraj metali iz domačij, da se niso mogli niti dobro obleči. Ko so vse zbrali, so jih takoj prignali peš do vasi Koseze, od tam pa so po jih znani praktiki odpeljali v izgnanstvo. Temu se je odločno uprl dvainosemdesetletni Anton Razoršek, po domače Talolškov oče in policistom zabrusil: »Nikamor ne grem, ustrelite me kar tukaj!« Nato sta ga dva policista nič nežno kaj zgrabila in odnesla na Vrbanov skedenj, kjer je bilo sedem frontovcev, med njimi tudi njegov vnuk. Tudi njega so privezali k mlatilnici.

Medtem ko se je del policistov ukvarjal z ljudmi, je drugi začel z ropanjem domačij takoj, ko so iz jih odvedli domače. Za živino in drobnico so nasilno mobilizirali vaščane Kosez. Ko so odpeljali še plen, je prišlo na vrsto zadnje dejanje: v vseh domačijah in gospodarskih poslopjih so zanetili ogenj, na Vrbanov skedenj, ki je skoraj sredi vasi, pa so vrgli zažigalno bombo. Z njo so naznanili, da je zagorela tudi grmada z osemimi hrastniškimi domoljubi, katere plamen je prasketal v sredini gorečega partizanskega Hrastnika.

Ko so ognjeni zublji zajeli vse objekte, je trojni obroč soldatske okrog gorečega Hrastnika še vedno vztrajal na svojih položajih. Morda so vedeli, da jim manjka nekdo, ki tudi sodi na grmado. Ta manjkajoči je bil Jakob Urankar, ki se je skrival v domači skedenj. Dim in vročina sta ga odgnala z njega in poskusil je še pod domačimi svinjaki, a je tudi tam kmalu postalo neznosno. Odločil se je za beg. Tekel je proti gozdu in ko mu je uspelo priti na njegov rob, ga je iz zasede zadnjega obroča zadel rafal. Kot kaže, so Nemci z užitek spremljali ta njegov zadnji tek in zaključili njegov življenjski krog na pragu upanja. Truplo štiridesetletnega Bajdetovega Jake je slučajni popotnik v to smer moral odnesti pod najbližji goreči kozolec, kjer je zgorelo. To pa okupatorju še ni bilo dovolj. Že čez nekaj tednov po tem zločinu, je na pogorišču razstrelil še njegove ostanke, ki jih ogenj ni mogel uničiti.

S tem gnusnim zločinom je bil prekinjen veliki boj preprostih ljudi, ki so se ga lotili z veliko mero poguma in zagnanostjo, s čimer so celo presegli čas, v katerem so

delovali. Bil je relativno kratek, a toliko odmeven, da se je njegovega pomena in nevarnosti zavedal tudi okupator, zaradi česar jim je namenil najhujšo kazen: sežig živih na grmadi. Ko so mu na opisan način prišli v roke, niso prosili njegove milosti. Takšni, kakršni so bili, jim je bilo žal le napake, zaradi katere so bili tako poceni izločeni iz nadaljnega boja. Ponos poštenih in uglednih Hrastničanov je izpričal tudi Tapolškov oče, z več kot osmimi križi na plečih, ko je odločno odklonil »milostno« izgnanstvo in je raje izbral smrt na domačih tleh, v družbi vaščanov, ki jih je spoštoval in za katere je dobro vedel, zakaj morajo umreti. Njihova zavest o nujnosti osvobodilnega boja potrjuje pesnikov verz:

... Ni je smrti
brez življenja
Ni svobode
brez trpljenja...

(Kajuh)

Naj misel iz uvodnega dela tega prispevka o resnični podobi Hrastnika končam z ugotovitvijo, ki je tudi bistvo sporočila: Hrastnik je veliko ime osvobodilnega boja na Moravškem in tistih, ki so mu dali pečat. Pomemben je po obeh dogodkih.

Prvi skoraj simbolično izpričuje voljo skupnega osvobodilnega boja, izraženo na javni manifestaciji partizanov in vaščanov Hrastnika. Bila je to novica upanja, ki je slonela na porajajoči partizanski vojski in se je prek spontanega ljudskega »šušljanja« neverjetno hitro širila po Moravški dolini in še dlje prek njenih meja.

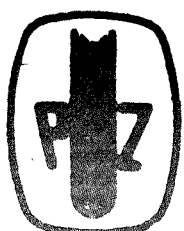
Drugi je zaznamovan z zločinom z inkvizicijskim predznakom. Okupator je mislil, da bo s tem preprečil ponovitve iz Hrastnika. Uštel se je. Junakom z grmade je uspelo njen plamen spremeniti v plamenico še intenzivnejšega odpora.

Oba dogodka – manifestacija boja in zločin – sta torej ustvarila novo, kakovostnejšo razsežnost, ki je spodbudila izredno aktivnost poštenega dela prebivalstva v vseh smereh. S tem je ta prostor na pragu Štajerske postopoma, toda dovolj hitro preraščal v dokaj varno partizansko zaledje izrednega pomena. Prebivalstvo Moravske doline in okolice je s tem najbolj učinkovito maščevalo Hrastnik in njegove junake.

Kaj pa spomin nanje? Soglašam s tistimi, ki menijo, da te žrtve zaslužijo, da bi v Moravčah po njih poimenovali kako ulico, trg ali javno zgradbo.

Franci Gričar

Vsem delovnim ljudem
ob dnevu vstaje čestita

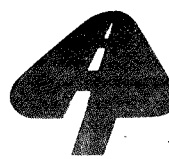

**POMURSKA
ZALOŽBA**
iz Murske Sobote

PREDILNICA LITIJA p.o.

Pošta: 61270 Litiya, Kidričeva 1 • Telefon: n. c. (061) 881-411 • Direktor komerc. sektorja (061) 881-409 • Telex: 31-648 YU LITEX • Železniška postaja Litiya

**ZCP
CESTNO PODJETJE
KRANJ n. sub. o.
KRANJ, JEZERSKA
CESTA 20**
tel. 064 26-861

TOZD VZDRŽEVANJE IN VARSTVO CEST ■ TOZD GRADNJE ■ DSSS DO
upravljamo, vzdržujemo, rekonstruiramo in gradimo ceste. Poleg tega opravljamo tudi druga dela nizkih gradenj ter nudimo gramozne in kamnite materiale.

Iz Gabrja pod Gorjanci – v taborišče in zapora v Italiji

Krajevna skupnost Gabrje, v naročju Trdinovega vrha v Gorjancih, 4. julija praznuje svoj krajevni praznik.

Gabrci in okoličani so med vojno s svojo enotnostjo in žrtvami priborili svojemu Gabrju ime »Mala Moskva«. Kakor so Rusi Nemce spustili le do praga Moskve, tako tudi Gorjanski bataljon po letu 1942 do konca vojne okupatorju ni več dovolil prestopiti praga tako imenovane »Svobodne gabrske republike«. Seveda pa Italijani in Nemci Gabrju niso prizanašali z rušilnimi in zažigalnimi bombami.

Že v letu 1941 je v Gabrju deloval odbor Osvobodilne fronte, v katerem sta vneto sodelovala tudi učitelja France Cvenkel in Miloš Šetina. O njiju Ivo Pirković v svoji knjigi »Svobodna republika pod Gorjanci« piše, da »sta prva sejala seme upora po brusniških in gabrskih krajih«.

V brošuri »Gorjanski bataljon« pa beremo, da sta bila po aretaciji prvoborca Rautarja, leta 1941, omenjena gabrska učitelja pa »drugo žarišče odpora« na območju Gabrja in Brusnic.

V počastitev krajevnega praznika Gabrja objavljamo sestavek o aretaciji Franceta Cvenkla in Miloša Šetine.

Vojno leto 1942, 26. marec...

Učenci v spodnji učilnici se smeji in krohočejo, da se tresejo klopi in vrata, kajti mladi učitelj France zbija šale na račun italijanskih napovedi o njihovi zmagi.

Tedaj je v hitrem, zmedenem koraku pred gabrsko šolo skoraj pritekla četa italijanskih alpincev. Nič posebnega, saj so se takole vsak dan vračali s pohoda po Gorjancih, kjer je potekala meja s Paveličevo »Nezavisno«. Toda danes so bili zelo zgodni in dva karabinjerja sta bila med njimi. Njihovi pogledi so nekam zlovesče šinili skozi široka šolska okna.

Potem razburljivo trkanje na vrata učilnice, ki so se sunkovito odprla.

»Gospod učitelj, izvolite za trenutek iz razreda,« je v razred naglo pokukala šolska upraviteljica Irma.

Dečkom in deklicam so se široko razprle oči. Šolarji so utihnili kakor gnezdo mladih ptičev, kadar šine mimo kragulj. France je z nekaj koraki premeril učilnico, odločno so odmevali, njegovi okovani škornji.

»Kaj želite, gospodična?« je stopi čez prag. A v naslednjem hipu je obstal. Bajonet na puški in črn pogled italijanskega korporala mu je zastavil pot.

»Scusate, per un momento dovete a Brusnice, (Oprostite,

za trenutek morate v Brusnice),« je odločno rekel karabinjer.

Tisoč misli se je zapodilo Francetu skozi možgane. V naslednjih trenutkih se je hitro povzpел po stopnicah v kuhinjo. Mimo stanovskega kolega Miloša, ki je pripravljaj za oba borno kosilo, je skočil v spalnico, v prostor, ki je takšno ime zaslužil le v narekovajih. Tam sicer sta bili res ležišči: eno na provizoričnem stojalu, drugo kar na tleh na slami. Drugače pa je bila soba nekakšno skladišče vsega mmogočega. France je s stene hitro potegnil zasilno radijsko anteno in jo vrgel med kopico kovinskih delov. Potem je planil k oknu; najboljša rešitev bo pač beg. Pognal se bo kar z okna prek ograje na sosedov vrt, potem čez jarek in v hrib. Toda, stoji! Pod njim na vrtu stojijo vojak pri vojak, vsak s puško pripravljeno na strel v rokah. Vsa šola je obkoljena. Francetu so se misli zagostile in noga mu je obstala na okenski polici. Za njim so se odprla vrata:

»In alto le mani! Non potete... Abbiamo ordine...»

Roke kvišku! Ne morete... Imam ukaz...»

Korporalu je v rokah zarožljala veriga, poleg njega pa je stopil še eden s karabinjerskim pokrivalom. France ju je premeril s pogledom, toda prst onega drugega je

odločno slonel na sprožilcu napete puške.

»Maestro, vdati se...!«

France je dvignil roke. Korporal je stopil k njemu, ga zgrabil za dlani, mu prekrizal roki in ga trdo zvezal.

Na koncu stavka je pika, je morda pomislil korporal in s pestjo krepko udaril oklenjenega v obraz:

»Furbo, adesso è finito! Prebrisanec, zdaj je končno!« Medtem so vojaki na enak način v kuhinji vklenili še Miloša.

Sledila je proskava. Skupina vojakov je začela neusmiljeno premetavati in iskati po kuhinji in sobi. Bajoneti so prebadali nedolžno slamo.

»Literatura je šla v pravem času pod dimnik,« je Miloš pomežniknil Francetu.

...Ja le ne bi preveč brskal, po onilem kotu... Oči obrh so bile zaskrbljeno obrnjene k Miloševi »postelji«. J: tam skrito orožje in strelivo? Ne. Na varnejšem mestu so, pri Rakošetu. Toda tudi za neprijavljen radijski aparat je določena smrtna kazen. Miloš ga je izdelal. Vse skupaj je bil majhen kovček, ki je ležal prav malo skrit, le nekaj korakov od vklenjenih. Najrazličnejša ropotija je bila za vabo nametana tam okrog: prazne steklenice, v zavrtkih riž in makaroni, pa na pol umazane srajce in spodnje hlače. Da, tudi Miloševe knjige o letalih so bile tam, kajti Miloš ni bil le učitelj, ampak tudi pilot. Vojak je sredi sobe vrgel Francetovo violino, da so strune otožno zaječale.

»Andiamo!« je padlo korporalovo povelje.

Učitelja sta se oddahnila; radijski aparat je ostal na svojem mestu – neodkrit. Tudi nekaj sreče sta imela fanta! Sicer bodo njuno borno stanovanje morda že jutri zjutraj natančneje preiskali. Toda že ponoči bo prišel semkaj s svojim ključem tovariš Rakoše in radio in vse drugo spravil na varno.

V večernih urah, ko so se ljudje vračali z Gorjancev, so v šolski veži pogosto zaro-

potali okovani čevlji. Navadno je prvi vstopil Jože Rakoše. Potrkalo je tudi drugič in tretjič. Vstopila sta še mladi profesor Vinko Paderšič in vaščan Francelj. Predstava se je kmalu začela. Prižgali so petrolejko, saj v vasi takrat še ni bilo elektrike, čez okno pa namesto zastora razpeli koc, ki odlično duši glasove. Pri mizi je bil že Miloš s kovčkom. Odprl ga je, eno žico pritrdil na starinski železni štedilnik, drugo pa k anteni na steni. Samo slušalke so še nataknil in že so bili v Moskvi ali Londonu. Posebno dobro pa so lovili naše tajne radijske oddaje. Nabralo se je dovolj gradiva, ki je potem z Vinkom Paderšičem

Začela se je pot: prva stopnica, druga, tretja... Vsaka s svojim vprašanjem in odgovorom. V Francetu je bučalo kot vihar, odmevalo in jokalo. Sklonil je glavo in hladno jeklo ga je žgalo v zapestjih. Kam torej zdaj od teh poštenih, dobrih ljudi? Oni dan si jim pred cerkvijo govoril o junaštvu in jih navduševal, sedaj pa povešaš glavo. Ali ne čutiš na sebi preplašenih pogledov žen in otrok, ki so se zaprli v hiše in kočice ter skozi majhna okna gledajo na tistega, ki naj bi jim bil opora in vzor? V Francetu so se borili pogum s strahom in krepost s slabostjo. Toda stisnil je zobe in dvignil čelo.

Vojaki z učiteljem še niso izginili za prvim ovinkom, ko je učiteljica Cvetka izpuštila šolarje in učilnice. Presunljiv jok se je razlegel izpred šole. Učitelja, obdanega z bajoneti je obšlo, ko da je

Nad gričevjem in Gorjanci je bil razpet čudovit dan. Na pobočjih nad potjo je krvavelo resje, sem in tja po kotanjah pa so umazane krpe snega iskale kritje pred pomladanskim soncem. Z gričev je kdaj pa kdaj zadonel in zaječal udarec jekla ob kamen; po vinogradih so že kopali.

»Ali jih vidiš?« je Miloš z očmi pokazal proti zahodu. »Gore, moje gore!« je kriknilo v Francetu in se kot odmev plazov in gorskih neviht rušilo v njem. Toda z enakim korakom je meril pot dalje, uklenjene roke so mu mirno obvisle ob telesu. Kolikokrat se je s pobočij Gorjancev oziral na gorensko stran, a redkokdaj so se mu prikazale iz zameglenega obzorja. Tam pod daljnimi gorami je njegov dom, tam so oče, mati, brat in sestra. Milo se mu je storilo, kajti jasne, svetle in neomajne gore so mu iz daljave prihajale naproti, mu objemale srce, da bi jih ponesel s seboj – morda v smrt.

Ko je pogled na goré zagrnilo drevje, je bila pred njimi spet prazna cesta in okoli njih odmev korakov okovanih čevljev in škornjev.

Naenkrat oglušujoč ropot motorjev. Čez rob je šinilo letalo. Narisalo se je na nebu in zakrožilo nad dolino. Potem še ostrejši zavoj in vzpon; motor rjove, nebesna resonanca poje in dolina odmeva v zgoščenih ritmičnih brnečih akordov.

Vojaki dvignejo obraze, da njihova temna polt in beli zobje odsevajo v soncu. Tudi Milošu je zastal korak, kakor da ga je zgrabila nevidna sila. Pilotove vklenjene in nabrekli roke so planile kvišku, se rahlo stresle in omahnile. Njegove oči so izpod sirove polhovke strmele v daljavo, kjer je izginilo letalo. Pod črnimi brčicami se mu je sprožil trpek nasmev in iz ust se mu je izvil vzdih: »Si slišal pesem prostosti...«

... in tvojo pesem,« ga je dopolnil France. Miloš se je umiril, obraz je dobil zopet običajne poteze in rumenkasta barva je kot senca bolezn, ki ga je vedno spremljala, znova legla na njegova lica.

»Tako, oba sta se poslovila,« je tiho rekel Miloš.

Peter Gorjanski

Gabrška šola, kjer so se že leta 1941 zbirali aktivisti OF, je 5. junija 1966 slavnostno okrašana pozdravila razvitje prapora gabrskih borcev. (foto: J. Vidic)

čem romalo vse tja do Novega mesta. Da, to je bil sploh prvi radioaparat v tej, takrat tako zelo revni in zaostali vasi...

Ko je korporal za aretiranim zaklenil vrata in si ključ spustil v žep so se odprla vrata sosednje sobe. France je na sencih začutil njen pogled. Sunkovito je obrnil glavo. Izpod priprtih vek so se zableščale njene temne oči, ki so znale ljubiti, peti in lagati, a zdaj so udarile. Toda ponosa v Francetovih očeh niso zlomile. Umaknila se je brez besede v svoje stanovanje. »Izdajalka!« je kriknilo v njem.

zajokala vsa vas. Sta ta dva človeka tem ljudem in njihovim otrokom res pomenila toliko? Ali niso bili njuni nastopi večkrat tudi trdi in ali niso njune besede večkrat tudi udarile? Vsekakor so spoznali, da sta jih razumela in da je prav njihova revščina oblikovala njuno spoznanje o socialnih krivicah...

Kjer se pot spusti iz vasi, sta se ozrla, oba hkrati, kakor da bi ju obhajale iste misli:

»Hvala vam, dragi prijatelji in prijateljice, stari in mladi iz vasi pod Trdinovim vrhom! Ostanite enotni in zvesti načelom našega boja!«

IZVRŠNI SVET OBČINE

KOČEVJE

Ob 27. juliju dnevu vstaje
čestita vsem borcem, borkam
in delovnim ljudem!

Aktivistka s košem

Spomini Ane Demšar, vdove prvega škofjeloškega partizana

(nadaljevaje iz prejšnje številke)

Kalanova Helena s Križne gore

S Heleno Primožič, rojeno Ravnihar, po domače Kalanovo s Križne gore, ki zdaj živi v Škofji Loki (Stara Loka), sva se spoznali v begunjskem zaporu. O tej družini mi je večkrat pripovedoval mož Tone. Tako sem od nje zvedela, da so z njim v Cankarjevem bataljonu štirje Kalanovi bratje, vsi korajžni fantje; da jim družina vedno pomaga, kadar potrebujejo pomoč.

Od aktivistov in aktivistk pa sem slišala, da v škofjeloškem zaporu hudo mučijo Kalanovo Heleno, tedaj staro 21 let. Po mučenju je morala po nekaj ur klečati na bukovih polenih. Še v Begunjah je imela sledi mučenja. V taborišču, kjer so jo klicali Lenčka, mi je pripovedovala, da gestapovci iz nje niso mogli iztisniti nobenega koristnega podatka. Vsem je bila iskrena tovarišica in zato smo z njo sočustvovali, ko smo zvedele, da je izgubila vse štiri brate in da je bila kot interniranka med zavezniškim bombardiranjem v Nemčiji ubita njena sestra Minka, domačijo na Križni gori pa so Nemci požgali...

Ti srhljivi podatki so me napotili, da sem v Škofji Loki obiskal sestro Heleno Primožič in Francko Ravnihar. Njuna (Kalanova) mati je rodila šest sinov in šest hčera in to dvakrat dvojčke. Pri prvem porodu dvojčkov sta starša sinu dala ime Franc, hčerki pa Francka. Zagotovo tedaj nista slutila, da bo vojna odvzela življenje štirim sinovom in da jo bo preživel le Franc, ki bo za očetom postal gospodar kmetije. Toda tudi on je umrl leta 1979, star komaj 53 let; zapustil je ženo in sedem otrok.

Helena Primožič iz Škofje Loke, rojena Ravnihar, po domače Kalanova s Križne Gore. Njeni štirje brati so bili prvoborci in vsi so padli, družina pa je bila izgnana. Helena je bila v Ravensbrücku. (foto: J. Vidic)

Pri drugem in zadnjem porodu dvojčkov leta 1930, so umrli vsi trije: mati in dvoj-

ka. Tako je oče ostal sam z desetimi otroki na majhni kmetiji.

Pred vojno je bilo na Križni gori 16 kmetij. Strnjeni del naselja, ki obsega sedem domačij, so Nemci požgali 11. novembra 1944. leta, med njimi je bila tudi Kalanova.

Ko so se Kalanovi fantje decembra 1941. leta priključili partizanom, so bili stari: Jože 25, Lojze 24, Polde 23 in Janko 17 let. Jože je delal doma na kmetiji, nekaj časa pa je bil za hlapca v Lenartu. Lojze je doma kmetoval. Polde se je po opravljeni meščanski šoli zaposlil pri Elektro Kranj. Janko pa se je izučil za mizarja pri Golobovih na Praprotnem. Na začetku vojne so bili k vojakom poklicani Jože, Polde in Lojze. Usoda je hotela, da je prvi padel Jože, najstarejši.

Med vojno sestri Helena in Francka nista živeli skupaj, ker je bila Helena za služkinjo pri Medvedovih v Luši (Selška dolina), Francka pa doma do aretacije. Prva je bila v koncentracijskem, druga v taborišču za izgnance, to pa je bila velika razlika. Zato imata na vojne dni in na brate vsaka svoje spomine. Naj najprej dam besedo Francki, ki je živela doma, zdaj pa je zaposlena v Centru slepih in slabovidnih dr. Antona Kržišnika v Škofji Loki:

»Bratje so kot partizani večkrat prišli domov, z njimi pa tudi drugi. Iz Krevsovega mлина v Škofji Loki so borce pošiljali moko v mlin v Srednikovi grapi (kraj spada pod Križno goro), od tam pa so jo partizani in aktivisti prinašali k nam, ker jim je naša Minka pekla kruh. Včasih so prinesli meso, da smo jim ga skuhal, pa perilo, da smo ga oprale.

Dogajale so se tudi take stvari: pride k nam skupina partizanov, med katerimi ni

Nemci, se orientirajo po karti, sprašujejo očeta, kako se imenuje ta ali oni kraj, nasele, grapa ali hrib. Potem jim mora oče biti za vodiča.

Nekaj časa niso vedeli, da so naši partizani, ko pa so, so ob prihodu vedno spraševali, kje imamo sinove oziroma brate. Imeli smo psa volčjaka, ki je bil tako naučen, da je lajal samo na Nemce, nikoli pa ne na partizane.

Po dražgoški bitki je del Cankarjevega bataljona šel skozi našo vas. Ponoči so bili tri ure v naši hiši, da so se spočili, ogreli in najedli.

Ko se je 26. marca 1942. leta skupina kakih trideset borcev začasno utaborila vrh Malega Rovta blizu naselja Planice in Čepulj, so bili tam trije moji bratje, pa narodna heroja Jože Gregorčič in Stane Žagar. Vsi dosednji viri, katere sem brala, omenjajo le, da je že nekaj ur po prihodu na taborišče nanje naletel železničar iz Zabnice. Eden od borcev je jamčil v njegovo poštenost, pa tudi sam je prisegal in obljubljal, da ne bo nikomur povedal, da jih je videl. Mož pa je že čez eno uro to sporočil mežnarju v Crngrobu, ta pa gestapu v Kranju. Naslednjega dne dopoldne so bili obkoljeni. V peturnem boju je padlo 15 borcev, med njimi moj brat Jože, član glavnega poveljstva slovenskih narodnoosvobodilnih partizanskih čet Stane Žagar, komandir Selške čete Matija Udvans-Vajs, intendant Cankarjevega bataljona Anton Vidic z Dobrave, četna bolničarka Francka Basaj in drugi.

Zanesljivo vem, da je omenjeni železničar umrl pred nekaj leti, nikoli pa še nisem slišala, da bi ga naši pristojni organi zaslišali. Če so ga, naj objavijo njegov zagovor in naj nam razložijo, zakaj ga niso kaznovali; kako je moglo, da je po vojni mirno živel med nami, ko pa vemo, da so med vojno glave frčale za manjše prestopke.

V tem boju je moj brat Lojze z mitraljezom, ki ga je zapolnil v Rovtu, branil umik in bil pri tem ranjen. Ena krogla mu je oplazila sence na glavi, druga vrat. Dva dni po tem nesrečnem dogodku je sam prišel domov z mitraljezom. Očistili smo mu krvavo glavo in mu jo obvezali. Povedal nam je, da je med bojem skočil čez padlega brata Jožeta, nato sta ga oplazili krogli in je za trenutek izgubil zavest. Padel je med smrekice, nato pa slišal nemško govorico. Nemški vojaki so ga videli, ker pa je imel krvavo glavo, je slišal njemu znane besede: Kaput, kaput... kar je pomenilo, da je z njim konec.

Nadalje je brat povedal, da je poleg železničarja tja prišel tudi neki kmet gledat, če je listje že toliko suho, da bi

ga prišel grabit za steljo. Tam, kjer so se utaborili, je bila namreč sončna stran in že kopno, po grapah, gozdovih in na senčnih straneh pa je bil še sneg. Po njegovem pričevanju naj bi naš Jože od Žagarja zahteval takojšen premik; ker pa ga je Žagar imel v načrtu že za naslednji večer, ni sprejel ta predlog.

Po vojni sva bila z očetom navzoča, ko so jih odkopali. Jaz si nisem upala blizu, oče pa je po ostankih obleke prepoznal sina, ki zdaj poč-

ma. Skrivaj, da tega niso vedeli niti sosedje. V sobi je prebiral fižol, ko Minka priteče noter in zavpije: Janko, Nemci gredo!

Toda Nemci so bili že pred durmi in brat sploh ni mogel več iz sobe. Skočil je na peč in se pokrnil s starimi cunjami. Policisti so šli skozi vse sobe in šele potem so se lotili preiskave. Ko so odšli iz sobe, je Janko skočil s peči in se skril v luknjo pod pečjo, kjer smo sušili drva. K sreči je bila luknja tedaj prazna,

Vojak konjenice kraljeve garde je Jože Ravnikar iz Križne Gore pri Škofji Loki (na sliki desno). Padel je 27. marca 1942 pri Crngrobu, skupaj s Stanetom Žagarjem.

va na pokopališču v Stari Loki...

K tej Franckini pripovedi je Helena dodala, da so ji v begunjskem zaporu kazali bratovo sliko, obenem pa jo je gestapovec podobno kot Ano Demšar držal za roko in meril utrip žile. Vedela je, da je Jože padel, ni pa bila povsem prepričana, če je na sliki res bratovo truplo. Bilo je položeno na letvo. Gestapovec jo je priganjal, naj le dobro še in še gleda v sliko, morda bo le na njej prepoznala brata. Rekel ji je, da obraz res ni povsem razločen, ker so bili že vsi padli devet dni v grobu, nato so jih odkopali, po obrazih umili in slikali.

Sestri Francka in Helena se sprašujeta, zakaj je na spominskem obeležju kjer so padli, omenjeno samo Žagarjevo ime in število padlih. Mar niso vsi ti padli prvoborci zaslužili, da bi na spomenik vklesali njihova imena? So primeri, da so na nekaterih spomenikih zapisana imena petdesetih in še več žrtev vojne, zato menita, da je tem padlim storjena krivica, pa tudi njihovim svojcem.

Francka: »13. februarja 1942. leta je bil za našo družino razburljiv dan. Janko, ki je imel ozeble noge, je bil že nekaj dni do-

nanj pa smo nametali cunje in stare čevlje, spred pa dali še pručico.

Policisti so po sobah vodili dva policijska psa, toda brata v luknji nista zavohala. Eden od psov se je povzpел s tacami na peč, na kateri je bil maček; ta pa je, če ni imel prostora za pečjo, ležal v tisti luknji, kjer mu je bilo toplo. Ker takrat ni mogel tja, se je splazil ven.

Ob prihodu policije očeta ni bilo doma. V vasi namreč nismo imeli vodovoda, le vodnjak, v katerem pa takrat ni bilo vode, zato je oče z vozom in sodovi šel ponjo. Ko se je vrnil, so ga spraševali, kje ima sinove in trdili, da jim je znano, da enega skriva doma.

Pogledali so celo v peč, prebadali seno in slamo na skednju, pregledali hlev. V kleti so dvignili kad, pod katero je bil košek lepih jabolok.

A to imate tukaj skrito za bandite, se zarežijo v očeta, on pa jim mirno odgovori: Ne, to je za nas, pod kadjo pa jih imamo zato, da ostanejo dlje sveža. Tako nas uči stara kmečka pamet.

Minko in očeta so preteptali, ko pa so odnehali s preiskavo in zasliševanjem, so prišli s psoma v sobo in očeta zaprosili za žganje. V tem tolmač reče očetu: Dobro vemo, da imate enega doma. Oče mu med točenjem alko-

hola spet povsem mirno de; zakaj pa me potem sploh sprašujete, če pa to veste. Bodite prepričani, da bi tudi jaz rad vedel, kje se sedaj potikajo. Pri tem je mislil na vse štiri sinove.

Medtem ko so policisti pili žganje in jedli jabolka, se je eden od policiskih psov ulegel tik poleg luknje. Je vonj tistih starih cunj in čevljev res tako zamotil psa in rešil brata?

Nemci so odšli, brat je zlezal ven, seveda ves trd, da spločeta še stati ni mogel. Zvečer je zapustil dom in odšel proti Luši.

Brata Janko in Polde sta padla devetega septembra 1942. leta na Jelovici, ko je padel narodni heroj in komandant Jože Gregorčič in še skoraj trideset borcev. Po vojni so vse prekopali in so pokopani v parku v Radovljici.

20. aprila 1942. leta so nas prišli seliti. Živino so vzeli v rejo sosedje, hrano in drugo so pobrali Nemci. Iz Škofje Loke so očeta, brata Francka, sestri Cilko in Minko poslali naprej v zbirno taborišče v Goričane, mene pa so zadržali v škofjeloškem zaporu in to s točno določenim namenom. Med zasliševanjem so me nagovarjali, naj povem vse, kar vem o partizanih, o bratih, kdo še v vasi sodeluje z njimi, o zvezah itd. Obljubljal so mi raj na zemlji. Stara sem bila 16 let, a me niso premotili. Znašla sem se v Goričanah, od koder so nas v živinskih vagonih odpeljali v Verenfels. Le Minka se ni vrnila. Kot izseljenka je bila zaposlena v restavraciji na železniški postaji Aubach pri Nürnbergu. Ob bombardiranju jo je ubila zavezniška bomba.

Trojarjeva, po domače Medvedova družina iz Luše v Selški dolini, pri kateri je služila Kalanova Helena, je bila tudi čvrsto na strani partizanov. Že pred vojno so opustili lesno industrijo, zadržali so le trafiko. Iz te družine so gestapovci po hudem mučenju v Begunjah brata Ignaca in Jakoba Trojarja poslali v Dachau, od tam pa v konc. taborišče Sachsenhausen pri Oranienburgu, ki je bilo po zgledu Dachaua ustanovljeno septembra 1936. leta.

Helena se spominja, da so razen Poldeta k Medvedovim prihajali kot partizani vsi njeni bratje. Po dražgoški bitki je bil Janko pri tej hiši teden dni na okrevanju.

V škofjeloškem zaporu se je med zasliševanjem morala uleči na stol, dvignili so ji krilo in mlatili po njej z bikovko. Najbolj je bila jezna na tolmača Šmida, Slovenca. (»Če bi mogla, bi ga utopila v žlici vode!«)

Piše J. Vidic (se bo nadaljevalo)

GOZDNO GOSPODARSTVO POSTOJNA

66230 POSTOJNA, Vojkova ul. št. 9
Telefon: 21-541

INTERTRADE n. sub. o.

PODJETJE ZA MEDNARODNO TRGOVINO
LJUBLJANA

MOŠE PIJADEJEVA 29
OB LETALIŠKI CESTI 10

TOZD ZASTOPSTVO IBM
TOZD TRGOVINA
TOZD ZASTOPSTVA TUJIH FIRM
TOZD OBDELAVA PODATKOV

SPLOŠNO GRADBENO PODJETJE ZIDAR KOČEVJE n. sol. o.

Telefoni:
GLAVNI DIREKTOR (061) 851-294
FINANČNO-RAČUNOVODSKI SEKTOR: 851-375
SEKTOR ZA SPLOŠNE KADROVSKE IN PRAVNE ZADEVE: 851-046
TOZD GRADBENI SEKTOR KOČEVJE n. sub. o.
GRADBENI SEKTOR REKA n. sub. o. (051) 422-455
STROJNI OBRATI KOČEVJE n. sub. o. 851-384

SAVA KRŠKO
n. sol. o.

INDUSTRIJA GRADBENEGA MATERIALA IN PROJEKTIRANJE
68270 KRŠKO, CKŽ 59

DSS (068) 71-035, 71733, tekoči račun: 51-600-607-35412
TOZD IGM (068) 71-035, tekoči račun: 51-600-601-11903
TOZD SAVAPROJEKT: (068) 72-302, tekoči račun: 600-601-11896
TELEX: SAVA 35-830

Spomenik Jurišnemu bataljonu

Slavna enota 31. divizije NOV je naposled dobila zaslužen oboležje

V Selah na Krasu, zadnji krajevni skupnosti ob italijanski meji, so v nedeljo, 13. julija, odkrili spomenik, ki bo pričeval poznim rodovom, da je Jurišni bataljon 31. divizije bojeval tod dne 24. aprila 1945 eno svojih najhujših bitk. Spomenik sta naredila Tone Svetina, sloviti partizanski pisatelj in kipar Negovan Nemec. Pisec Ukane je bil tudi sam borec Jurišnega bataljona. Svoja doživetja v tej enoti je že opisal v knjigi Ognjeni plaz.

Slavnostni govornik ob odkritju je bil podpredsednik RK SZDL Slovenije Ciril Zlobec, tudi sam domačin našega Krasa. Oživel je spomine na trpljenje, ki ga je morala preživeti vas Sela na Krasu v obeh svetovnih vojnah pa pod krutim bičem fašizma. V prvi svetovni vojni je tu tekla krvava »turška fronta«, v drugi svetovni vojni pa je bila vas 31. maja 1944 požgana in uničena. Toda žilavi Kraševci so preboleli vse udarce in se ohranili na svoji zemlji. Po osvoboditvi je vas doživela lep razvoj.

Zvest geslu prireditve »Svoboda in mir« je Ciril Zlobec med drugim kritično poudaril: »Današnja svoboda in mir nam ne moreta biti ne v oporo ne v spodbudo, če bomo v njej videli samo pretekla junštva in žrtve. Ne moremo ju več polniti s sanjami in pričakovanji, ne s svojimi ne svojih prednikov; današnja svoboda in mir morata biti naše normalno stanje, razmere, v katerih živimo.« Nato je govoril o moralnih vrednotah o NOB, zlasti o bratstvu in enotnosti jugoslovanskih narodov in narodnosti. Izrazil je obžalovanje ob pojavu, da je v naši deželi zadnje čase nemalo preprirov, v katerih drug drugemu očitamo, da smo zašli s prave poti. »Doživljamo krizo, o kakršni se nam v preteklosti še sanjalo ni«, je dejal. »Zato so nam potrebni dobri živci in razumno presojanje in odločanje. V okviru vse države, republike, naroda, občine, tovarne, kmetije pa tudi vsakdo med nami znotraj lastnega življenja. Govoriti danes o krizi brez

sentimentalnosti, odkrito in odgovorno, je naša državljanska in intimno človeška dolžnost. Predolgo smo se slepili z veliko svetlobo naše slavne preteklosti, obdobja rojevanja miru in svobode. Vsakršna nasprotja, družbena in človeška, so preprosto zakon življenja, zakon vsakršne civilizacije. Tudi naše, socialistične in samoupravne.«

Na prireditvi se je trlo ljudi od blizu in daleč. Navzoči sta bili delegaciji iz občin Nova Gorica in Doberdob od onkraj meje. Razen Zlobca sta govorila tudi Franc Kovačič-Tarzan, komandant Jurišnega bataljona in sedanji predsednik krajevnih skupnosti Boris Švigelj. V kulturnem delu sporeda so nastopili člani domačega kulturnega društva, pevci združenih zborov iz Opatjega sela in Vipave ter godba na pihala iz Prvačine.

Bil je to ljudski praznik, ki bo starim in mladim teh krajev dolgo ostal v spominu.

Dogodki, ki jih obeležuje spomenik

Komandant Tarzan priporoča: »Bilo je v nedeljo, 23. aprila 1945. zvečer, ko smo skupaj z deli 2. brigade VDV priredili miting v vasi Sveto v osrčju Krasa. Prek obveščevalne službe smo izvedeli, da v vas Sela na Krasu večkrat prihajajo sovražni vojaki iz Opatjega sela in Kostanjevice, da bi tamkajšnjim krajanom jemali živila in pijačo. V štatu smo se odločili, da jim to preprečimo. O tem sem obvestil tudi komandanta 2. brigade VDV, tovariša

Dušana. Z našo akcijo je soglašal.

Po končanem mitingu smo šli proti Vojščici in vasi Sela. Ker nam je kraški teren omogočal neopazno gibanje samo ponoči, smo čez dan morali počakati blizu Vojščice. Zasedli smo dobre položaje. Pohod smo sklenili nadaljevati naslednjo noč, da se ne bi izdali oziroma, da nas sovražnik ne bi prezgodaj opazil. Ker nismo mogli biti ves dan brez hrane in pijače, smo poslali v vas intendanta Matijo, kuharja in pomočnika komisarja Borisa. Ti so organizirali prehrano. Okoli poldne so že po skrivnih poteh prihajala dekleta. Mladi so nam prinesli polno kuharskih dobrot, tako da se je bataljon pošteno najedel in napil. Seveda so dekleta želela, da bi zvečer skupaj z mladino v Vojščici napravili partizanski miting. Tej želji smo sklenili ugoditi. Zvečer so nas v vasi nad vse prisrčno sprejeli. Miting se je začel in trajal do poznih ur. Takrat smo se morali posloviti. Nismo vedeli, da so bili med nami tudi taki

borci, ki so na tem mitingu zadnjikrat plesali...

Ponoči smo se premaknili v borov gozdiček nad vasjo Sela. Tu sem razporedil bataljon na bojne položaje. Skupaj s političnim komisarjem Veljkom sva šla proti vasi, da bi dobila stik s tamkajšnjimi terenci, da bi kaj zvedela o sovražniku.

Nisva še prišla do vasi, ko sva zaslišala nekaj strellov v severozahodni smeri. Vedel sem, da je to lahko samo sovražnik, saj tod tedaj ni bilo naših enot. Pomaknila sva se nazaj proti bataljonskim položajem in skrbno opazovala okolico vasi. Ni minilo petnajst minut, ko je skozi vas prišla četniška kolona kakih 50 mož in se ustavila, da bi počivala. Takoj sem pozval četo, ki ji je poveljeval podporočnik Emil Kodelja, odličen komandir in drzen borec. Bilo nas je okrog 30 z avtomatskim orožjem in bombami. Skrivoma smo se priplazili na razdaljo kakih 150 metrov od četnikov. Videli smo, da so postavili zasedo za kamniti

zid nad cesto, ki vodi v Brestovico.

Nenadoma se je eden od četnikov dvignil, prišel blizu nas in zavpil: »Tu ni nič novega!« Vsi četniki so se dvignili in nam prišli na razdaljo okrog 30 metrov.

Ukazal sem: Ogenj! Naši rafali so se vsuli iz brzostrelk. Vrgli smo tudi bombe, ki so napravile pravo razdejanje. Četniki so bili tako presenečeni, da sploh niso reagirali. Padali so kot snopje, nekateri so iskali kritje v grmovju in za skalami. Skočili smo čez zid na cesto in pokončevali vse, kar je še tam bilo skritega. Rešilo se je morda samo kakih 10 četnikov, ki so stekli po strmih pobočju v dolino.

Ko smo začeli pobirati plen, se je vsula na nas toča krogel s položaja, kjer je bil ostali četniški bataljon, pa zanj nismo vedeli. Najprej sem mislil, da streljajo naši. Zavpil sem, naj ne streljajo, da ne bodo pobili svojih borcev. Žal sem moral ugotoviti, da ne streljajo naši, ampak četniki. Udari so po nas in nas obkoljevali. Že smo imeli tudi prve žrtve. Za skalo skriti četnik je preresetal komandirja Emila Kodelja in Vinka Pernuša. Ni jima bilo pomoči. Morali smo pustiti plen. Mrtve smo položili za kamniti zid. Ko smo dospeli do bataljona, se je ta že z vso srditostjo boril in odbi-

jal napade. Ker so nas četniki delno že uspeli obkoliti, sem ukazal preboj v treh kolonah. Vrstili so se juriši na nož, tako da kmalu ne bi vedeli, kje je kdo. Nekateri borci so pobijali četnike že s puškinimi kopiti. Komisarja Veljka so hoteli četniki prijeti živega, pa jim ni uspelo. Sam sem dobil več strellov v plašč in titovko, ranjen pa nisem bil. Bil je ogenj kot v peklju. Borili smo se kot lačni volkovi, da bi maščevali Emila in Vinka. Zadržali smo greben v svojih rokah in izrinili četnike v dolino. Naš preboj proti Gorjanskemu je uspel. Ko smo šli čez dolino, smo se spet srečali s četniško kolono. Padel je še naš tretji borec Janez Smukavc. Izgubili smo tudi harmoniko. Ker so četniki udarili v sredino naše kolone, se je polovica bataljona prebila z menoj na soseščni greben, druga polovica z Veljkom pa se je med bojem umikala proti Gorjanskemu. Zvečer smo se spet šli.

Tako smo padli naravnost v četniško ofenzivo. Bilo je srečno naključje, da smo četnike napadli že zgodaj zjutraj, tako, da sta bila opozorjena 2. brigada VDV in Jurišni bataljon 30. divizije, ki sta bila blizu vasi Sveto in Komen. Tako sta se ti dve enoti lahko pripravili na boj. Mi sami smo več četniških kolon razbili in eno povsem uničili, tako da je četniška ofenziva na celotnem Krasu doživela popoln neuspeh.

Že čez pet dni smo vkorakali v Trst in se nastanili v vojašnici Via Rosetti. Tu so prihajali k nam na obisk nekateri sorodniki borcev iz Primorske. Doživeli smo tragičen prizor, ko je prišla mati Emila Kodelja, vsa v črnem in objokana. Vprašala nas je, kje imamo njene sina, čeprav je že vedela, da je padel. Kakor smo vedeli in znali, smo jo skušali tolažiti. Emil je bil eden od mnogih, ki jim ni bilo dano dočakati svojih bodov.

Spopad s četniki na Krasu je bil boj za biti ali ne biti. Krvoločni sovražnik je hotel še zadnjič pokazati svojo moč, preden se je umaknil iz naše dežele.

Skupina borcev jurišnega bataljona 31. divizije

Kresovi v Bistrici

Ob 44- obletnici največjega okupatorjevega zločina na Gorenjskem

V soboto, 26. julija, je predvidena otvoritev prenovljenega spomenika v Bistrici pri Naklem. To je letošnja osrednja akcija te vrste v kranjski občini. Zavoljo vse bolj omejenih sredstev in ukinitve vsakršnih novih del in investicij, je občinskemu odboru ZZB to uspelo le ob širokem sodelovanju Zavoda za varstvo narave in kulturne dediščine, Odbora podpisnikov družbenega dogovora o varstvu spomenikov in grobišč, Skupnosti za ceste, delovnih organizacij, šol, družbenopolitičnih organizacij in drugih.

Gre za počastitev dogodka, ki ne sme v pozabo. Tam je bilo postreljeno največ talcev ob enem dogod-

ku na Gorenjskem – 59 po številu. Na Gorenjskem je sicer bilo za časa okupacije postreljenih nič manj kot 1270 talcev, toda v povprečnem številu po 10 na enkrat. Velik delež imajo pri tem zaporji v Begunjah. Tolikšno streljanje talcev na sploh dokazuje, s kakšnim srditim terorjem na tem področju so okupatorji načrtovali »narediti to deželo nemško«.

In kaj se je takrat zgodilo v Bistrici?

Prva grupa odredov se je spomladi 1942 vse bolj organizirala, pripravljala, usposabljala in kalila za njeno veliko nalogo – pohod na Štajersko. Njeni cilji so bile zlasti komunika-

cije. Samo v mesecu dni pred dogodkom v Bistrici so njeni borci porušili v osmih večjih akcijah kar dva mostova, uničili 5 sovražnikovih vozil, cesto v Kokri – v akcijah od Jesenice do Kamnika.

Tako je prišla na vrsto tudi Bistrica pri Naklem. Petnajst borcev je tistega večera, v soboto, 25. julija, napravilo zasedo na zelo prometni gorenjski cesti. Z dvema mitraljezi in puškami so se poskrili med grmovje na primernem ovinku v klancu, nedaleč od Bistrice proti Naklem. Zmračilo se je in bila je policijska ura. Čakali so. Pripeljal je osební avto Steyer z dvema nemškima oficirjema.

Pali! Vozilo je obstalo. Toda eden je izstopil in se branil. Zaman!

Borci so hitro pobrali orožje, dokumente in druge ter se brž umaknili, kajti

Nemci iz Bistrice so že prihajali.

Bil je sobotni večer. Drugi dan, v nedeljo, naj bi bil v Bistrici semanji dan, Jakobovo. Tisti večer pa se je, namesto večera likanja oblek in cvrtja krofov, sprevrgel v tragedijo. Nemci so nekaj ur po dogodku prišli v velikem številu, vse obkolili, iskali partizane in od hiše do hiše izganjali ljudi iz postelj v temno polno noč. Odpreti so morali vse hleve in svinjake in se zbrati. Ženske in otroke so izgnali na travnik, zastražene z mitraljezi, 10 možkih pa so gnali proti omenjenemu ovinku. Od teh je ostal edino 14-letni Peter Teran, ki ga je eden od Nemcev, menda je bil Avstrijec in znal nekaj slovensko, porinil med otroke.

Na cest, kjer je stal uničen nemški avto, so začeli pokati strelji. Padali so talci, spodaj so se pokazali prvi kresovi iz domačije pri

Jurčku, pri Rantu in pri Petru – skupaj kakih 15 poslopij. V temo je odmevalo mukanje spuščene živine ter klici in jok prestrašenih otrok in žena. V objemu tišine in groze je bil še ves naslednji semanji dan.

Kot so pozneje ugotovili, sta bila dva Nemca oba častnika, majorja. Eden celo vodja zloglasne »smučarske« čete, ki je zasledovala partizane in tudi vodja borbe proti partizanom na Jelovici.

Morda prav ob taki izgubi Nemcem ni bilo dovolj le 9 talcev. Čez tri dni, v torek, 28. julija, so z avtobusom iz Begunj pripeljali tjakaj še 50 ljudi in jih postrelili. Da bi grozili in strahovali, so jih ob robu ceste mrtve, postreljene pustili ves dan. Šele proti večeru so jih naložili na tovornjak in odpeljali pokopat nazaj v Begunje.

Spomenik tem 59-im žr-

tvam je dostojen in ima urejeno okolje. Po zasnovi in izvedbi akademskega kiparja Janeza Boljke in dipl. ing. arh. Danila Oblaka se osrednji, dominantni del spomenika odlikuje z veliko bronasto vazo in trnjevim cvetjem. To s svojstveno umetniško obliko odstopa od elementov običajnih spomenikov (pušk in podobnega) in odpira široko, bogato razsežnost čustvene, moralne, človeške veličine naših žrtev.

Ob tej priložnosti bodo izdali tudi okusno izdelano brošuro na 32 straneh in s 12-imi slikami. Prav tako so v izdelavi značke in tudi razglednice. Ta dogodek bo torej primerna počastitev spomina tolikim žrtvam in tudi osrednja prireditve v okviru letošnjih praznovanj praznika občine Kranj.

K. Makuc

O nastanku in poti 1. jugoslovanske brigade NOV Jugoslavije, ustanovljene v Sovjetski zvezi

Dolga pot do doma

Zasedbo Štajerske in Gorenjske je nemški okupator poleg izseljevanja, zapiranja in streljanja talcev ter drugih oblik nasilja, začel tudi mobilizirati. Najprej so bili na obvezno delovno službo (Arbeitdienst) pod nadzorom vojske poklicani fantje, rojeni 1923–1925. leta. Opravljali so razna dela na poljih, z lopato pa so vadili kakor s puško. Po treh mesecih takega dela so jih en del nasilno mobilizirali dalje v nemško vojsko.

V 1942. letu so na vrsto prišli še rojeni od 1919. do 1922. leta. Po nekajmesečnem vojaškem urjenju so fantje odhajali na razna bojišča na vzhodni fronti in tudi v Afriko ter v zasedbene enote v Francijo. Nemci so jih uporabili tudi na II. fronti v Franciji. Tako je bilo mobiliziranih okrog 30.000 fantov. Razen z redkimi izjemami večina teh mladih fantov niso bili simpatizerji nemškega okupatorja. Podredili so se pozivu okupatorja, ker druge izbire takrat niso imeli ali pa so s tem želeli zaščititi domače pred okupatorjevim nasiljem.

Del teh fantov je ob ugodni priložnosti prebežalo vzhodno fronto in se vključilo v enote rdeče armade ali v partizane, pretežni del pa se jih je predalo enotam RA in so prišli v ujetništva. Nemci so z grožnjami domačim preprečevali prebege in tudi razmeščali Slovence tako, da jih po enotah ni bilo po več skupaj in se tako niso mogli povezovati. Iz teh razlogov je

del fantov tudi ostal v nemški vojski do konca.

Precej mobiliziranih fantov je izkoristilo vojaški dopust in odšlo v naše partizane. Zato Nemci mnogim tudi niso dovoljevali dopustov v domače slovenske kraje in so jih pošiljali naravnost na fronto.

Tako je zlasti v drugi polovici 1943. leta v Sovjetski zvezi že bilo večje število slovenskih fantov v vojnem ujetništvu, na zdravljenju pa tudi v enotah Rdeče armade. V ujetništvu so tedaj bili tudi iz drugih delov Jugoslavije: iz Hrvaške (zajeti pri Stalingradu), iz Srbije, zlasti iz Vojvodine in iz drugih delov države. Največ Jugoslovancev je bilo tedaj zbranih v taborišču Krasnogorsk pri Moskvi. Ta skupina je v jeseni 1943. leta dala pobudo, da ustanovijo vojaško enoto in se aktivno vključijo v boj proti fašizmu.

V začetku decembra 1943. so se v vojaških zemljankah v Kolomni, 80 km južno od Moskve začeli zbirati prvi prostovoljci, ki so z dovoljenjem sovjetskih oblasti 8. decembra 1943. oblikovali Samostojni jugoslovanski odred v SZ, ki mu je bil tedaj komandant podpolkovnik Marko Mesic, komisar pa Georgijević. Poslali so brzojavko vrhovnemu komandantu NOV in POJ tovarišu Titu in predsedniku AVNOJ dr. Ribarju.

20. februarja 1944. je komandant odreda Marko Mesic brzojavno zaprosil komandanta NOV in POJ tova-

riša Tita, naj tudi uradno sprejme jugoslovanski odred v sestavo enot NOV.

Ze 12. marca 1944. je general Velimir Terzić, šef vojne misije NOV in SZ obiskal Odred in mu izročil Titovo bojno zastavo in prisegli so prvi udeleženci. Odred se je preimenoval v I. jugoslovansko brigado NOVJ, ustanovljeno v SZ. V odred, oziroma v brigado, se je vsak prijavljal z izjavo, da vstopa prostovoljno in da se bo aktivno boril proti fašizmu.

Do julija 1944. se je v brigadi zbralo že preko 2.000 prijavlencev, večinoma Slovencev in iz drugih predelov Jugoslavije.

Od ustanovitve I. brigade dalje so borci imeli dnevno zelo naporne vaje. Za boj so se usposabljali kot samostojna pehotna enota. Brigada se je tudi izpopolnjevala v opre. Mnogi borci so zaradi težkega življenja v zbirnih taboriščih bili oslabljeni in so komaj premagovali napore in mrz.

27. julija 1944. se je I. jugoslovanska brigada, ustanovljena v SZ, dokončno oblikovala. Stela je 1.620 dobro oboroženih in vojaško usposobljenih borcev. Od tega je bilo 920 Slovencev, 241 Hrvatov, 271 Srbov, 136 Bosancev in Hercegovcev in 51 drugih. Brigada je svečano zaprisegla in 29. julija 1944. se s tovornim vlakom podala proti svoji domovini.

Iz njene prejšnje sestave je ostalo nekaj sto borcev, ki so ustanovili tankovski bataljon, kasneje brigado, odšli so v letalsko šolo, okrog 200 Slovencev pa je sestavljalo II. jugoslovansko brigado,

ustanovljeno v SZ. Te enote so se dopolnjevale z novimi prostovoljci. Vojaško so se urile še naprej. II. brigada s 600 borci je prišla v Beograd decembra 1944. se tam reformirala, borci pa so šli v sestavo drugih enot NOVJ.

6. oktobra 1944. je brigada takoj za tem, ko je s soglasjem AVNOJ začela RA skupaj z enotami NOV z vojaškimi operacijami tudi na naših tleh, prešla Donavo pri Turnseverinu. To so bili za vse nepozabni trenutki. Brigada je prišla neposredno v sestavo NOVJ.

Brigada gre v spopad z iz Grčije umikajočimi se nemškimi enotami. 31. oktobra 1944 se spopade s SS divizijo Prinz Evgen. V štirih dneh neposrednih bojov in jurišev, ko so se umikale celo enote RA in je borcem te brigade že začelo primanjkovati streliva, je docela izčrpano brigado zamenjala 23. srbska divizija NOV. Ostrino teh bojov kažejo podatki. V teh bojih je brigada izgubila 139 borcev, od tega 79 slovencev, 340 ranjenih in 72 pogrešanih. Nemci so imeli nad 1.500 mrtvih in ranjenih.

Po dvodnevem počitku, ko se je brigada ponovno uredila, je odšla v sektor Gornji Milanovac – Čačak in zamenjala enote RA. Po nekajdnevih bojih je brigada odšla v osvobodjeni Beograd in od tod 8. decembra 1944 v sremsko fronto. Pred odhodom jo je obiskal vrhovni komandant NOV tovariš Tito.

20. decembra 1944 se je že nahajala v bojih na sremski fronti v sektorju Šid-Tovornik. 7. februarja se je v njeno sestavo vključil Slovenski bataljon (ustanovljen 26. 11. 1944 v Beogradu) z 420 borci in kot 4. bataljon okreplil zdesetkano brigado. Bila je na

najbolj izpostavljenem delu fronte. Že drugi ob obične tovariši Tito. Ob preboju sremske fronte 6. aprila 1945 osvobodil Brčko in ujame 3. domobransko divizijo z okrog 1.000 domobranci in 700 četniki. V teh bojih je padlo 173, ranjenih pa je bilo 506 borcev. Velike izgube je utrpel Slovenski bataljon. Brigada nadaljuje bojno pot preko Slavonskega broda, Stubiških toplic, Podčetrtka in 11. maja 1945 prispe v Celje, od koder vojaško čisti ozemlje proti Velenju in Šoštanj. V Celju je imela vojaško parado in več mitingov.

V Velenju sta bataljona brigade zavarovala in stražila elektrarno, rudnik lignita in železniško postajo, v Šoštanj pa železniško postajo in tovarno usnja. Ostale enote brigade so v Celju varovale vse pomembnejše gospodarske in kulturne objekte ter železniško postajo.

V tem času je imela brigada v teh krajih več uspešnih mitingov. 15. maja 1945. leta je celotna brigada v Celju priredila vojaško parado z zborovanjem na glavnem trgu v Celju, zvečer pa je z lastno godbo priredila slavnostni koncert s kulturnim programom.

17. maja 1945. se odpravi na dolgo naporno pot preko Zagreba, Drvarja, Glamoča, Livna, Mostarja, Sarajeva, Užic in spet v Čačak. Tu sodeluje pri Arilju in Lisanškem rudniku pri uničevanju četniških skupin. Brigada se na terenu politično in kulturno udejstvuje v pripravi na volitve 11. novembra 1945. leta, nakar gre preko Kragujevca v Pakrac, kjer je v celoti razformirana. Tankovska brigada je stela okrog 850 borcev od tega je bilo največ Slovencev. Uradno je bila ta brigada ustanov-

ljena 8. marca 1945. Ta dan je komandant brigade podpolkovnik Vojo Radić v spremstvu sovjetskih oficirjev predal posadkam nove tanke, vozila in opremo, kar je pripadalo brigadi.

Brigada je sodelovala pri preboju v sremsko fronto, osvobajanju Vinkovcev in Zagreba. Po osvoboditvi se je druga tankovska brigada vključila v druge enote JLA. Danes živi po raznih krajih Slovenije še okrog 750 borcev.

Kljub velikim žrtvam, padlim (čez 310 mrtvih, od tega 220 Slovencev), ranjenim in vojnim invalidom, pa smo borci te brigade dolga leta po osvoboditvi živeli z grenkim občutkom zapostavljenosti in neenakopravnosti. To se je kazalo tudi pri podeljevanju odlikovanj in drugih priznanj.

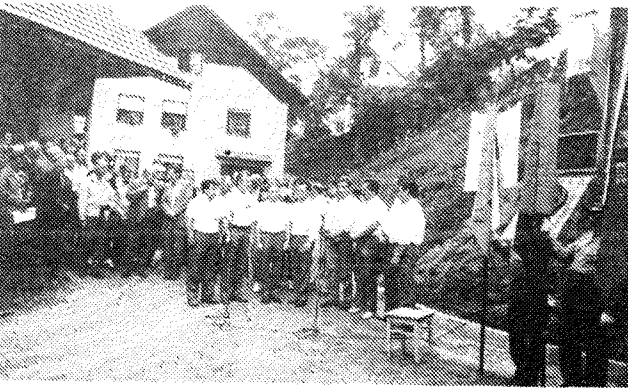
Maja 1981 je bil na pobudo nekaterih borcev naše brigade ustanovljen odbor skupnosti borcev I. jugoslovanske brigade NOVJ, ustanovljene v ZSSR. Sestajali smo se »neuradno«, na svojo pobudo in začeli iskati način za ureditev domicila ter razviti prapora. V samozaložbi smo izdali Zbornik spominov. Republiški odbor Zb. NOV Slovenije je pred leti podprl našo dejavnost in tako se je v 1985. letu s polnim soglasjem in razumevanjem družbenopolitičnih organizacij in skupščine občine Celje uresničila naša vroča želja dobiti domicil in svojo zastavo. To se nam uresničuje zdaj, ob občinskem prazniku Celja, v soboto, 19. julija. To je priznanje padlim, umrlim in živim. Z našo nadaljnjo aktivnostjo bomo opravičili to priznanje.

Janez Železnik

Ob dnevu vstaje

V počastitev 45. obletnice vstaje slovenskega naroda se že povsod vrstijo številne slovesnosti in kulturne prireditve. V vojašnici Staneta Žagarja v Kranju, katere vojak in starešine negujejo in nadaljujejo tradicije 7. SNO-UB Franceta Prešerna, je v soboto pred številnimi gosti,

starši in sorodniki zaprisegel novi rod pripadnikov najmlajše generacije JLA. Po pozdravnem nagovoru polkovnika Špira Nikovića in predsednika Skupščine občine Kranj Ivana Torkarja je mladim vojakom, starešinam in gostom govoril namestnik komandanta ljub-

ljanske armadne območja generalmajor Vinko Šunjara.

Popoldne istega dne pa je bilo na Lavtarskem vrhu nad Čepuljami srečanje nekdanjih prešernovcev s krajinami in mladino Jošta, Lavtarskega vrha in sosednjih krajevnih skupnosti. V spomin na junaški boj 1. bataljona Prešernove brigade 16. maja 1944 so odkrili spominsko obeležje, zbranim gostom, predstavnikom družbenopolitičnega življenja gorenjske regije, pripadnikom JLA, nekdanjim borcem NOV, mladimi in krajanom, je govoril tudi narodni heroj Rudolf Hribnik-Svarun. Osrednji šoli Lucijan Seljak, Planinski sekciji Jelovica, krajevni skupnosti Jošt in domačinom Lavtarskega vrha, ki so v času boja prešernovcem nudili pomoč, pa so izročili priznanja in praktična darila.

Jože Čurin

Mir brez meja

Tržaški partizanski zbor Pinko Tomažič in »njegova« mladinska skupina sta pod pokroviteljstvom združenja partizanov Italije organizirala dvodnevno slavo v Bazovici, srečanje, katerega že vsakoletni tradicionalni namen je opozarjati na pomen bratrskega sožitja in miru ob italijansko-slovenski oziroma jugoslovanski meji.

Prvi večer srečanja so pripravili mladi. Organizirali so šafeto miru, pozdravili v svoji sredi mlade Celovčane, Koprčane, Tržačane, Ljubljance in druge ter se ponosno ozrli na svoja dosedanja prizadevanja. Utelesenje tega je mladinski pevski zbor, ki nosi ime Pinka Tomažiča, saj v njem tovariško in brez vseh zapletov sodelujejo pripadniki obeh na tem območju živečih narodnosti. Občinstvu so mladi pevci seveda tudi zapeli in pokazali, kaj so se naučili.

Drugega dne popoldne je osrednjo proslavo, na kateri

so o pomenu miru in sožitju ter medsebojnega spoštovanja govorili narodni heroj Stane Bobnar, senator Agnoletti in predsednik federacije italijanskih borcev, organizacijsko pripravil Partizanski pevski zbor Pinko Tomažič. Njihov dolgoletni umetniški in idejni vodja Oskar Kjuder je v goste povabil še postojnski pihalni orkester. Nad prostranim dvoriščem bazoviške Gospodarske zadruge so se kljub poletni nevihti dolge ure razlegali zvoki koračnic in zanosni zven borbenih pesmi pevcev s Tržaškega.

Besede in pesmi so se izmenjavale v obeh »matičnih« jeziki: v slovenščini in italijanščini, tako kot sta druga ob drugi – v miru in sožitju – plapolali obe zastavi: italijanska in jugoslovanska.

Tradicionalna proslava v Bazovici je bila nov dostojanstven odgovor fašistom, ki so z nekulturnimi čačkami pokracali spomenik padlim sredi Bazovice, pa jih zdaj na vrednost njihovega dejanja opozarja napis na spomeniku: »To je kultura fašistov?«

Bazovica je dokazala, da niti leti razdora tod, med temi ljudmi nimajo kaj iskati.

V. K.

Spomenik Štirinajsti v Osreških pečeh

Zadnji in odločilni preboj Štirinajste mimo Srakovnika in Kaplana skozi Osreške peči je dobil v nedeljo 6. julija 1986 zares dostojen spomenik. Namesto prejšnjega, ki ni mogel več kljubovati zobu časa, ga je postavila ZZB NOV iz Titovega Velenja. Izdelan je po zamisli inž. arh. Andreja Smida, bronasti relief, ki ga je prispeval Stojan Batič, pa lepo simbolizira ta zgodovinski dogodek. S tem je v Ravnah pri Šoštanju ustvarjen privlačen koteček za turiste, obenem pa je z njim pohod Štirinajste dobil tudi svoj osrednji spomenik.

Preboj Štirinajste skozi Pristavo in Ravne proti Belim vodam tistega pustnega torka leta 1944 ni bil le odločilen, ampak tudi enkraten.

Enkrateno zato, je poudaril slavnostni govornik Ivan Dolničar-Janošek, ker so ga borci Štirinajste opravili z močmi, ki so presegale meje človeške zdržljivosti ter ob pomanjkanju streliva in hudob oslabljeni, brez štirih udarnih bataljonov, ki so se bili s Paškega Kozjaka prebili na Pohorje.

Ne le spomenik sam, tudi vzdušje ob odkritju je bilo enkratno. Že govor Hermine Glaserjeve, ki je orisala pomen pohoda Štirinajste in opisala nastajanje spomenika, je bil vsebinsko bogat, pretresljiv in zavezujoč. Isto velja tudi za ves kulturni spored z nastopom pevskega zbora, recitalom in nastopi pionirjev, ki so ga prebivalci

Raven izpeljali z domačimi močmi, pod vodstvom Franja Hudomala, njegove žene in Maksa Kumra, je bil prav prirčen in ganljiv. Lepo je pokazal, kako ti kraji in ljudje še zmeraj živijo s spomini na Štirinajsto. Posebej osvežujoč je bil nastop petih harmonikarjev, ki so pod glasbenim vodstvom domačina Maksa Kumra urezali venček partizanskih melodij. Le škoda, da je bilo tako malo pohodnikov. K sreči smo lahko med njimi spoznali lepo število komandanov in političnih komisarjev: Viktorja Avblja-Rudija, Vlada Mišico-Miha, Jožeta Boldana-Silnega, Ivana Dolničarja-Janoška, Bojana Škrka in Ignaca Mikliča-Naceta.

S. F.

Cerkno znova vabi

Združenje borcev NOV Cerkno, odbor SVPB Franja in odbor aktivistov OF za Severno Primorsko, vabijo na proslavo 45. letnice vstaje Slovenskega naroda in odkritje spomenika pok. dr. Franji Bojč-Bidovec, ki bo v nedeljo, 20. julija ob 10. uri v Cerknem, pred stavbo muzeja partizanske bolnišnice Franja.

Takoj po končani slovesnosti bo v kinodvorani skupščina aktivistov SPO in volitve novega odbora.

V dopoldanskem času se bodo skozi Cerkno peljali udeleženci kolesarskega maratona Franja.

Vabimo občane, nekdanje borce, ranjence, aktiviste, posebno pa tiste, ki so prispevali sredstva za spomenik dr. Franji, da se svečanosti udeležijo.

Čepovan – 22. julija ob 11. uri

Skupnost borcev Goriškega vojnega področja vabi borce komand Idrijskega, Vipavskega in Goriškega vojnega področja ter bataljonov Novgrad na prosla-

vo v Čepovan, kjer bo 22. julija ob 11. uri odkritje spomenika padlim in žrtev NOV iz zalednih enot 9. korpusa. Domicilni odbor SVPB Pavla vabi vse svoje člane, osebe in ranjence, posebno tiste, ki so se zdravili v okrevališču štev. 1. na Vršah, da se proslave udeležijo.

Srečanje borcev Kamniškega bataljona

Na predvečer praznika krajevnih skupnosti Radomlje bo v soboto, 26. julija 1986 srečanje borcev Kamniškega bataljona, ki je obstojal od julija 1941 do vključitve v Slandrovo brigado avgusta 1943.

Ob 18. uri bo v Domu kulture v Radomljah slavnostna seja Skupščine KS s kulturnim programom, pri katerem bo sodelovala Mengeška godba in pevski zbor iz Radomelj.

Svečanost se bo nadaljevala pri spomeniku, nato pa bo tovariško srečanje borcev Kamniškega bataljona. Vabljeni so tudi borci ostalih enot in medvojni aktivisti OF.

Črnogledi humorist: Krjavelj

Kadar je v četo prišel kakšen nov borec, so pogosto vsi oživali. Ta ali oni je prinesel kup dobre volje, ki jo je strel kot iz rokava. V vojnih časih imeti takega človeka je bilo, kot bi dobil nov lahki mitraljez. Dvigala se je morala, ta pa je še kako bila potrebna zlasti po hajkah in napornih pohodih. No, tako vzdusje pa niso prirejali le posebeži veseljaki, dostikrat tudi resni, redkobesedni. Ti pa so to dosegali z zvokom »šprahe«, ki je bila tuja našemu narečju. V našo drugo četo, imenovano le Nacetova četa, je leta 1943 prišel nek tak borec. Od kod in kako se je vključil v našo četo, menda nihče ne ve. Kratko malo znašel se je med nami in sprejeli smo ga medse kot samo po sebi umevnega. Ker pa je bil doma tam okoli Muljave ali Čušperka, je bolj pel kot govoril, vsaj tako se nam je zdelo. Prav mene je prvega nagovoril za porcijo, a ga v začetku nisem razumel, kaj želi, saj je govoril kot Francoz. V misel mi je prišel junak Jurčičevega romana Krjavelj, ki je s tako govorico hadiča presejku na dva dejla... in krstil sem ga za Krjavlja. Ime se ga je takoj prijelo. Tudi on je mene prekrstil, kajti namesto Igor me je klical Ivan, kar pa je seveda skozi svojo govorico bolj zapel kot zaklical. Neverjetno dobro sva se ujemala. Bil je kmečko pameten in mnogo bolj praktičen kot jaz. Skupaj sva hodila v patrulje, v kuhinjo. Skupaj sva spala ter se pokrivala z njegovo dobro »deko«, za podlago pa sva imela mojo, ki je bila bolj za število kot v korist. Pa je deževalo in čepela sva pokrita z razmočeno deko, ki sva jo od časa do časa ožela. Zaskrbnjujoče me je vprašal, »kaku d' nejmam nabene plahte.« Seveda so bila šotorska krila redka in le srečnejši so jih imeli. V mojem nahrbtniku si našel vsega vruga, vsaj tako je trdil Krjavelj, cerade, ki je najbolj potrebna, pa ne. Zato sva se domenila, seveda po njegovem dopovedovanju, da si bova prvič, ko gremo kam v boj, poskušala preskrbeti cerado, saj bova brez nje splesnela in se nalezla revme, ki jo potem nihče več ne »pacajta«. Kmalu se je pokazala ta priložnost.

Napadli smo Mokronog. Skupaj sva udrila med prvimi in že sva se znašla na velikem tovarniškem dvorišču. Pokalo je in mine so parale ozračje, midva pa sva razbijala vrata delavnice, skladišč in garaž. Ko sva odprla vrata prav na koncu dvorišča, sva onemela. V garaži je bil kamion, pokrit s cerado, ki je bila večja, kot sva si sploh lahko predstavljala. »Paglej, paglej, Ivan, pa ja mava«, je rekel Krjavelj. Kot pajka sva zlezla na kamion in ugotovila, da tale zadeva ni ravno lahka. Plahta je bila preple-

tena kot sam hudič, časa za zamudno odpletanje pa seveda ni bilo. Iskala sva nož ali kaj podobnega, da bi jo laže snela. Skoraj bi že obupala, ko sem v kotu našel žago, s katero sem pričel žagati vrv na večih koncih. V tem delu sva pozabila, kaj je zunaj. Gubčevci so pokali in praznili skladišča usnja. Kako težaško delo sva opravila, sva vedela, ko sva po vseh mukah snela težko cerado, ki sva jo zdaj zvijala kot preprogo. Prav tedaj je nekdo na hitrico pokukal v našo garazo in zapovedal umik. Kar sva imela moči, sva pohitela, naložila težko breme na rame in se tako pojavila na sredini tovarniškega dvorišča, kjer so tulile mine in sikali rafali. Obrnila sva se v smer, iz katere sva prišla, a se je, zlomka, najina cerada v sredini prepognila in padla na tla. »Kaj mine, kaj rafali in streli, brez cerade nkamr«, je ječal Krjavelj in ponovno sva zagrabila to cev in jo brez praske prenesla v kot. Cerada je sicer dobila nekaj luknj. To pa je bilo še vedno bolje, kot da bi jo skupila midva, ki sva se tako neumno izpostavila sovražnikovim kroglam. Kmalu sva našla voz, bilo jih je vse polno in na enega sva odložila to težko cerado. Seveda se je poleg nje postavil Krjavelj in pazil, da jo nama kdo ne ukrade. Z bogato obloženimi vozi smo prišli na Trebelno in tu je intendant Čampa strogo nadzoroval, da si ne bi kdo kaj prisvojil. Usnje se je takrat že dobro lahko »trampalo« za tobak ali kaj podobnega, zato je bila kontrola poostrena. Krjavelj pa je

kalektiv? Kaj pa je zdej spet tu za ana stvar? Dauš vejdu, ta cerada sva z Ivanom sama snejla s kamiona. In da boš vejdu zakaga. Sam zatu, al je vsakdan dž, midva pa moka, tu pa n'ben n vpraša zakaga... »Čimbolj je dopovedoval, bolj je bila jezična vojna huda. Nazadnje ga je komandir Nace oštel in ga kaznoval s patruljo, ki je spremljala vozove polne usnja, moke, sladkorja in ranjence na Kočevsko. Jaz sem se potuhil, kajti v tej jezi bi tudi mene doletela kakšna kazen. Vozovi so zaškripali in še dolgo sem slišal glas Krjavlja, ki je razlagal članom te patrulje, da to ni pošteno in da so ga »pakral«. Po naporu nem dnevu pa smo dobili kosilo in večerjo obenem. Potem smo se vsi, ki nismo bili ravno na kakšni dolžnosti, odpravili na spanje v senik, ki je bil kmalu do zadnjega kotečka zaseden, vozove ranjencev in usnja pa so kmalu prevzeli partizani Dolenjskega odreda. Zato so se še isto noč vrnili borci, ki so bili do ločeni za to spremstvo. Utrujeni in lačni so brkljali po kuhinji, kajti kuhar ni računal na njihovo vrnitev. Vnela se je huda kri, kajti Krjavelj je odločno zahteval, da za pošteno delo vsaj enkrat pošteno jelo. Ti, ki tu lenarijo, so dobili vse, za njih pa ni ostalo nič. Iz senika se je jezen skobacal komandir Nace, vse sitneže pomiril, a pri Krjavlju ni dosti opravil. Zato je zbudil kuharja, ki je klel kot sam peklensček, saj je bil hrane dovolj skuhal, a so jo darovali kmetu, ki jo je stresel prašičem. Že smo malo pospali, ko se je Krjavelj

pred intendantom Čampo razkladal cerado, ne da bi oni vedel, za kaj gre. Pa ga je pobaral, kam z njo. Krjavelj mu je povedal jasno in nedvoumno, da je cerada njegova in da jo je samo naložil, da je ni bilo treba nositi. »Kako, tvoja cerada?« je vprašal intendant. »Moja in od Ivana«, je modro odgovoril, ne meneč se za intendanta, ki je zdaj nastopil z vso svojo silo in avtoritetom. Pojavil se je še komisar, ki je seveda takoj stopil na stran Čampe in dopovedal Krjavlju, da tu ni nič moje ali tvoje, temveč je tu le naše, kolektivno. »Kakšen

napotil na senik, kjer naj bi spal. Toda kam? Senik je bil do zadnjega poln. A Krjavelj je vedel, da je še vedno za enega prostor, če se le ti še malo bolj stisnejo. Ker pa so na tem seniku že pri vhodu, kjer je bila prislonjena lestev, gledale noge in res ni bilo več nobenega prostora, je začel robantiti. Lenobe naj bi spale na seniku, on, ki pa je prišel iz patrulje in to po boju, pa naj spi na tleh. Zopet je vmes posegel razjarjeni komandir Nace, da naj utihne, če ne, da ga bo on, če ga že niso mogli Italijani... Jezični dvoboj je trajal še kar

dolgo in na seniku ni bilo več nikogar, ki bi spal. Krohotali smo se, da nas je vse bolelo. Medtem pa si je Krjavelj po svoje postlal izpod našega senika, na neki deski, in skušal zaspati. Ker je bil senik poln borcev in je bilo skoraj nemogoče zapuščati prostor zaradi male potrebe, so iznajdljivi borci opravila začeli opravljati kar skozi deske in slamo. To curljanje pa je prebudilo Krjavlja. Prav njega je oplazil tak curek; vrglo ga je iz spanja in iz ležišča. »Kaj pa je tu z ana vrnega? Kdu me je pa pascal?« je začel rohnati, da bo vsakemu »curka adstrejlu, kdurkul bo še curlal ad zgor.«... Da je imel mir, se je z negodovanjem odšel, iz senika pa je odmeval nov val krohota, ki ga je zopet z vso jezo poslušal komandir Nace. Krjavelj si je zdaj postlal malo dlje od senika ob grmu in skoraj zaspal. Ne vedoč, kdo tu spi, se je neki borec pripravil, da opravi hujšo potrebo. Sredi jamranja Krjavlj zagleda svetlo rit, ki se je napenjala. »Kaj pa je zdej spet tu?« je skoraj zakričal. »Kaj še pasral me boste?« Borec se je naglo odstranil, senik pa se je spet prebudil in krohot je ponovno prekinil spanec, ki se kljub utrujenosti ni polegel. Zjutraj je bil zbor in zaradi vznemirjanja je bil Krjavelj pred zborom kritiziran, oštevan. Ko pa so se levite prenehale, je v svojo obrambo jasno in nedvoumno povedal, kako da naj nikar mislimo, »da se bo on še pr ns baril, ko smo ga v istem dnevu pakral, pascal in še kmaj pasral.« Seveda ni dobil kazni, saj se je ves zbor do solz nasmajal, Krjavelj pa se je brez povelja vključil v vrsto.

Nekega dne, ko smo hodili blizu Polžvega, pa je zaprosil komandirja Naceta, če si gre lahko domov preobleč srajco in gate, pa še nekaj bi od doma prinesel za jesti. To je bilo res v navadi, toda prav neradi so tako puščali borce, saj so se predali terenu, ki ga je nadzoroval sovražnik. Odsel je in se ni nikoli vrnil. Tudi takih je bilo nekaj. Komandir je poudarjal, da je bil le sopotnik in godrnjač in da ga naj zlahka pozabimo. Pa je nekega dne prišel k nam na obisk neki aktivist in med drugimi povedal, da so blizu doma našli nekega borca, ki je padel v roke belim. Ti so ga razmesariili, da je bil komaj prepoznaven. Ko ga je opisal, smo na mah vedeli, da je bil to Krjavelj. Utihnili smo, bolečina je legla na nas vse. Bil je namreč eden tistih, ki je z svojim »narečjem« na mah oživel četo, a na žalost res kratek, prekratek čas. Jaz pa sem še dolgo nosil njegovo žlico, ki mi jo je poklonil, saj mi je obljubil, da bo tudi meni eno prinesel od doma. Pa tudi to žlico sem izgubil in da se ne bi izgubila ta zgodba, sem vam jo opisal, kot se jo spominjam po dolgih, dolgih letih...

Oleg Križanovskij-Igor

Vojne žrtve druge kategorije

V Tutzingu v ZR Nemčiji je bilo srečanje predstavnikov še zadnjih evropskih nomadov, Sintijev, Romov in Potujočih, kakor imenujejo tretjo skupino tega za stalno naseljenega naroda. Ena od tem posvetovanja je bila zahteva Romov, da jih zahodnonemške oblasti končno priznajo kot žrtve nacizma in prenehajo obravnavati kot internirance druge stopnje. V krematorijih na nemškem in zasedenem ozemlju med minulo vojno je izginilo več kakor pol milijona Romov.

Svoječas, v obdobju turških osvajanj v 17. stoletju, so po Evropi preganjali Sintije in Rome kot turške vohune, v srednjem veku so jih, pa čeprav so bili večinoma katoliške vere, obravnavali kot sovražnike krščanstva in jih kot čarovnike sežigali na grmadah. V nacističnem tretjem rajhu so jim imeli za »ruske agente«, ali pa so jih menda iz preventivnih razlogov, da bi jih onemogočili kot kriminalce, pošiljali v koncentracijska taborišča. »Zelo veliko smo že morali pretrpeti«, je dejala predstavnica švicarskih Romov Carmen Elena Rüfli, »vsi so nas obravnavali kot manjvredne ljudi, zdaj pa nastaja vprašanje, kako dolgo nam bo še uspevalo ohranjanje kulturno izročilo, kje bomo lahko še živeli kot nomadi?«

V prizadevanju, da bi Sintiji in Romi dobili več podpore za dokončno organiziranje, je predstavnica zahodnonemškega združenja Romov in Sintijev Romani Rose obiskala papeža Janeza Pavla II. in mu poročala o razmerah, v katerih živijo njeni varovanci. Na posvetovanju v Tutzingu so opozorili, da razen v Angliji, na Ir-

dez, njihova govorica in nomadski način življenja so vznemirili stalno naseljeno prebivalstvo. Kar hitro so nastale legende o teh tujcih, ki da prihajajo iz Punjaba v Indiji in da je njihov jezik, imenovan »romanes« podooben sanskrtu. Najprej so jih prijazno sprejeli, nekateri knezi, so jim dajali ustrezne dokumente, lahko so brez nevarnosti potovali po deželi.

S spremenjenimi gospodarskimi razmerami se je spremenil tudi položaj Sintijev. Od leta 1497. do leta 1744. so izdali 146 odlokov zoper nomadske Cigane. V začetku 18. stoletja so nastali prvi zakoni o Ciganih, ob koncu 19. stoletja pa so jih že začeli uradno registrirati. Nemški nacisti so takoj začeli sistematično uničevati ta narod. Več kakor pol milijona Ciganov in tako imenovanih ciganskih mešanecv so pomorili. Po letu 1945 so Sintijem in Romom načrtno odrekli vsako priznanje za njihovo trpljenje, kaj šele, da bi dobili kakršnokoli denarno nadomestilo zaradi preganjanja.

Konec lanskega leta je zahodnonemški Bundestag znova razpravljal o Romih in Sintijih, priznal je krivdo Nemcev, vendar se položaj ni kaj bistveno spremenil. Žrtve – Cigani so še nadalje žrtve drugega razreda. Po nekaterih podatkih je bilo vloženih 2.000 zahtev Sintijev in Romov za odškodnino, ki gre žrtvam nacističnih, medicinskih poskusov v koncentracijskih taboriščih. Zahodnonemški urad za Rome in Sintije je zahteval za vsako od teh žrtv minimalno rento 1000 mark; vendar je noče nihče izplačevati.

Na sliki Sintiji in Romi na neki spominski svečanosti v nekdanjem koncentracijskem taborišču Bergen – Belsen.

skem in v ZR Nemčiji, ni nikjer kakšnega aktivnega predstavništva te etnične skupine. V večini vzhodnoevropskih držav je Romom in Sintijem prepovedano, da bi se organizirali, v večini zahodnih držav pa so odvisni skoraj izključno od tuje pomoči. Zdej si v Strasbourgu želijo organizirati evropski urad in doseči splošno priznanje statusa narodne manjšine. Upajo, da bodo s tem dobili več vpliva in besede v Evropskem svetu in evropskem parlamentu ter več politične besede v posameznih državah.

Tisti, ki bi morali prisluhniti tem zahtevam, odgovarjajo, da so težave med drugim zaradi tega, ker ta manjšina nima domovine in ker živi raztresena po vsem svetu. Menijo, da je danes po svetu razseljenih 10 milijonov Romov, ki se razlikujejo po narečjih, navadah in običajih. Šest milijonov jih je naseljenih v Evropi, večina v vzhodnoevropskih državah. Od tam je v tem stoletju prišlo okoli 15.000 Romov, ki zdaj živijo večinoma v ZR Nemčiji. Okoli 40.000 Sintijev pa je že pred šestimi leti prišlo na ozemlje sedanje ZR Nemčije. Njihov zunanji vi-

Uničevanje kulture tega nomadskega naroda gre svojo pot. Povsod po Evropi je čuti pomanjkanje prostora, kjer bi lahko postavljali svoje šotore. Evropski podatki o brezposelnosti pričajo o katastrofalnem gospodarskem položaju tega naroda. V ZR Nemčiji, kjer je 90% tamkajšnjih Sintijev in Romov stalno naseljenih, je brezposelnost med njimi 25%. Kar 30% njihovih družin mora preživeti mesec z manj kakor tisoč markami. Na robu življenjskega minimuma živijo ti ljudje tudi v Veliki Britaniji in na Irskem, ker se jih še vedno kaka polovica seli iz kraja na kraj. Solanje romskih otrok je enako katastrofalno, kakor njihov gospodarski položaj.

Tam, kjer ni prostora za Rome in Sintije kot nomade, ustvarjajo zanje rezervate. V enem takšnih, v južnofrancoskem Saintes – Maries de la Mer, so se konec maja letos zbrali Sintiji in Romi na svojem vsakoletnem romanju. Krajevne oblasti so to izkoristile kot turistično zanimivost, da bi fotografi seznanili svet z menda eksotičnim življenjem zadnjih evropskih nomadov.

F. L.

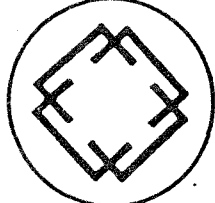

ISKRA COMMERCE,
LJUBLJANA n. sol. o.
TOZD MARKETING,
LJUBLJANA, n. sol. o.

61001 Ljubljana, Tržaška 49
Telefon: 264-261
Telegram: ISKRA PRODAJA
LJUBLJANA
Telex: 31-356 YU ISKEXP
Žiro račun: 50101-601-12958

AGROSTROJ
LJUBLJANA

LJUBLJANA, DRAGA 41

RAKO
ŽELEZNIKI

O topli vodi, vrelih, talnici in še čem – tudi v pogovoru z Renatom Vrbovškom, hidrogeologom iz ljubljanskega geološkega zavoda

Energija pod zemeljsko skorjo

Raziskave v Sloveniji so od leta 1952 sem (začetniki so bili v Rogaški Slatini), navrgle kopico podatkov o izviri toplote v naši republiki. Strokovnjaki so od leta 1957 do danes sistematično raziskali zajetje termalnih voda v Čateških, Šmarjeških, Dolenjskih, Rimskih, Laških in Atomskih Toplicah. S tem pa so bile določene tudi smernice za nadaljnji razvoj naštetih zdravilišč. Podobne raziskave so dale svoje relevantne rezultate tudi na Bledu, v Medijskih Toplicah, Trbovljah, Dobrni in Topolšici.

Vzporedno so ob raziskavah na naftnih vrtinah v Prekmurju nepričakovano prišli tudi do tople vode (56°C), kar je bilo v tem predelu Slovenije temelj za, danes že širše znane, Moravske Toplice.

Meritve kažejo, da je skupna maksimalna izdatnost zajetij najvišja v krško-brežiški kadunji (241 l/s), da so doslej najtoplejšo vodo našli v panonski kotlini, da pa je najvišja toplotna moč vode spet v krško-brežiški kadunji (25.891 kWt). Seštevek izdatnosti vseh zajetij termalne vode v Sloveniji znaša 788 l/s, temperatura vode iz vrtin pa se giblje od petnajstih do sedemdesetih stopinj Celzija (cca 71,4 MWt).

Toplotna energija se v zemeljski notranjosti kopiči. Z raziskovami so ugotovili, da narašča približno za tri stopinje na vsakih sto metrov globine (t. im. geotermični gradient). Za razliko od tega merjenja pa je geotermična stopnja vertikalna razdalja med dvema točkama, pri kateri naraste temperatura za eno stopnjo Celzija (to je cca na 33,3 metre globine).

Geotermični gradient je odvisen od geološke zgradbe tal, oziroma, od geoloških pogojev. Tako srečamo največje toplotne anomalije na površju ali v neposredni bližini delujočih in nedavno ugaslih vulkanov, prav tako pa tudi na površinah območij, kjer so intenzivni premiki v zemeljski skorji (ob globokih prelomih, kjer razpoke omogočajo pretok vode v večje globine, kjer se segreje do 90 in več stopinj). Podobne anomalne vrednosti geotermičnega gradienta srečujemo na območjih velikih bazenov, zapolnjenih pretežno s toplotno in vodno slabo prepustnimi blinastimi usedlinami. Te so pomešane s peščenimi in peščeno-prodnatimi plastmi in lečami, kjer se voda akumulira (kot na primer pri nas Panonski kotlini).

Visoke temperature v velikih zemeljskih globinah so zaenkrat za človeško izrabo energije še nedosegljive, kjer pa ob zemeljskih premikih nastajajo veliki prelomi in gibanja kameninskih mas, najde svojo skrivno pot tudi hladna površinska voda do globin, kjer se segreje. Kjer je povrh vsega kamenina porozna in za vodo prepustna (da se ta v njej segreje ali celo upari), govorimo o geotermalnih nahajališčih. Malo je srečnih krajev, kjer so nahajališča takšna, da lahko vodo, segreto nad 150°C, neposredno uporabljajo za pogon generatorjev električnega toka. Je pa skupni seštevek na svetu instaliranih agregatov te vrste že kar impozanten: 4763 MW električne energije.

Pri nas tako bogatih nahajališč tople vode nimamo, po doslej znanih podatkih pa imamo pet večjih mladih geoloških struktur, ki so perspektivne za izkoriščanje tople vode. Že na začetku članka naštetim lokacijam se pridružuje še tako imenovana ljubljanska udorina (oziroma Ljubljansko polje in barje). Največ obetov za prihodnost je zapisano v gradivih republiške energetske skupnosti (za posvet o izkoriščanju geotermalne energije), pričakujejo od krško-brežiškega območja in dela panonskega bazena.

O tem in še nekaterih drugih, za privatno (družinsko) gospodarstvo pomembnih raziskavah in obetih s tega geotermalnega področja, smo se pogovarjali z Renatom Vrbovškom, enim od zagnancev na ljubljanskem geološkem zavodu.

Naše prvo vprašanje so-govorniku smo usmerili k talnici, vodi, pomembni za vsakdanje življenje in gospodarjenje. Vemo namreč, da številna ekološka opozorila zatrjujejo, da so naše talne vode že onesnažene ali pa na najslabši poti k vse hujšemu onesnaženju. Kako je s tem?

Če je podtalnica v prodih, potem je vsekakor ve-

lika nevarnost za hitro onesnaženje te vode. Gre torej za področje sedimentov, največkrat naplavin, ki so skoraj praviloma na obrobju naših velikih in večjih mest (Ljubljana, Maribor, Celje...). Se občutljivejši od teh področij pa so apnenici, na primer na celotnem področju Notranjske.

Sicer pa je vaše ožje področje dela raziskovanje

termalnih voda oziroma odkrivanje njihovih nahajališč?

Da. Raziskujete le v Sloveniji ali tudi po drugih predelih Jugoslavije?

Od leta 1977 raziskujem v Sloveniji, precej pa tudi v Makedoniji. V Makedoniji je za raziskovanje nahajališč termalne vode zlasti zanimiva Kočanska kotlina, kjer imajo vode tudi do 80°C toplote, pretok pa je 200 litrov na sekundo. Zaenkrat te prednosti tople vode pretežno izkoriščajo za ogrevanje večjih površin steklenjakov.

Torej je ta toplotna energija koristno porabljena, koristno usmerjena?

No, v Kumanovem imajo še vedno cca 12 hektarov steklenjakov, ki jih ogrevajo z nafto, čeprav je slabih

a približno 24 hektarjev steklenjakov še vedno ogrevajo z nafto...

Kaj pa pri nas, v Sloveniji?

Za raziskovanje in pričakovanja uporabne termalne vode so zlasti primerne kotline, ker so pod sedimenti vodonosne kamenine. Posebno področje je Panonska nižina, kjer predvidevamo, da so možnosti prav takšne kot na Madžarskem. Za to državo pa vemo, da neverjetno intenzivno uporablja termalno vodo za kmetijstvo. Za tako imenovano direktno rabo torej, kakršno pri nas uveljavlja Agraria v Čatežu pri Brežicah.

Vrtine, tako slišimo iz številnih poročil, so draga reč; kako torej določate mesta, kjer jih kaže izvesti?

Takšna mesta določamo

delavi tudi geotermalna karta).

Kaj pa topla voda, ki je bila odkrita v Prekmurju – kakšne perspektive so tam?

Zaenkrat to vodo izkoriščajo le Moravske Toplice, menim pa, da so tudi drugačne druge možnosti porabe zelo velike. Poleg vodenja, da topla voda je, pa so za izrabo večjih količin potrebne še natančnejše geofizikalne raziskave.

Pa preskočiva k naslednjemu vprašanju. V zadnjem času je precej slišati o toplotnih vodnih črpalkah za individualno ogrevanje hiš. Kaj je to?

Toplotna črpalka je v bistvu preprosta naprava, ki podtalnici (na primer pri 10°C toplote, ki jo porabi za ogrevanje sanitarne vode ter centralno ogrevanje. Tovrstne črpalke pri nas že izdeluje tovarna LTH iz Škofje Loke.

Za vodno toplotno črpalko je potrebna zemeljska vrtina (tudi do 100 m globoka). Katere podatke pa je treba za takšne individualne vrtine upoštevati?

ustrezno soglasje (dovoljenje) vodnogospodarske skupnosti.

Kaj pa cena?

Vse skupaj stane individualnega naročnika (za grevanje družinske hiše) približno 170, morda tja do 200 starih milijonov dinarjev. Všteta je cena črpalke, vrtine in napeljav. Vse skupaj pa se investitorju kaj kmalu povrne.

Pri nas je za takšnimi črpalkami in njihovo instalacijo vse večje povpraševanje zasebnikov, namestile pa so jih tudi nekatere delovne organizacije. Tako imajo za lastno rabo (za ogrevanje), priključeno vodno toplotno črpalko v Medijskih toplicah pri Izlakah in v Šmarjeških toplicah. Ponekod po svetu imajo tako močne črpalke, da z njimi ogrevajo cele predele in cela mesta. Tako na primer švedsko mesto Lund ogrevata dve 20 MWtni črpalci.

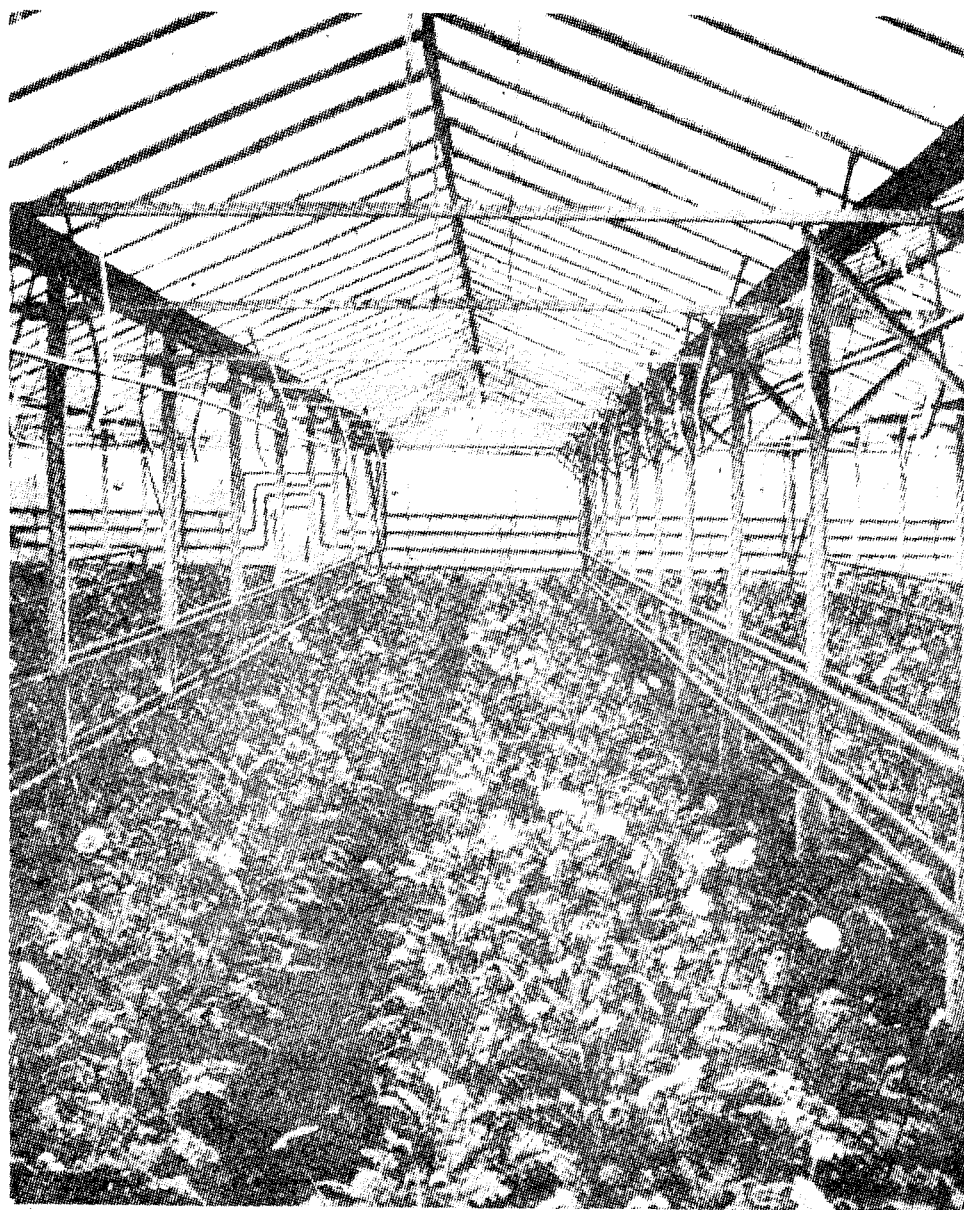
Če upoštevamo podatek, da gre v Sloveniji cca 70% energije za ogrevanje, je vsak nov in alternativni vir dobrodošel.

Raziskovalci in strokovnjaki ob vprašanju toplotnih črpalk seveda dodajo, da so te predvsem primerne za individualno ogrevanje energetskega problema in da od tega ni pričakovati zaznavno večjega za celotno družbo relevantnih rezultatov. Zato pa slej ko prej raziskovanje geotermalnih voda ostaja perspektivno (na površini 16% celotnega slovenskega ozemlja), pričemer pa se tem podatkom strokovnjakov pridružuje pripomba, da razen v severovzhodni Sloveniji, v iskanjih (z vrtinami) še niso presegli globine 1000 metrov in je pričakovati več rezultatov od raziskav v naslednjih desetletjih, s poseganjem v večje globine. Za takšne investicije (posege), pa bodo nujne temeljne raziskave, ki bodo predvidele ekonomsko opravičenost izrabe nahajališč geotermalne vode.

Jugoslavija, pravijo strokovnjaki, je ena zadnjih evropskih držav, ki še nima sistematično zbranih geotermalnih podatkov in izdelanih geotermalnih kart. Večina Evrope (in tudi azijski SSSR) ter Severna Amerika soto delo začeli že pred dobrimi desetimi, petimi leti.

Če upoštevamo, da nekateri drugi viri energije, na katere smo se pred kratkim prisegli, postali vprašljivi, če že ne do kraja odklonjeni, je naša rešitev v iskanju in izrabljanju vsega, kar nam še narava nudi. Tega pa je sicer malo in zahteva nove napore strokovnjakov in tudi nove širše družbene usmeritve.

B. Ž. J.

Iskanje nahajališč termalne vode ni pomembno le za izkoriščanje tople vode v številnih toplicah in naravnih zdraviliščih, ampak so tudi pričakovanja kmetijstva na tem področju velika. Na sosednjem Madžarskem so to že zdavnaj spoznali in sadove že pobirajo v obliki bogatih kmetijskih tržnih presežkov.

pet kilometrov stran termalna voda z izredno močjo. Podobno je tudi v Gevgeliji, kjer so našli termalno vodo, toplejšo od 70°C,

z geofizikalnimi meritvami, medtem ko osnovne podatke dobimo iz hidrogeološke in geološke karte Slovenije. (Pravkar je v iz-

Osnovni pogoj je, da veš, kje je podtalnica. Poleg tega mora pridobiti tisti, ki želi imeti vodno črpalko za centralno ogrevanje,

Vsem delovnim ljudem in občanom
čestitamo ob dnevu vstaje

Skupščina občine Slovenj Gradec

INDUSTRIJA
KOVINSKE
OPREME p. o.
– KOČEVJE

Naslov: Reška cesta 15, 61330 KOČEVJE ●
Telefon: h. c. (061) 851-711 ● Telegram:
INKOP Kočevje ● Železniška postaja: Grosuplje ● Žiro račun: SDK 51300-601-10014

Ob knjižici Vinka Hafnerja

V založbi Komunist je pred nekaj dnevi izšla brošura knjižica Vinka Hafnerja Zveza komunistov in komunizem. Ugledni slovenski družbenopolitični delavec je na 60 straneh prikazal, kako se je gibal odnos, izražen v naslovu, v vrstah naše delavske avantgarde od predvojnih časov prek NOB do današnjih dni. Jedro razprave se ukvarja z miselnim in čustvenim razvojem članstva ZK v razmerah našega socialističnega samoupravljanja, obenem pa ne zanemari teoretičnih in praktičnih ekskurzov v vprašanje, ali je komunizem stvarna razvojna perspektiva, ali pa morda samo utopija. Nadalje avtor razčleni razmerje med našim socialističnim samoupravljanjem in marksističnim pojmom skupnosti svobodnih

proizvajalcev. Posebno poglavje je namenjeno zarisu moralnega lika komunista, sklepna beseda pa je posvečena komunistični viziji prihodnosti.

Razprava je napisana pregledno, v dobrem kramlajočem slogu, preprosto, dostopno prav vsakemu bralcu: še posebno všeč utegne biti mladini. Avtorjevo ime jamči, da delo kljub preprostem jeziku in prijemu ni cenenost. To je bilo razvidno že ob predstavitvi knjižice, ko niso skoparili s pohvalami celo tako priznani marksistični strokovnjaki, kot so Božidar Debenjak, Ivan Križnar, Sonja Lokar in drugi. Skromni obseg brošure, kakršnega je terjala prav težnja po poljudnosti, je seveda zahteval, da se je pisec moral odreči prenekateri temelji-

tejši analizi ključnih pojmov, pa je predvsem zategadelj požel tudi nekaj kritičnih pripomb, češ da je tu in tam ostal nedorečen.

Ko sem knjižico na dušek prebral – še zlasti me je vlekle zanimanje, kako bo avtor kos zanimivemu, na videz pleonastičnemu in po svoje paradoksnemu naslovu – sem moral priznati, da je avtor nalogo rešil prav imenitno. Zares se mu je posrečilo prikazati, da ni vsak partijec komunist in da vse članstvo ZK še zdaleč ni identično s pristnim komunističnim verništvom. Soglašati sem moral, da je dva milijona stotisoč sedanjih članov ZKJ kar previsoka številka.

Sam pri sebi sem obžaloval, da je Hafner obdelal moralni lik komunista sicer tehtno, pa vendarle preveč

lakonično. Nekaj več pozornosti naj bi posvetil tistim izvirnim grehom, ki so sicer občečloveški, vsakdo pa, ki se imenuje komunist, bi jih moral pri drugih, še zlasti pa pri sebi bolj brzdati, kakor se to v resnici dogaja. Mislim zlasti na zavrženo slast oblasti nad sočlovekom, na karierezem in nastopaštvo za ceno zatiranja in škode drugih, na nezmerno pridobitništvo osebne in zasebne materialne lastnine, na ohlapen odnos v lastnih svetovnonazorskih vprašanjih, na aktivistično mlačnost itd. Saj, dokler ne bo napredka v teh moralnoetičnih področjih, organizacije ne bo rešilo še tako zaglušno priseganje članstva na idejne in organizatorične sintagme, ki polnijo stolpce našega časopisa, brez dejanja in živega zgleda pa pomenijo malo ali nič.

Knjižico Vinka Hafnerja borcem toplo priporočamo. **Zvone Kržišnik**

Milan Guček

Izgubili smo borca-partizana, pisatelja in znamenitega pisca monografij o Serčerjevi brigadi. Umrl je prav tedaj, ko smo mislili, da je poln energije in življenjskih izkušenj, pa smo mu – delavnemu, kot je bil – nameravali naložiti nove in nove pomembne naloge. Obremeniti smo ga hoteli z novimi nalogami zato, ker je bil sposoben, ploden, privržen svojemu narodu in izročilu narodnoosvobodilne vojne Slovenicev.

Milana Gučka je oblikovala vojna in misel na revolucionarno preobrazbo naše družbe. Pohodi in borbe Serčerjeve brigade, kjer se je boril za svobodo svojega naroda, so oblikovali njegov značaj. Bil je doveten za nova doživetja, v vrsti s svojimi dragimi partizanskimi tovariši je korakal odprtega pogleda, vsrkaval je do tedaj neznane novosti posebnega, bojnega življenja. V sožitju z bojnimi tovariši si je prizadeval moralnih bogastev in izkušenj, iz njih in v njem je vzniknil pisatelj. Bojna doživetja so bila dovolj močna, da so ga vsega zajela, življenje v brigadi se mu je vtisnilo v spomin in značaj. Iz njih je črpal gradivo za svoja književna dela, zlasti za Jutri bo vse dobro in Počakaj do prihodnje pomladi (obe sta izšli z letnico 1959). V njih je opisoval boje in delovanje partizanske enote ter ljudske like, ki so z bojem in tovarštvom oblikovali našo zgodovino. Imel je izreden posluš za bojne tegobe malih ljudi, ki jih je slikal s posebno človeško toplino. Kar je prejel v družbi z bojnimi tovariši in domoljubnimi prebivalci naše dežele, je začel po vojni vračati, obogateno z umetniškimi pripovedmi v bogatem in klenem jeziku.

Med prvimi se je lotil zgodovinskega. Sklenil je popisati bojno pot Serčerjeve brigade v treh knjigah. Upali smo, da bo to delo dokončal, nato pa napisal še kaj iz bojev istrskega in primorskega prebivalstva; toda tretja knjiga o Serčerjevi brigadi je ostala nedokončana.

V zgodovinskega je Milan Guček ni zadovoljil s splošnim stilom opisovanja. Ni nihal dogodka za dogodkom in ni našteval argumentov za argumentom. V zgodovino je vtikal življenje in usode borcev, ki so bili poglaviti nosilci boja in zmaga. Izdelal je slog, kjer se zgodovinska dejstva prepletajo s problemi življenja. Druga knjiga monografije o Serčerjevi brigadi, ki ji je nadel ime Pekoči sneg, je izvrstno moderno zgodovinsko delo, ocenjeno kot eno najboljših našega zgodovinskega. To je epopeja, ki jo je oprl na ljudsko izročilo, na pripovedi premogih partizanov in preprostih ljudi. Bil je eden redkih, ki je pričevanjem posvečal posebno skrb. Pri zbiranju podatkov je prekriziral bojno pot Serčerjeve brigade po dolgem in počez, resnico je iskal s pravo strastjo. Napisal je pravzaprav roman o Serčerjevi brigadi, ki priteguje bolj kakor vsaka izmišljena zgodba.

Milan Guček pa je bil predvsem poštenjak, ki se je nenehno zavzemal za pristne ljudske odnose in za človečnost, pa tudi za lepoto slovenske besede. Prizadeval je posegal na vsa področja in s polemičnimi prispevki bistri spoznanje o partizanskem boju, pa tudi negoval čut za pravičnost. Tak je bil tudi v vsakdanjem življenju, med prebivalci svoje krajevne skupnosti in tak tudi pri snovanju Društva piscev zgodovine NOB. Zato smo ga izbrali za predsednika pripravljalnega odbora. Za uresničitev te zamisli je zastavil vse svoje sposobnosti. S prepričljivimi nastopi med odločilnimi dejavniki in z mobilizirano jasnostjo je dosegel polno podporo našim prizadevanjem ter izpeljal ustanovni občni zbor. Zdaj je delovanje društva stvarnost, ki obeta nove kakovostne premike v zgodovinskega. Enako dejaven in izviran je bil tudi v komisiji za zgodovino pri predsedstvu republiškega odbora ZZB NOV Slovenije.

Za njim je ostala praznina, ki jo bomo le težko nadomestili. Odslej bo delovala le njegova pisana beseda, temelječa na resnici in ljudski biti. Boleče slovo od tako imenitnega človeka, raziskujočega in razmišljujočega. Uvrščamo ga med ljudi, ki so v nesrečnih časih našega družbenega življenja neprestano ustvarjalno delovali in svoje hotenje dokazovali.

Lado Ambrožič-Novljan

Z beneške razstave v palači Grassi

Futurizem in futurizmi

Pregledna razstava z naslovom Futurizem in futurizmi, ki bo do konca oktobra letos na ogled v palači Grassi v Benetkah, je pomembno doživetje letošnjega evropskega likovnega dogajanja in prvovrstni splošni kulturni dogodek, ki obiskovalcu s svojo konciznostjo odločno razširi obzorje in pregled nad umetnostnim dogajanjem v prvi tretjini dvajsetega stoletja. Smer in umetniško ustvarjanje, ki ga zaznamuje, smo običajno prepoznavno in na hitro opravili z Marinettijem in njegovim futurističnim manifestom (1909), ki je poleg drugega, ožje literarnega in likovnega početja, propagiral silo in nasilje in se nekje v izteku družil s fašizmom.

Romantično-impresionistični odsev sveta (pa tudi ekspresija), ni več ustrezal v katastrofo drvečemu svetu; uglajene navade, tradicija, zgodovina in kulturna dediščina, so na začetku tega stoletja težile vse bolj razklane človeka. Lažna podoba utečene in udobne tradicije je vzbudila revolt – tudi v umetnosti. In medtem, ko del le te sega k luči in svetlobi, se drugi del obrača proč od luči, išče senco, da bi iz teme lažje prepoznala pravo svetlobo. Tisti čas, ko hlepi Matisse k bleščavi, hoče Marinetti ubiti še lunino svečavo. Eni brskajo po svoji notranjosti in iščejo poti stapljanja človeškega jaza s kozmosom, drugi pa izpostavljajo svoj ego kot nepreklicno in edino zveličavno moč, ki si jemlje vse pravice in zajema svojo veličino v razmahu znanosti in tehnične napredka.

Vlak, avtomobil, letalo, fotografija in film, gibanje – vse to obeta človeku okoli leta 1910 hitro potovanje v prihodnost, na tej poti pa se je, kot v balonu, treba otresti odvečne teže zgodovinske šare, tradicije, navad, skratka klasične.

Razstava Futurizem in futurizmi v Benetkah nam pripoveduje o tem in nam prvič prikazuje futurizem kot daleč bolj vsebinsko zasidrano umetniško smer, kakor smo jo poznali in priznali doslej. Italijani, ki so bili začetniki futurizma (s Filippom Tomasom Marinettijem na čelu), so zdaj tudi izredno skrbno pripravili razstavo, ki obsega množico likovnih del sočasne Evrope in Amerike, neverjetno natančno zbrano literaturo, korespondenco,

časopisje in periodiko, arhitekturne načrte in skice gledaliških scen ter vrsto predmetov drobnega oblikovanja.

Marinetti, Carrà, Boccioni in Russolo v Marinettijevi Rdeči hiši.

Ceprav je gledalcu pred očmi manifest (izšel je v pariškem le Figaróju leta 1909), iz katerega sije Marinettijeva zazrtost v tehnični razvoj, moč in nasilje (ter manifest italijanskih umetnikov Carràja, Boccionija, Russola, Balle in Severinija iz 1910. leta), nosi današnjim očem predstava že ustoličene, priznane umetnostne vrline, ki pa so bile za čas svojega nastanka neznašljive. Hkrati se je te umetnostne smeri v luči zgodovinskega razvoja in dogajanja, prišla mračna nota, saj je s svojim hlepenjem po pospešenem dogajanju (tudi v politiki), zrcalil ostro nacionalistični in imperialistični odsev, (tudi v odnosu do vojne kot dejanja razreševanja problemov). Tako ni nič nenavadnega, če srečamo ustvarjalca futurističnega manifesta kot udeleženca Mussolinijevega marša na Rim.

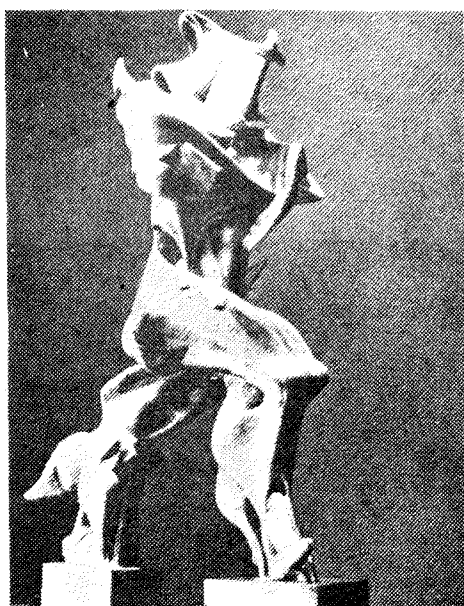
Naše današnje umevanje sveta in človeka v njem nam je že dodobra predložilo človekovo možnost in zmožnost odpotovanja in njegovo priselanost na zemeljsko težnost. Kljub vedno odprtim vratom vesolja je omečilo našo neustopnost v teku z napredkom, zato se danes človek prizanesljivo nasmeje ob Marinettijevi opazki, da je avtomobil lepši od Nike Sa-

motraške... in da je treba vse muzeje, knjižnice ter kar je še takega podreti in uničiti.

Besede so bile ostre, ideje – iz žolča prevratnega časa – mračne, umetnostna smer, ki se je izoblikovala in sled, ki jo je pustila, pa je svetovni umetnosti zapustila dosti

teri so v tem futurističnem vzdušju gostovali le kratak čas (vsaj kar zadeva strinjane z njegovimi idejnimi motivi), zato pa so materialne sledi v besedi in sliki, v kipih in arhitekturi – velike.

Zlasti za arhitekturo (italijanski arhitekti A. Sant'Elia,

Boccioni: Enotne oblike kontinuitete. Kipar in slikar Boccioni je v kiparstvu propagiral nove materiale, nov pogled k zavzemanju prostora in nenehno privrženost k izražanju gibanja.

več, kot si v naglici priznamo ali celo – zaznamo.

Ni pravi čas in prostor, da bi v razmišljanje ob tej beneški razstavi bolj natančno pogledali, kje in kako so se s temi umetniškimi težnjami srečevali slovenski umetniki, (če ostanemo le pri Kosovelu, Čargu, Černigoju), neizpodbitno pa je, da nam že hitri pogled v Integrale odkrije vrsto paralel.

Večina futuristov se loti »novih problemov« (na likovnem področju) z neoimprerisionistično tehniko, rešuje problem prostornine štirikotnika, zanikanja izginevanja likovnega objekta (kot je veljalo pri impresionistih), podreja se moči oblike in moči linije, ki obliko zaznamuje. Nazadnje pa ima do prostora tudi čustveno zahtevno – vsaj kar zadeva sintezo posameznih likovnih komponent.

Beneška razstava nas pričra, da je imel italijanski futurizem močan vpliv na moderno evropsko in ameriško likovno umetnost in da je v času svojega razcveta (tretjini stoletja torej), vplival na mnoga velika imena literature in drugih umetnosti. (vse od Guillaumea Apollinaira pa do Picassa). Neka-

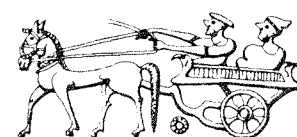
Depero, Prampolini, Sartoris... so napisali tudi svoj futuristični arhitekturni manifest) velja, da je udarila temelje moderni arhitekturi, (ne le z oblikami in idejo o oblikovanju takšnega prostora, ki je narekovan s človeškimi življenjskimi potrebami, osvobodena »zgodovinske navlake«), predvsem z uvajanjem gradbenih materialov kot sta železobetonsko in steklo.

Na razstavi so zbrane umetnine velikih vrednosti z vsega sveta, ne manjka takšnih, ki se sicer skrivajo po privatnih galerijah in zbirkah, pa tudi takšnih, ki pridejo na dan le ob zares velikih in kompleksnih preglednih razstavah (predmeti umetne obrti npr.)

Če se spomnimo lanske dunajske razstave secesije in jo po konceptualni in predstavitveni zamisli (in pojavi) primerjamo z beneško, lahko rečemo, da daje futurizem v Benetkah nekaj več, odraža silo inventivne moči in energije, ki mestoma kar plaši gledalca in zbujajo splošno upanje v razvoj umetnosti.

B. Ž. J.

SLOVENC V ŠESTNAJSTEM STOLETJU

Če vas pot zanese v Ljubljano, si v Narodnem muzeju na Trgu herojev oglejte to zanimivo razstavo.

Knjižna recenzija

Franci Strle: Tomšičeva brigada 1942–1943

Na ščitnem ovitku te knjige najdeš fotografijo nekega mladeniča, slikano neke sončne partizanske pomladi, ko je ta mladenič prišel v partizane, v Tomšičevo brigado. To je Franci Strle. Ko pa Strletovo knjigo listaš naprej, se spet zamisliš: prav ta mladenič s ščitnega ovitka se je kot samouk razvil v enega najboljših temeljitih znanstvenih piscev zgodovine NOB na Slovenskem. Koliko samoukega dela ga je stalo, da se je prekopal skozi tisoče in tisoče zapisov, člankov, arhivov in pričevanj udeležencev bojev Tomšičeve brigade do tako temeljitega dela, kot je ta knjiga, ki zajema čas od ustanovitve brigade 16. julija 1942 do njene reorganizacije 13. julija 1943! Za to delo so Strletu hvaležni njegovi soborci in tudi drugi bralci. Pri virih zanj je Strle – včasih zaradi različnih pričevanj – moral biti tudi razsodnik, ki se v takih primerih opre na svoje lastno presojanje in zapiše tisto, kar se mu zdi najbolj verjetno. Knjiga vsebuje mnogotere vire, risane skice, na koncu celo opombe o virih, popravke tiskovnih in vsebinskih napak, 31 strani dolge seznam borcev Tomšičeve brigade od 16. 7. 1942 do 13. 7. 1943, mnogo fotografij, ki živahno spremljajo Strelov znanstveno, vendar poljudno besedilo, kazalo organizacij, enot, krajev in imen, duhovite, slikovite podrobnosti, pa še neboječe opise vsega, kar je bilo o Tomšičevi brigadi tudi neprijetnega in temnega (kot so krutost, samovolja poveljstev, eksekucije soborcev itd.). Na koncu Strletove knjige lahko preberemo še razveseljiv in spodbuden pisateljev načrt za dve novi

knjigi o Tomšičevi brigadi (prva naj bi obsegala obdobja od 13. julija 1943 do 31. marca 1944, druga pa obdobje od 1. aprila 1944 do 21. maja 1945).

V uvodni besedi v knjigi pravi pisatelj tudi tole: »Med pisanjem sem izhajal iz načela, da mora biti pravica do preživetja najsvečnejša človekova npravstvena vrednota: kdor svoje življenje izpostavlja trpljenju, nevarnostim in smrti po prosti volji zato, da bi svoj narod otel suženjstva ali pogina, je vreden najvišjih časti.« Ta stavek je kot nalašč napisan tudi za številne borce raznih narodov, ki se morajo na raznih zaplatah našega sveta boriti še danes, ko ves svet dviguje glas poti suženjstvu in ko je Jugoslavija eden najsvetlejših primerov.

Strle si je za to knjigo ogledal nešteto drobnarij, množico krajev borb Tomšičeve brigade ter drugih enot; zbral je tudi več družinskih naslovov padlih tomšičevcev, kjer so mu pomagali delati mozaik Tomšičeve brigade. In še ena novost je pri tej Strletovi knjigi: način pisanja. Če pogledate številko naše časopisa z dne 19. junija 1986, lahko na 3. strani pod naslovom »O prednostih pisanja knjig z mikrorazračunalniki«, preberite tudi tole: »Na predavanju..., ki ga je 22. maja letos priredilo Društvo piscev zgodovine NOB in revolucije, ... so predstavniki Iskre Delte med drugim povedali, da se pospešeno širi krog tiskarn, ki namesto prejšnjega strojnega stavka uvajajo neposredno prenos besedil z računalniških disket in stavni sistem... S tem se piscem zgodovinskih del iz NOB obetajo neposredne koristi v obliki prihrankov

stroškov za stavljenje besedil, da drugih prednosti... ne štejemo... Franci Strle je eden prvih, če že ne prvi, ki se je v Jugoslaviji lotil pisanja knjig z mikrorazračunalniki«. Franci Strle pa o svoji knjigi pove tole: »Posebnost te knjige je, da je bila v celoti napisana na mikrorazračunalnik ISKRA DATA 1680-10. Elektronski zapis besedila s pomočjo tega stroja mi je dajal vrsto prednosti...« Torej, novinarji in pisatelji – korajžno za Strletovim vzorom!

To pa je le zunanja odlika Strletove knjige; notranja še večja vrednota kot pisanje besedil s pomočjo robotov, pa je Strletova trdina, že trinaštridesetletna privrženost slovenski revoluciji in notranji cikcakasti poti Tomšičeve brigade. Cikcakasti pravim, ker je pot tomšičevcev opisana v tej knjigi, vijugasti boj po raznih slovenskih krajih. Tomšičevci so se začeli kot ena enota bojevati potem, ko je postalo jasno, da slovensko partizanstvo poleg čet, bataljonov in odredov potrebuje tudi močne, gibčne brigade. Tomšičeva (udarna) brigada je bila ustanovljena pravzaprav že neposredno po koncu pomladi 1942, čeprav so ji kasneje ali bolje, malo pred veliko italijansko ofenzivo na Rog in njegov širši okoliš. Takrat se je za tomšičevce pojavilo tudi preizkusno vprašanje: še ostati v Rogu – ali ne? Zmagalo je drugo: prenesti težišče z dotakratnega osvobodjenega ozemlja na novo osvojen območje in se pretolči do Gorjancev (kmalu potem so brigadi odvzeli časten naziv »proletarska«, češ, da je to »sektastvo«).

Nedaleč od Gorjancev se je začelo prav takrat naj-

večje zlo za partizane: ustanavljanje belogardističnih vaških straž. Belogardizem je vsestransko in do one-moglosti izmučil nekatere partizanske enote, beremo v Strletovi knjigi. Belogardisti so se takrat kot »lažni partizani« udrili v okolici Novega mesta – in tomšičevci so se začeli z njimi spopadati. Da bi oba okupatorja (Italijane in Nem-

pozneje še do ganljivih srečanj z ljudmi (s 4. kordunsko brigado) v Žumberku. Tomšičevce so to jesen še dalje spremljali manjši porazi in zmage, pa različne zablode in zmote: partizani so na primer sami streljali po krivem obsojene tovariše, po nepotrebnem se je zamenjaval poveljniški kader in podobno.

In potem zima 42/43 – trda zima s snegom, najhujšim partizanskim sovražnikom! Boji predvsem z belogardisti, napadi na vlake, merjenje moči enih in dru-

Avtor spominsko-zgodovinskih pričevanj o tomšičevcih – Franci Strle v svoji partizanski »podo-bi«; fotografija s ščitnega ovitka knjige.

ce) preplašili s svojo močjo, so med drugim uspešno napadli tudi nemško postojanko v Malih Druščah.

Bližala se je jesen, najtežavnejše obdobje brigadnega razvoja. Italijani se še niso odrekli svoji ofenzivi in tomšičevci so se dalje borili z njimi, včasih tudi neuspešno. Prišlo pa je do prvega srečanja slovenskih in hrvaških partizanov in

gih v bližnjih krajih okrog Ljubljane, rušenje prog, novačenje novih borcev, razvito partijsko delo itd.

Tomšičeva udarna brigada naj – prav v tem zimskem ledu – postane najboljše med dotodanjimi slovenskimi brigadami, so zahtevali njeni borci. Težko je oceniti, ali je bila najboljše ali ne, vendar je uspešno napadala Šentvid

pri Stični, pomagala pri zmagi pri Bukovici ter napadla Pleterje in Metliko, da bi dobila topove (kakor jih je želela dobiti že v napadu na Šentvid pri Stični).

Marca in aprila 1943 je prišlo do nove partizanske pomladi, opisane pri Strletu kot »napadalni polet od bitke za Suho krajino do zmage v Jelenovem žlebu«. Nato Strle razvršča tomšičevce v tiste, ki so napadli Ambrus, v tiste, ki so se borili pri Strugah ali v Hinjah – in v one, ki so zmagali nad črnosrajčniki pri Pleševici ali premagali posebni fašistični bataljon št. 3. »Mali finale« je bil za Tomšičevce v Jelenovem žlebu. Nove, težke naloge so dobili ti to pomlad tudi na Notranjskem, kjer se je bela garda močno razpasla in kamor so k partizanom začeli dotekati novinci s Primorskega. (Strle opiše tu tudi predvojno dejavnost primorskih komunistov.) Tem partizanskim dejavnostim so sledili še boji na Mokrcu, hude bitke pri Cajnarjih in Novakih, uspešna gverila Staneta Semiča-Dakija, vzroki za prehodno fazo razkroja bele garde, novačenje novincev na Gorenjskem, opis nove italijanske ofenzive, pa še boji preko nemške meje, zlom taktike italijanskega generala Gambare pri Bojancih itd. Strle zaključuje: »Na prvi proslavi prve obletnice Tomšičeve brigade, ki so jo tako slovesno praznovali na Bojancih, so bili njeni borci zares lahko ponosni: v drugo leto brigadnega obstoja so prinašali zapuščino, ki je omogočala nove ter še večje in številnejše bojne uspehe...«

Toliko o tej knjigi. Nam je napisana za nova spoznanja, obenem pa je, kot bi rekel France Prešeren, »v opombo« zanamskim generacijam.

Lojze Krakar

Odlomek za pokušino

Iz romana Veliki voz Mihe Remca

Zbirno taborišče v meljski vojašnici v Mariboru je bilo polno slovenskih družin, ki so jih pripeljali z vseh strani. Bodeča žica nas je ločevala od ceste na eni strani in od taborišča vojnih ujetnikov na drugi. K nam so gledali Angleži, Francozi, Poljaki, Belgijci, vmes so bili celo črnici. Bili so kot razstava premaganih vojska. Nemški stražniki so jih odganjali od žice in tudi nam niso pustili blizu.

V tej temačni, smrdljivi vojašnici, na tleh, postlanih s slamo, so se končale vse moje sanje. Natlačili so nas v te prostore kot živino, skupaj moške in ženske, starce in dojenčke. Ponoči so ljudje v sobi hropili, kašljali, dojenčki so vekali in po tej pošastni noči so nas o prvem svitu vrgli pokonci živžgi pišalke in kriki paznikov.

Odrpli so vsa okna in nas napodili na dvorišče. Mama in brat sta se postavila v vrsto pred kotlom, iz katerega so delili vodo ka-

vo. Vsak je dobil tudi reženj črnega kruha. V vrsti so se ljudje gnetli, prepirali so se, če se je kdo poskušal vriniti.

Kava je bila brez okusa in kruh trd. Z druge strani žice so nas nepremično opazovali ujetniki.

»Menda so lačni,« je rekla mama. »Nesi jim kruha, Irena. Tako, da te ne bo videl paznik...«

Počakala sem, da je šel Nemec mimo, potem pa sem se zmuznila k žici in zalučala kos kruha na drugo stran. Ujel ga je bradat Anglež v rjavi uniformi. Hvaležno se mi je nasmehnil, razlomil kruh na več koščkov in ga razdelil najbližjim, potem pa je odtrgal medeninast gumb s suknjiča in mi ga vrgel.

»Zapeljuješ, kaj?« sem zaslišala za sabo Majdin glas, ko sem se sklonila in pobrala ujetnikovo darilo.

»Majda, tudi ti si tu!« sem se razveselila in ji planila v objem.

Bila sem nezaslišano srečna, da sem srečala svo-

jo prijateljico med vsemi temi tujimi ljudmi. Tudi Majda ni mogla skriti svojega veselja.

»Kje drugje pa naj bi bila?« je rekla in še ona vrgla svoj kos kruha čez ograjo ujetnikom.

Tudi njej je mladi Francoz vrgel srebrn gumb in še poljub povrhu. Tedaj se je stražar, ki je hodil ob žici, obrnil in videl, kako Majda nekaj pobira. Osorno je zakričal in začel mahati z roko, naj greva stran od žice.

»Delajo z nami kot z živino«, je zamrmrala Majda, ko sva se umaknili med izgnance, ki so pri vodovodni pipi prali menažke.

»Kam nas bodo odpeljali?« sem jo vprašala.

»Kdo ve. Nekateri pravijo, da nas bodo izgnali v Srbijo, ker smo držali v Srbi. Samo da nekam gremo. V tej kasarni je neznosno.«

Ze tisti večer so se pripeljali na dvorišče vojaški tovarnjaki, pokriti s plahetami. Nemci so nas klicali po priimkih in natlačili v tovarnjake. Starejši so sedeli na lesenih klopih, mlajša pa kar na prtljagi. Grdo nas je premetavalo, čeprav so vozili počasi. Dvigal se je prah, smrdelo je po izpuhih in bilo mi je slabo.

Osvetljevali so nas žarometi avta za nami in v tej svetlobi so bili naši obrazi mrtvaško blede. Zaradi teme in prahu nismo vedeli, ne kje, ne kam nas peljejo. Večkrat smo se ustavljali zunaj naselij. Pri nekem takem postanku je šla od vozila do vozila vest, da smo se peljali mimo Zidanega mosta in da smo na poti v Rajhenburg.

»Samo da bi se to končalo,« je šepetala mama, ki je že dvakrat bruhala. V rajhenburško taborišče so nas pripeljali pozno po polnoči. Bila je tema, v njej pa so se prižigale baterijske luči. Svetili so nam v obraz in spet klicali po seznamih. Spominjam se, da so nas odpeljali na neko velikansko podstrešje, kjer je bila naložena slama. Pod tramovi je brlela ena sama luč. Na smrt utrujena sem še skoraj zaspala, ko sem zaslišala očetov glas.

»Rožiči, Rožiči,« je polglasno klical.

»Jezus, Andrej,« se je prestrašila mama. »Kaj pa so naredili s teboj?«

Pri brlivki sem očeta tudijaz komaj spoznala: glas se mu je spremenil, ker šumnikov ni več jasno izgovarjal, bil je brez zob, trebuh mu je izginil, ličnice so štrlele, eno steklo naoč-

nikov je bilo počeno; raztrgana in umazana obleka je ohlapno visela na njem.

»Tudi za gestapovca, ki mi je zobe izbil, je zanesljivo zlita svinčenka,« je šepetaje tolažil mama, ki se je razjokala. »Hvala bogu, da ste prišli. No, kako je, moja junakinja,« se mi je nasmehnil in me poljubil na obraz.

»In kaj bo zdaj z nami?« je vprašala mama in si brisala solze.

»Samo da smo skupaj,« jo je tolažil oče. »Vsi dose-danji transporti so šli v Srbijo. Mi smo zadnji. Zdaj pa moram po prtljago. Gospodje so ukazali, naj se pridružimo svojim družinam.«

Pomenljivo je namignil na svetlolasega mladeniča v črni odetvi, ki je bila podobna pižami, na prsih pa je imela vtakano veliko belo mrtvaško glavo. V mračnem podstrešju je bilo videti, kakor da se lobanja sama sprehaja med nami.

Oče je odšel, jaz pa sem omahnila na slamo in v hipu zaspala, medtem ko so se vsenaokrog družine pozdravljale z očet.

Navsezgodaj so nas zbudili, postavili v vrste in spet klicali. Tokrat je bil pripisan tudi oče. Potem so nam pregledali vse kovčke

in žepe. Pobrali so vse dragocenosti in denar. Kako mi je ostal zlat križec okoli vratu, sama ne vem.

»Za tvoje lepe oči,« je rekel zavaljeni gestapovec, ki je govoril slovensko, in mi pustil križec.

Drugim ženskam so jemali ves nakit, ki je bil le kaj vreden.

Ves dan smo postajali na dvorišču pred grajskimi hlevi. Še nekajkrat so nas klicali po seznamih.

Sonce je zahajalo, ko so nas s prtljago v rokah postavili v vrste po štirih. Prišli so stražarji z nasajenimi bajoneti in s čeladami na glavah, po dvorišču so odmevala nemška povelja in potem se je žalostna procesija premaknila po grajski cesti navzdol proti železniški postaji. Spredaj je nekdo zaigral na harmoniko in nekaj hripavih glasov je zapelo O, zdaj gremo. Spotikala sem se pod bremenom kovčkov, medtem ko je harmonika hreščala in so otroci vekali. Strmela sem predse in hodila, hodila oropana vsega, celo solz.

Ob cesti skozi naselje so nam mahali domačini. Ozr-la sem se tja in opazila, da nemškemu stražarju, ki je korakal ob strani, tečejo solze po licih.

Dan borca '86

V Radovljici...

Dan borca in 45-letnica vstaje slovenskega naroda so v Radovljici počastili s slavnostno razširjeno sejo občinskega odbora ZZB NOV, ki so se je udeležili tudi člani delovnih teles občinske organizacije in domicilnih odborov ter prvoborci in predstavniki skupščine, izvršnega sveta ter DPO občine Radovljica. Na svečanosti je o pomenu vstaje in NOB ter o vlogi borčevske organizacije v današnjih razmerah spregovoril predsednik občinskega odbora tovariš Slavko Staroverski.

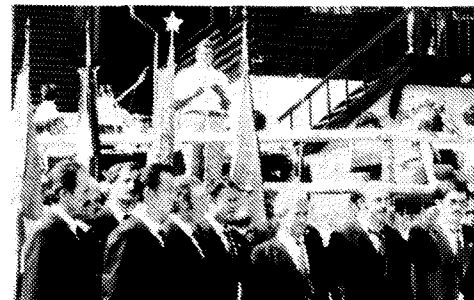
Ob tej priložnosti so podelili tudi priznanja in nagrade zaslužnim udeležencem NOB. Medobčinsko priznanje ZZB NOV za Gorenjsko so prejeli: Toncek Pretnar, pisatelj Tone Svetina in Franc Smit z Bleda ter Franc Vojvoda in Jože Zvan iz Bohinjske Bistrice. Za življenjski jubilej – ob 80. letnici je prejela knjižno darilo zaslužna aktivistka in še vedno zelo delavna predsednica komisije za interniranje Manca Filipič iz Radovljice. Ob 70-letnici so knjižne nagrade prejeli Jože Čebavs s Črniva, Albin Jensterle iz Radovljice in Anton Kelbl z Bohinjske Beke; ob 60-letnici pa: Milan Černec z Lancovega, Mihael Kozin iz Lesc, Pavla Mežnar iz Ribnega, Jošt Rolc iz Radovljice, Borut Rus z Bleda in Ivan Stular iz Podnarta.

Svečanost so sklenili s tovariškim srečanjem. Na planini Voje pri Domu prvoborcev pa so v nedeljo, 6. julija dopoldne krajevne organizacije ZB NOV iz Bohinja pripravile zdaj že vsakoletno srečanje nekdanjih borcev iz aktivistov iz Bohinja in okolice. K prazniku jim je čestital in pozdravil udeležence srečanja sekretar OK SZDL Radovljica Bogo Odar. Za kulturni program so poskrbeli člani bohinjskih kulturnih skupin, za prijetno vzdušje pa aktiv kmečkih žena in domača glasbena skupina. Številni borci in aktivisti iz radovljjske občine pa so se skupaj z mladino na praznični dan, 4. julija dopoldne udeležili 18. zbora gorenjskih aktivistov in borcev NOB ter 16. srečanja rezervnih vojaških starešin Jugoslavije »Bratstvo in enotnost« v Kranju. Nekateri krajevne organizacije so v svojih krajevnih skupnostih priredile tudi lastne krajevne proslave in tovariška srečanja.

JR

V Žalcu...

Borci in aktivisti žalske občine so se ob Dnevu borca in prazniku občine Žalec srečali pri lovski koči pod Golavo v KS Prebold. Osrednji govor je

imel predsednik občinske organizacije ZZ Zalec Rado Cilensek (na sliki med govorom) v kulturnem programu pa so nastopili godbeniki, pevci in učenci iz Prebolda.

Tone Tavčar

V Mariboru...

Ob Dnevu borca - 4. julija je predsednik Mestnega odbora ZZB NOV Maribor generalmajor Jože Berce izročil priznanja zaslužnim borcem, ki so bili uspešni pri razvijanju organizacij ZB, pri ohranjanju in razvijanju revolucionarnih izročil NOB, pri krepitevi SL in DS in pri urejevanju socialno-ekonomskih vprašanj borcev. Priznanja so prejeli: Ernest Antolčić, Milan Benko, Stanko Brglez, Matija Fink, Maksimilijan Golavsek, Ciril Lukman, Ignac Miklič, Mirko Mitrovič, Ivan Pek, Bojan Pernat, Stefan Potočnik, Stanko Šmigoc, Janez Švajncar mlajši, Francka Varl-Purkelj, Alojz Vrečko, Milenko Zagorac, Jože Zbanič, Franc Žnidar, Jože Cerkovnik in Angelca Obradović.

Ob dnevu borca je predsednik mariborske mestne skupščine Emil Tomazič pripravil sprejem za mariborske borce, jim čestital k prazniku in poudaril pomen njihovega vključevanja v družbenopolitično dejavnost in delegatski sistem.

M. K.

V Novem mestu...

S toplimi besedami priznanja za vse, kar so dali v boju za svobodo in v revoluciji naših narodov, se je tridesetim zaslužnim članom naše organizacije 3. julija dopoldne v dvorani Dolenjske galerije zahvalil Boštjan Kovačič, predsednik novomeške občinske skupščine. Hkrati se je nanje obrnil s prošnjo, da bi vsakdo izmed njih v svojem okolju s humanostjo in osebnim zgledom še naprej sodeloval pri reševanju odprtih vprašanj družbe. Podelitev priznanj in pohval je začel kulturni spored s pevskim zborom KD Dušan Jereb, vodila pa ga je Staša Vovk. Slavja so se udeležili tudi nosilci spomenice 1941 iz novomeške občine. Priznanja je borcem podelil Ivan Somrak, predsednik občinskega odbora ZZB NOV.

Letos je predsedstvo občinskega združenja ZB podelile 6 pohval. Med posamezniki sta ju za dolgoletno uspešno delo pri zbiranju in publiciranju zgodovinskega kot arhivskega gradiva iz revolucije NOB in za zgledno negovanje pridobitev našega boja dobila prof. Ema Muser in Anton Stampohar. Pohvalo je dobila tudi Vojaška pošta 1394 za dolgoletno sodelovanje z borčevsko organizacijo za ohranjanje in prenašanje tradicij 4. SNOUB Matije Gubca. Osnovne šole Katja Rupena, Milka Sobar-Nataša in njena podružnica v Birčni vasi pa so si take pohvale zaslužile predvsem z dolgoletnim razvijanjem tradicij NOB in ljudske revolucije z zbiranjem zgodovinskega gradiva in z prizadevanjem skrbjo za spominska obeležja iz NOB.

Za življenjske jubileje in za dolgoletno prizadevanje, požrtvovalno in predano delo v korist na-

ših narodov in borčevske organizacije je 28 tovarišic in tovarišev dobilo priznanja (diplome).

Tg

Na Jesenicah...

Na območju jeseniške občine številni pomniki spominjajo na težke a slavne in junaške dogodke iz naše revolucionarne preteklosti. V počastitev praznika krajevnih skupnosti Mirka Roglja-Petka, Staneta Bokala in Cirila Tavčarja na Jesenicah so odkrili še en pomnik in sicer spominsko ploščo na Parkeljnovi domačiji v Jeseniških rovih. Na poziv komunistične partije se je julija leta 1941 na tej domačiji pri kmetu Blažu Klinarju k oboroženi vstaji zbrala prva partizanska skupina s Plavža. Vodil jo je Stane Bokal. Člani pa so bili Mirko Frankič-Tilen, Ivan Kavčič, Ciril Tavčar in Jože Savli.

Na skromni, a hkrati izredno prijetni slovesnosti pri domačiji je o takratnem dogodku spregovoril edini še živeči član takratne skupine Mirko Frankič-Tilen. V počastitev praznika krajevnih skupnosti na Plavžu so organizirali tudi pohod mimo spominskih obeležij, ki so ga zaključili pri Parkeljnovi domačiji. Člani krajevne konference SZDL Mirka Roglja-Petka so se odkritja plošče udeležili z novim praporom. Pokrovitelji prapora so OK SZDL Jesenice, Vatrostalna iz Zenice – TOZD Jesenice in Železarna Jesenice.

Janko Babič

V Petišovcih...

V okviru prvega krajevnega praznika so v krajevni skupnosti Petišovci v lendavski občini na preloži vsakega doma odkrili spominsko ploščo žrtvam narodnoosvobodilnega odpora. Gre predvsem za internirance, ki jih je okupator med drugo svetovno vojno prisilno interniral v Sarvar na Madžarsko. Večina med njimi se ni vrnila, zato so se v krajevni skupnosti odločili, da se tem krajanom na nek način oddolžijo. Ob tej priložnosti je spregovoril predsednik občinskega odbora Zveze borcev Lendava Mirko Hajdinjak. Ob odkritju spominske plošče je poudaril, da sedaj štiri-deset let po osvoboditvi, ne smemo pozabiti prestopnega. Na proslavi prvega krajevnega praznika je krajevna organizacija SZDL podelila priznanja OF. Prejeli so jih: Franc Mujdrica, Stefan Halas, Stefan Močnek, Janko Zgrabljic, Cvetko Pečelin, Peter Strk, Franc Šoke, Stefan Požgai, Jože Bogar, Franc Farič, Jože Adorjan, Jože Jelen, Ladislav Barbarič, Stefan Cesar in krajevna organizacija Zveze borcev Petišovci.

Jože Žerdin

V Piranu...

Na dan borca je bilo pri Stadjonu, pred telovadnico, v Piranu tovariško srečanje borcev NOV, ki so se ga udeležili tudi drugi občani. Srečanja se je zasebno udeležil tudi tovariš Mitja Ribičič s soprogo.

Srečanje je otvoril predsednik Občinskega odbora ZZB tov. Lado Logar, ki je po kratkem uvodu dal besedo slavnostnim govornikom. V slovenščini je govorila tov. Tatjana Kosovel, predsednica SP Piran, v italijanščini pa tov. Vincenzo Barile, predsednik obč. komiteja ZK.

Na srečanju je nastopil tudi piranski moški pevski zbor Karol Pahor, vmes pa je recital recitator partizanskega pevskega zbora iz Trsta tov. Stane Raztresen.

Po končanem slavnostnem delu srečanja je sledila zabava, ki je bila organizirana bolj na partizanski način, ob harmoniki in kitari v naravi brez ozvočenja. In kot na vsaki zabavi, je bilo tudi tu dobro poskrbljeno za jedajo in pijačo. Borci pa so namesto običajnega brezplačnega »partizanskega golaža« dobili bon za 300 din, ki ga vnovčijo po želji.

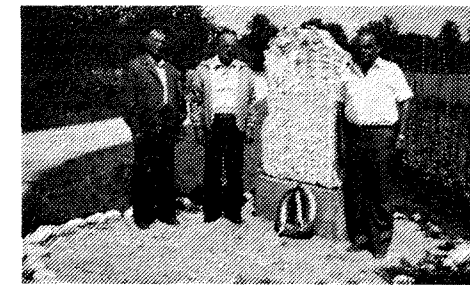
Kot lansko leto je bilo tudi letošnje proslavljanje dneva borca v Piranu skromno, stabilizacijsko, lahko bi bilo za vzgled tudi drugim organizacijam, ki včasih po nepotrebnem porabijo ogromna sredstva za razna srečanja in proslave.

Zarko Žbogar

V Ljubljani...

Vsako leto tri temeljne organizacije združenega dela Slovenije cestne tehnika, ki so v isti stavbi na Kavčičevi cesti v Ljubljani, in sicer Elekstroobnovo, Strojni inženiring in Mehanični obrati pred dnevom borca povabijo vse upokojence na srečanje, ki mu sledi izlet v bližnjo okolico in obdaritev s knjigami. Tako je bilo tudi letos. Upokojenci so si najprej ogledali obrate, v katerih so delali in si stisnili roke z nekdanjimi sodelavci.

Pod strokovnim vodstvom so si ogledali tamkajšnje naravne votline (jamo) v Gorjušu pri Dobu. V Jamarskem domu so vsem upokojencem, tudi tistim, ki niso člani ZB NOV, s posvetilom in podpisom pisca podarili knjigo Jozeta Vidica

Krik v Dragi, za katero je avtor lani dobil nagrado Vstaje slovenskega naroda. Ob tej priložnosti je Jože Vidic pozdravil vse navzoče in jim v kratkih besedah opisal težave in napor pri zbiranju podatkov za tako dokumentarno knjigo.

Srečanje upokojencev in borcev NOV je bilo res prijetno, sprejem in pogostitev v Jamarskem domu pa izvrstna. Kot zanimivost pa še to, da je v omenjenih treh TOZD aktivno zaposlen samo še en član ZB NOV, vsi drugi so že v pokoju.

V Slovenskih Konjicah...

V soboto, 5. julija 1986, so se Bračičevci zbrali na zboru brigade v svoji domicilni občini Slovenske Konjice, nato pa z borci iz te občine skupno proslavili dan borca.

Ob 11. uri se je na zboru brigade, ki je bil v Domu teritorialne enote, zbralo 150 Bračičevcev s svojim priljubljenim komisarjem Ivanom Dolničarjem-Janušikom. Na zboru sta bila navzoča tudi tovariš predsednik Skupščine občine Slovenske Konjice in pisec II. dela monografije tovariš Mirko Fajdiga.

Tovariš predsednik občinske skupščine je borcem čestital k prazniku in jim zaželel prijetno bivanje v občini, kjer so bili Bračičevci tudi med vojno vedno dobrodošli. Navzoče je seznanil z dosežki v gospodarstvu in kulturi, zboru pa zaželel uspešno delo.

Na zboru so nadalje slišali poročilo predsednika Odbora skupnosti XIII. SNOUB Mirka Bračiča o delu med dvema zboroma, sprejeli so Pravilnik o nalogah, organiziranosti in poslovanju skupnosti, ki so ga morali dopolniti zaradi razširjenega delovanja pododborov, poleg tega pa so sprejeli nova pravilnika o podeljevanju plaket in priznanj ter o brigadnem praporu. Dosedanjemu odboru je bila dana razrešnica in izvoljen je bil novi 15-članski odbor, ki ga bo tudi v naslednjem mandatsnem obdobju vodil predsednik Marjan Prestor. Več razprave je bilo le v zvezi II. dela monografije brigade, saj bi borci želeli, da bi čimprej dobili knjigo v roke.

Popoldan ob 14.00 uri je bilo v športnem parku v Slovenskih Konjicah tovariško srečanje Bračičevcev in ostalih borcev iz občine. Slavnostni govornik je bil tovariš Ivan Dolničar-Janušik, kulturni program pa je izvedel Partizanski pevski zbor iz Celovca.

Ko so se ob lepem toplen vremenu proti večeru borci poslavljali, so odhajali z željo, da bi se kmalu spet sešli in se zahvalili Konjčanom, ki so jih tako prisrčno sprejeli.

Jože Vodeb

V Cerkljah...

V nedeljo zvečer so v osnovni šoli Davorin Jenko v Cerkljah zaprli letošnjo jubilejno 20. razstavo cvetja in 17. razstavo lovstva, sicer osrednji turistični prireditvi, ki ju ob 4. juliju – dnevu borca organizira Turistično društvo Cerklje v sodelovanju z lovsko sekcijo in Ribiško družino. Za opravljeno delo zaslužijo vsestransko pohvalo in priznanje, saj je nedvomno plod prizadevanj in 20-letne tradicije. Na letošnji razstavi je sodelovalo 200 razstavljalcev iz vse Slovenije, pravo bogastvo rož, ročnih del in kulinarčnih izdelkov pa so razstavile gospodinjice iz vasi pod Krvavcem. Zelo lepo so bili urejeni razstavniki prostori delovnih organizacij Cvetličarne Ljubljana, KŽK, TOZD Kmetijstvo Vrtnarija Zlato polje, Agrarie Brežice, Rasti iz Ljubljane in Semesadik iz Mengša, napredaj pa so bile številne lončnice. Vse priznanje pa zaslužijo tudi lovci in ribiči za prikazane številne trofeje, razstavni prostor pa so tokrat imeli v spodnjih prostorih osnovne šole. Čeprav se z lovskimi razstavami bolj ali manj ukvarjajo ob jubilejih vse Lovske družine na Slovenskem, pa cerkljanska po vsebini presega marsikatero bolj zveneco. Zelo domiselno pa so bili urejeni razstavniki prostori sosednjih turističnih društev.

Letošnje razstave, ki je bila ena največjih dose-daj, si jo je od 3. do 6. julija ogledalo več kot 9 tisoč obiskovalcev in je bila deležna številnih pohval z vseh strani. Razstavo je spremljalo tudi več kulturnih in zabavnih prireditev, med katerimi velja še posebej omeniti akademijo ob dnevu borca, ki so jo pripravili učenci OS Davorin Jenko iz Cerklje in v nedeljo tekmovalje harmonikarjev. Le-tega si je ogledalo več kot tisoč obiskovalcev, zmagal pa je Srečko Vrtnik.

Janez Kuhar

V Murski Soboti...

Občinska strelska zveza v Murski Soboti vsako leto v čast Dneva borcev, pod pokroviteljstvom Občinske organizacije ZZB NOV Murska Sobota, organizira strelsko tekmovalje mladih Pomurcev. Tako je bilo tudi letos, ko so se tekmovalja

na malokaliberskem strelišču v Murski Soboti v soboto, 5. julija, udeležile ekipe občinskih strelskih zvez Ormož, Gornja Radgona, Lendava in Murska Sobota.

Kot dve leti poprej, je tudi letos zmagovalec ekipa mladih strelcev iz Murske Sobotice, ki so v streljanju z malokalibersko puško dosegli lep rezultat – 762 krogov (Aleš Stevanec, Franc Gider, Simon Flegar in Ciril Kuhar) pred ekipo OSZ Ormož s 740 krogi ter ekipo OSZ Lendava s 627 krogi. Četrta je bila ekipa OSZ Gornja Radgona s 580 krogi. Med posamezniki je najboljši rezultat dosegel Aleš Stevanec (204 krogi), drugi je bil Franc Gider (203 krogi), tretji pa Janez Ivanuša (Ormož) s 192 krogi. Trije najboljši posamezniki so prejeli knjižne nagrade in diplome, prvouvrščena ekipa M. Sobotice pa prehodni pokal OO ZZB NOV M. Sobotice v trajno last, saj ga je osvojila tretjič zapored.

Tekmovalje je vzorno organizirala OSZ Murska Sobota, pritožb na tekmovalju ni bilo, skupno pa je sodelovalo 17 strelcev.

Filip Matko

V Šempetru...

Šempeter je poznan daleč naokoli po športni zagnanosti in navdušenju publike. Prav zaradi tega se je pred 13 leti porodila ideja o turnirju malega nogometa. Trinajst let se v presledkih dveh let mladina ob dnevu borca srečuje in pomerja v malem nogometu na šempeterskem igrišču.

Tudi letos se je zbralo kar tristo mladincev – tekmovalcev, ki so s tekmovaljem pričeli v četrtek ob 18. uri, zaključili ob enih po polnoči. Nadaljevali so v petek zjutraj in končali ob 21.30. Vse tekme so bile vzorne, borbene in v pravem športnem duhu. Za letošnji turnir se je prijavilo kar 32 ekip, nastopilo pa 29. Ekipa so bile v glavnem iz Goriške, le ena je prišla iz Radovljice. Vpisnina je znašala 3.000 dinarjev. Organizator tekmovalja je bila mladinska osnovna organizacija iz Šempetra in sekcija za šport in rekreacijo pri SZDL Šempeter. Omeniti velja, da je bilo ves čas tekmovalja navzoče veliko število gledalcev, posebno pa domačih navijačev, ki so tekmovalje spremljali pozno v noč.

Prvo mesto je osvojila ekipa »Primorja export« Nova Gorica, drugo »Barstolp« tudi iz Nove Gorice, tretje »Grgar«, šele četrto mesto je pripadlo domačinom. Prva ekipa je prejela pokal v trajno last, ki ga podeljuje Krajevna organizacija ZB NOV Šempeter, drugo in tretje mesto pa sta prejeli praktični nagradi.

Ob tej priložnosti je tekmovalce pozdravil in jim spregovoril ter podelil pokal in darila predsednik krajevne organizacije ZB NOV Šempeter Leopold Kotar.

Leopold Kotar

V Ptuj...

Ob dnevu borca je bilo slovesno tudi v občini Ormož. Na rojstni hiši narodnega heroja profesorja Jožeta Kerencića-Janka v Jastrebcih pri Kogu so odkrili spominsko ploščo, posvečeno njemu, njegovi mami Uršuli, ki je leta 1942 umrla v taborišču Auschwitz ter bratoma Francu in Slavku. Brat Franc je tako kot mama končal v taborišču Auschwitz, Slavka pa so ustrelili isti dan kot Jožeta – 27. decembra 1941 v mariborskih sodnih zaporih.

Posvečena je tudi pokrajinski konferenci OF za okrožje Maribor, Ptuj, Ljutomer in Prekmurje, ki je bila na Kerencičevi domačiji 1. novembra leta 1941. Spominska plošča, ki je bila odkrita ob letošnjem dnevu borca, je samo majhna in skromna oddolžitev, delček priznanja za žrtve, ki jih je ta družina dala v samem začetku narodnoosvobodilnega boja za splošen napredek.

Jože Kerencić, narodni heroj, ustrelen kot talec 27. decembra 1941. v Mariboru.

Na ta dan so se zbrali vsi sorodniki Kerencičevih, ki živijo v raznih krajih Slovenije, predstavniki pionirskih odredov in šol poimenovanih po njem, predstavniki obmejne vojaške karavle in predstavniki delovne organizacije tovarne Jože Kerencić iz Ormoža, ki je bila ob Slovini in Gosadu pokroviteljica prireditve.

Na proslavo so prišli člani zveze borcev iz občine Ormož, ostali občani, predvsem pa Kerencičevi prijatelji in sodelavci iz njegovega revolucionarnega obdobja. Spominsko ploščo sta ob častni salvi odkrila njegova hčerka Jekla in nečak Zlatko, cvetje k plošči pa je položila tudi njegova žena Marija-Pika.

O Jožetu Kerenciću kot človeku, revolucionarju, borcu za boljše čase »prleških malih kmetov, vinčarjev in žoljarjev« je govoril upokojeni novinar Drago Košmrlj. Z Jožetom sta bila tovariša iz študentskih dni. Ob 40-letni smrti Jožeta Kerencića na Kogu je tovariš Košmrlj povedal, da je bil Jožek pridnejši od njega; bil je duša znanega »Zagorjskega kolektiva«, prav tako tudi kluba »Njiva«.

Nesteto dni in večerov so tako preživeli skupaj mladi Ormožani in razpravljali o splošnem notranjem in mednarodnem položaju. Kot je povedal Drago Košmrlj, sam nikdar pozneje ni mogel zaživet v taki skupini, s takšnimi medsebojnimi odnosi, kot v tej.

Jože Kerencić je v svojem delovanju kar se da kritično orisal bistvo kmečkega vprašanja v predvojni Sloveniji. Zelen je, da bi se tudi slovensko kmečko in sploh delovno ljudstvo prebilo do pogojev dostojnega, boljšega življenja, in da bi postalo oblikovalec lastnega življenja. Zagorjski koletiv, predvsem Jože Kerencić, je prišel v hud spor s takratnim partijskim vodstvom na ljubljanski univerzi. Vsa skupina in z njo celoten akademski klub Njiva je dobila vzdevek »trockisti«, kar je takrat veljalo za eno najhujših obtožb.

Kako je Kerencića bolela izključitev iz partije, je lepo opisala Milena Bogša, ki je bila njegova kurirka.

Preden so ga 27. decembra 1941. ustrelili, je napisal poslovilno pismo: »Jaz bi rad zate in za druge živel, pa tudi umreti se ne bojim...« Živi dalje, v mislih in dejanjih ljudi, v njihovih srcih na svojem rojstnem Kogu. Se posebno so na svojega velikega vzornika ponosni pionirji Osnovne šole na Kogu, ki je poimenovana po njem. Kot za že toliko spominskih obeležij iz časov NOB, bodo tudi za to ploščo skrbeli in pokazali, da so resnično mladi rod Kerencičev...

Naj končam z mislijo, ki jo je Drago Košmrlj povedal ob koncu svojega svečanega nagovora: »Samo eno vprašanje bi moralo priti v teh dneh in v današnjih časih v zavest vseh poštenih ljudi naše dežele; ali je vse tisto, kar počenjamo in delamo, v skladu s ceno žrtev, ki so padle, da bil naš svet pravičnejši in delovni človek v njem srečnejši?«

Vida Topolovec

16. srečanje rezervnih vojaških starešin Jugoslavije na slovenskih tleh

Kar enaindvajset slovenskih občin je tik pred dnevom borca gostilo skupine rezervnih vojaških starešin iz vseh jugoslovanskih republik in pokrajin. Predstavili so jim svoje kraje, svoje delo, svoje dosežke, svoje pomnike na boj in revolucijo, svoja prizadevanja, da bi s trdno organiziranimi splošno ljudsko obrambo in družbeno samozaščito ohranili in ubranili, kar imamo.

Naši sodelavci so nam poslali nekaj zapisov o teh srečanjih.

Delegacija ZRVS Kosova na Dolenjskem

Občinska konferenca ZRVS Novo mesto je bila gostitelj 50-članske delegacije ZRVS s Kosova. Ta se je na Dolenjskem mudila tri dni, svoj obisk pa je zaključila na 16. srečanju »Bratstva in enotnosti« v Kranju. Gostitelji so pripravili obsežen in bogat delovni program, tako da so si rezervne starešine s Kosova lahko seznanili z gospodarskim, kulturnim in zgodovinskim razvojem Dolenjske in Bele krajine, hkrati pa tudi obrambnimi pripravami v tem delu Slovenije in z razvejano dejavnostjo ZRVS.

Ob tej priložnosti smo se pogovarjali z rezervnim starešino mr. Bogdanom S. Sekulovićem, ki je sicer predsednik izvršnega sveta skupščine občine Peč, ter z Ramizom Bunjakijem, pro-

fesionalnim delavcem v pokrajinski konferenci ZRVS Kosova.

BOGDAN SEKULOVIĆ je dejal: »Prvič sem v Sloveniji, zato sem toliko bolj presene-

čen nad vsem, kar sem videl. V prvi vrsti me je prijetno presenetil gospodarski razvoj, kar zlasti velja za Krko in za lesni kombinat Novo-les. Vsaj eno tako urejeno tovarno bi si želel v naši občini, pa bi »bili na konju.« Presenečen sem bil nad redom in disciplino v teh dveh in drugih delovnih kolektivih, ki smo jih obiskali. Preseneča me tudi delovni zagon žensk. Slišal sem, da so Slovenke dobre gospodinje, zdaj pa sem se prepričal, da so tudi dobre delavke.

Vesel sem, da sem prišel v vašo republiko. Seznanili smo se z razvojem vaše ZRVS, spoznali smo nove kraje in ljudi, hkrati pa navezali tudi nekaj koristnih poslovnih stikov, ki nam bodo na Kosovem mogoče pomagali, da bomo čimprej prebrodili gospodarski zaostanek. Mislim, da so takšna srečanja koristna in potrebna.«

RAMIZ BUNJAKU: »Čeprav sem nekako poklicno deformiran, kar pomeni, da me je zanimala predvsem razvitost ZRVS v vaši republiki, nisem mogel mimo vsega, kar sem v teh dneh videl. Vedel sem, da gre za Dolenjsko in Belo krajino, ki sta bili pred vojno zelo slabo gospodarsko razviti, zato se ne morem načuditi temu napredku, ki je opazen na vsakem koraku.

Kar zadeva našo organizacijo, sem lahko ugotovil, da imamo približno enake metode dela. S tem ne mislim, da nismo videli in zvedeli nič

novega. Precej je takega, kar bomo lahko presadili na naš zelnjnik. Prepričan pa sem, da smo tudi mi svojim gostiteljem povedali marsikaj koristnega iz naše prakse. Moj pogled na Slovenijo se je bistveno spremenil, ker sem se zdaj na lastne oči prepričal,

kako je pri vas. Ob koncu moram povedati, da me je globoko presunila Baza 20 v partizanskem Rogu, ki je spomenik neprecenljive vrednosti. Takšno dragoceno velja ohraniti, ker je neponovljiva.«

Slavko Dokl

Gostje iz srbskih občin v Podravju

V Mariboru je mestna konferenca ZRVS Maribor pripravila pester program za obisk rezervnih vojaških starešin iz Niša in Leskovca. V domu JLA v Mariboru jih je sprejel predsednik mariborske mestne skupščine Emil Tomažič in jim predstavil mesto ter njegovo vlogo med NOB in v povojnem socialističnem razvoju. Posebej je opozoril na prijateljski sprejem, ki so ga izgnani Slovenci doživeli v številnih srbskih občinah v letu 1941.

V kulturnem programu je sodelovala folklorna skupina KUD Študent, ki je s svojimi točkami navdušila goste. Rezervni starešine iz Niša in Leskovca so si ogledali spominsko sobo 31. divizije NOB v eni od mariborskih vojašnic ter izobraževalni center za SLO in DS v Pekrah. Zanimiva sta bila tudi obisk v TAM in ogled teren-skih vozil. Na Osankarici so gostom iz Srbije pripravili zgodovinsko uro. V razstavnem prostoru NOB jim je pr-

voborec Anton Ulrih-Kristl pripovedoval o razvoju partizanskega Pohorja, medtem ko jih je borka Pohorskega bataljona Linka Ksela seznanila z zadnjim bojem Pohorskega bataljona. Na Osankarici so prišli tudi rezervni starešine iz beograjskih občin, ki so bili sicer gostje občinskih konferenc ZRVS v Slovenski Bistrici, Ptuj in v Slovenskih Konjicah.

Vse rezervne starešine iz Srbije je pozdravil predsednik slovenjebistriške občine Slavko Kleindienst, v odgovor na pozdravne besede pa je predsednik medobčinske konference ZRVS Niš rezervni polkovnik Milun Jovović dejal, da so bili v Mariboru in drugod zelo prisrčno sprejeti in bo njihov obisk vsekakor prispeval k globlji sodelovanju. Gostje so bili nad vsem, kar so videli in doživeli, globoko impresionirani. Obisk je bil zanje zelo poučen in koristen.

Marjan Kos

Vabila

19. VII. 1986

Odbor skupnosti borcev I. jugoslovanske brigade NOVJ, ustanovljene v ZSSR obvešča in vabi vse borce te brigade, da bo v soboto, 19. julija 1986, zbor brigade in svečana podelitev domicila brigadi ter razvitje zastave v Celju, v Zavodu za športno rekreacijo Center Golovec in to:

ob 9. uri: zbor borcev brigade in podelitev spominskih medalj, poročilo o delu odbora, sprejem pravilnika skupnosti ter izvolitev odbora.

ob 12. uri: svečana podelitev domicila skupščine občine Celje, razvitje zastave in tovariško srečanje.

Vabimo vse borce te brigade, da se zbora in slovesnosti udeležijo, četudi niso dobili vabila.

Odbor skupnosti borcev I. jugoslovanske brigade NOVJ, ustanovljene v ZSSR

20. VII. 1986

Ob dnevu vstaje slovenskega naroda vabimo na 7. spominski pohod na Komelj »Po poteh Domnove čete«, ki bo v nedeljo, 20. julija 1986.

Zbirališče je od 8.30 do 9. ure pri tovarišu Janku Apovniku na Borovju štev. 32 pri Pliberku (Woroujach bei Bleiburg). Apovnikova hiša je ob cesti, ki vozi iz Pliberka proti državnii meji – Holmec, 2 kilometra pred mejo na razpotju Šmarjeta – gostilna Kos.

Odhod od Apovnika bo ob 9. uri preko Šmarjete do spomenika padlim partizanom na Komelju, kamor bomo prispeli ob 13. uri. Tam bo kratka spominska svečanost, potem pa partizanski miting. Za malico in pijačo bo poskrbljeno. Pot pohoda je dolga 7 kilometrov v eno smer. Za vse tiste, ki te poti ne zmorejo, je zbirno mesto pri spomeniku pri Cimpercu.

Na pohodu bomo obujali spomine na težke čase naše narodnoosvobodilne vojne in se spominjali vseh tistih, ki so v tem težkem času trpeli in dali svoja življenja za našo svobodo. Na spominski pohod vabimo vse, posebno še naš mladi rod, da se bo še bolj seznanil z našo slavno preteklostjo.

Pohod in spominska slovesnost bosta ob vsakem vremenu!

Zveza koroških partizanov
Področni odbor Pliberk

*

V nedeljo, 20. 7. 1986, bo ob 11. uri v kinodvorani v Cerknem skupščina aktivistov OF nekdanjega severno-primorskega okrožja. Na skupščini bodo podana poročila o štiriletnem delu aktivistov OF, sprejeli bomo program dela in volili novi domicilni odbor.

Istega dne bo ob 10. uri pred muzejem Cerkno odkritje doprsnega kipa dr. Franji Bojc-Bidovec. Na zbor aktivistov in odkritje doprsnega kipa dr. Franji so vabljeni vsi

aktivisti idrijsko-cerkljanskega, baškega in kanalskega okrožja.

Posebnih osebnih vabil ne bo.

Po končanem zboru bo v gasilskem domu Cerkno tovariško srečanje z običajno partizansko postrežbo.

Domicilni odbor aktivistov OF
Za severno primorsko okrožje

*

Domicilni odbor Skupnosti borcev Gornjevipske partizanske čete Ajdovščina in krajevna skupnost Gaberje vabita vse borke in borce ter druge delovne ljudi in občane na proslavo ob odkritju spomenika devetim borcem Gornjevipske partizanske čete, ki so padli v februarju 1943. leta.

Proslava bo v nedeljo, 20. julija 1986, ob 17.00 uri v Gaberjah.

Domicilni odbor skupnosti borcev Gornjevipske partizanske čete
AJDOVŠČINA

KRAJEVNA SKUPNOST GABERJE

22. VII. 86

Vabimo vse nekdanje politične delavce jeseniškega okrožja in sedanje družbenopolitične delavce jeseniške in radovljiške občine, planince in druge, da se v

TOREK, 22. JULIJA 1986, OB 11. URI

udeležijo odkritja spominske plošče v spomin na delovanje okrožnega komiteja KPS in okrožnega odbora OF jeseniškega okrožja, ki je na tem območju deloval v letu 1942. Odkritje bo pri Valvazorjevem domu pod Stolom.

Slavostni govornik bo predsednik KK SZDL Žirovnica tov. Iztok Federl, ploščo pa bo odkril tov. Valentin Dolar-Ciro, kurir takratnega okrožnega komiteja KPS. Kulturni program bo izvajal oktet France Prešeren iz Žirovnice.

Po odkritju bo tovariško srečanje. Dostop je možen iz Koroške Bele in iz Most pri Žirovnici. Pohodniki, ki bodo krenili iz Koroške Bele, naj se zberejo ob 8. uri pred samopostrežno trgovino, od koder bodo pohodniki po Rudni poti krenili k Valvazorjevi koči.

Občinski komite ZKS Jesenice in okrožni odbor aktivistov OF, za jeseniško okrožje

*

Ob praznovanju dneva vstaje slovenskega naroda 22. julija vabimo vse občane na svečano proslavo ob odkritju spomenika padlim borcem in žrtvam vojne iz Čepovanske doline ter partizanskim delavnicam, ki so delovale v okviru IX. KORPUSA na našem območju. Posebej vabimo vse borce in aktiviste, ki so se borili in delovali v času NOB v tem kraju.

Slovesnosti ob odkritju spomenika se bodo pričele ob 11. uri. Istega dne, ob 10. uri, bo tudi odkritje spominskega obeležja padlim letalcem, ki so delovali v okviru prekmorskih brigad in prenašali zavezniško pomoč v naše kraje.

Priljubljeni odbor.

Vabimo vse krajeane, posebej pa še borce in aktiviste Kozjanskega na tradicionalno proslavo dneva vstaje slovenskega naroda, ki letos sovpada s proslavo 45. obletnice vstaje. Proslava bo 22. 7. 1986 ob 10. uri pri spominskem obeležju na Jevši (Bohor).

Prihod na proslavo je možen z motornimi vozili iz smeri Krško – Brestanica – Senovo – Srebotno – Jevša ali Planina pri Sevnici – Stara žaga – Netopir – Jevša.

Obč. ZZZB NOV Krško
KO ZB NOV Senovo in
»Lisca« TOZD Šivalnica, Senovo.

*

Ob dnevu vstaje slovenskega ljudstva vas vabimo na srečanje ob poimenovanju karavle po Kokrškem odredni in ob podelitvi spominskih medalj in plaket, ki bo v torek, 22. julija 1986 s začetkom ob 11. uri na Anko-vi planini – Zgornje Jezersko.

Skupnost borcev Kokrškega odreda in poveljstvo ljubljanskega armadnega območja

27. VII. 1986

Občinska konferenca SZDL Škofja Loka in Kmetijska zadruga Škofja Loka – Centralni odbor žena zadrug vabita na odkritje spominskega obeležja NOB in tradicionalno srečanje žena zadrug na Blegošu v nedeljo, 27. julija 1986.

Odkritje obeležja bo na Prvi ravni ob 11. uri.

Tradicionalno srečanje na jasi pod planinsko kočjo ob 13. uri.

Prireditvi bosta ob vsakem vremenu.

OBČINSKA KONFERENCA SZDL
OBČINSKI ODBOR ZZZB NOV
ŠKOFJA LOKA

*

Vabimo vas, da se udeležite odkritja spominskega obeležja na Prvi ravni pod Blegošem, kjer je bil od avgusta do decembra 1944 sedež Oblastnega komiteja KPS in drugih pokrajinskih političnih forumov in organov Gorenjske.

Svečanost bo v nedeljo, 27. julija 1986 ob 11. uri.

Dostop z osebnim avtomobilom je možen po cestah:

Poljane – Javorje – Žetina – Črni kal
Gorenja vas – Hotavlje – Suša – Črni kal
Železniki – Zali log – Potok – Črni kal
Reden avtobus pelje ob 8.15 iz Škofje Loke do Javorij, od kjer je še dve uri peš.

Obveščamo vas, da bo istega dne s začetkom ob 13. uri pod planinsko kočjo na Blegošu tudi že tradicionalni piknik žena – zadrug Kmetijske zadruge Škofja Loka.

Občinska konferenca
SOCIALISTIČNE ZVEZE DELOVNEGA
LJUDSTVA
Škofja Loka

Okrožni odbor aktivistov OF
škofjeloškega okrožja

*

Krajevna organizacija ZB NOV, skupščina in družbenopolitične organizacije iz Loškega Potoka vabijo borce, aktiviste, mladi- no, krajeane, svojce žrtve fašističnega terorja

in druge na praznovanje krajevnega praznika in k odkritju osrednjega spomenika borcem, aktivistom in žrtvam fašističnega terorja iz Loškega Potoka, ki bo v nedeljo, 27. julija ob 11. uri na Hribu pred zdravstvenim domom v Loškem Potoku. Osebnih vabil ne bo.

Skupščina in družbenopolitične organizacije Loški potok

2. IX. 1986

Vabimo vas, da se udeležite 5. tradicionalnega srečanja kurirjev Odbora IV. brigade VDV za Južno Primorsko in kurirjev postaje P 1, ki bo v soboto 2. avgusta 1986 ob 16. uri na Mašunu.

Ob tej priložnosti bomo imeli redno letno Skupščino s krajo kulturno prireditvijo in predvajanjem filma Partizanski kurirji.

Prosimo, da ste točni!

Za hrano in prenočišče bo poskrbljeno za vse udeležence – kurirje in člane družin.

Naslednji dan se razidemo po zajtrku.

SKUPNOST BORCEV IV. BRIGADE VDV
SLOVENIJE
ODBOR ZA JUŽNO PRIMORSKO

Poziv

**Nekdanjim političnim zapornikom
Posebnega inspektorata javne varnosti
v Trstu
(Ispettorato speciale di pubblica sicurezza
v ul. BELIOSGUARDO)**

V letih 1941–1945 je v Trstu deloval Ispettorato speciale di pubblica sicurezza pod vodstvom dr. Guelija in zloglasnega dr. Gaetana Collottija, ki je kmalu postal znan mučitelj s svojimi izbranimi pomagači. Inspektorat je bil ustanovljen zaradi uničenja protifašizma in čedalje močnejšega narodnoosvobodilnega gibanja na Primorskem.

Svoje prostore je imel v ulici Bellosguardo v vili, posebno prirejani za njihove namene. Ta je dobila žalostno ime Villa triste, to je kraja strahotnih muk, tragičnih usod in neskončnih zasliševanj nesrečnikov, ki so padli v roke njegovim agentom.

Z namenom, da bi zbrali podatke o političnih zapornikih tega kraja, se obalno-kraški medobčinski svet ZZZB NOV Koper, Trg A. Ukmarja 6, Koper poziva preživeli in svoje padlih, žrtv ter umrlih v povojnem obdobju, da nam sporočijo naslednje podatke:

– ime in priimek ter sedanje bivališče
– od kdaj do kdaj ste bili zaprti v vili v ul. BELLOSGUARDO

– v kolikor gre za preminulega svojca, navedite zanj enake podatke.

Prosimo vas, da nam te podatke pošljete v roku 15. dni. Zbrane podatke nam bomo uporabili pri popolnejši evidenci teh političnih zapornikov, ki so za svobodo nepopisno trpeli. Hkrati bomo s podatki sodelovali s Združenjem političnih preganjencev v Trstu ANPPA, Ul. Crispi št. 3.

Zahvaljujemo se vam za sodelovanje.

Obalno-kraški medobčinski svet
ZZB NOV Koper

Anton Kodrič

Na predvečer dneva borca je v Kopru preminil Tone Kodrič, eden od organizatorjev prekomorskih brigad NOVJ, partizanski komandant, vojaški vojni invalid NOVJ in zaslužen družbenopolitični delavec na Primorskem.

Rojen je bil 30. avgusta 1914 v Malem dolu, občina Sežana, v delavsko-kmečki družini. Oče je bil poklicni zidar, zaveden Slovenec, prepričan protifašist in sodelavec KPI. V tem duhu je vzgajal tudi svojo družino, ki se je v poznejšem obdobju v celoti vključila v NOB. Antonov brat Branko Kodrič-Rudi je bil udeleženec NOB od vsega začetka in je v JLA dosegel čin generalmajorja.

Anton Kodrič je že kot petnajstletni mladenič ilegalno zapustil Italijo in se nastanil v Črnomlju, kjer se je izučil za peka. Po končani vajenski dobi je ostal nekaj let brez kruha in se je pre-

življal s priložnostnim delom. Leta 1935 se je preselil v Maribor in se zaposlil pri zadrugi državnih uslužbencev. Tu se je seznanil s Pinkom Tomažičem in njegovimi sodelavci ter se vključil v delavsko organizacijo Narodna strokovna zveza, ki je bila pod vplivom KPS. Leta 1940 je dobil službo v Beogradu, kjer je imel stike s študenti-komunisti in je z njimi sodeloval v številnih demonstracijah, zlasti v demonstracijah 27. marca 1941.

Kmalu nato se je ilegalno vrnil v Slovenijo, a so ga Nemci že v Zidanem mostu aretirali in odpeljali v celjsko vojašnico, od koder pa mu je uspelo pobegniti in se povezati z aktivisti OF. Ko je nesel obveščevalno pošto v Ljubljano in šel obiskat starše, ki jih ni videl že deset let, so ga aretirali, odpeljali na vojaško okrožje v Trst in od tam v italijansko vojsko. Iz Kalabrije pa je

pobegnil in se vključil v NOVJ.

V Tarantu je bil Anton Kodrič v taborišču Pod oljkami, nato pa je bil v Carbonari, v 1. prekomorski brigadi. Novembra 1943 so ga določili za člana misije NOVJ, ki je odšla na Sicilijo in pridobivala naše ljudi za vstop v NOVJ. Vendar pa ti-

stim, ki so že bili v zavezniškem ujetništvu, ni mogla pomagati, kajti Angloameričani so imeli svoje namene ter so jih namesto v NOVJ in v borbo v domovino poslali v severno Afriko, da bi jih vključili v kraljevo jugoslovansko vojsko.

Misija pa je veliko pomagala tistim primorskim Slovencem in istrskim Hrvatoma, ki so bili v »novi« italijanski vojski in se zlasti tistim, ki jim je uspelo priti na Sicilijo z otoka Sardinije (divizija »Sabauda«). Po uspešno opravljenem delu se je vrnil v partizanski tabor Gravina, kjer so ga določili za komandirja čete v tretjem bataljonu 3. prekomorske brigade. Sodeloval je pri obrambi otoka Visa takrat, ko so bili tam vrhovni štab NOVJ, tovariš Tito in drugi najvišji politični organi NOG. Po nalogu vrhovnega štaba NOVJ je ponovno odšel v Italijo, da bi tam sodeloval pri organizaciji »sardinskega korpusa«; toda tudi sedaj so zavezniki

bili drugačnega mnenja ter so primorske Slovence in istrske Hrvate namesto v Gravino in v NOVJ premestili na otok Korziko, nato pa v južno Francijo. Medtem ko je bil v Italiji, je bil šef sprejemnega oddelka v partizanskem taboru Gravina.

V domovino se je vrnil kot komandant tretjega bataljona 5. prekomorske brigade »Ivana Turšiča-Iztočka«. Sodeloval je v očiščevalnih akcijah v Dalmaciji, nato v bojih za osvoboditev Gospiča (kjer je bil ranjen) ter na pohodu prek Ogulina do Črnomlja. Sodeloval je tudi v sklepnih operacijah za osvoboditev Dolenjske in Ljubljane. Za zasluge v NOB je prejel številna odlikovanja, med njimi red za hrabrost.

Po demobilizaciji iz JLA (leta 1947) je bil razporejen na položaj sekretarja takratnega ministrstva za delo SR Slovenije (1947–1949). Sledila je premestitev na položaj organizacijskega sekretarja OK ZKS Tolmin

(1949–1951). Nato je bil izvoljen za predsednika okrajnega ljudskega odbora Tolmin (1951–1954). Po reorganizaciji ljudske oblasti je leta 1954 postal sekretar podjetja v cementarni v Anghovem. Takrat je tudi zbolel in je na lastno željo bil premeščen v Koper za načelnika oddelka za delo okraja Koper. Sledila je izvolitev za predsednika okrajnega sindikalnega sveta v Kopru, nato pa še za predsednika gostinske zbornice okraja Koper. Zaradi prometne nesreče se je predčasno invalidsko upokojil že leta 1965. Dve mandatni dobi je bil izvoljen za odbornika SO Koper, kjer je vrsto let bil med drugim zadolžen za sklenitve zakonskih zvez. Prav tako je bil osem let predsednik krajevn skupnosti Semedela.

Nekdanji soborci iz 1., 3. in 5. prekomorske brigade NOVJ in drugi ljudje, ki so z njim delali in ga poznali, ga bomo ohranili v trajnem spominu.

Albert Klun

Janez Hribar

16. maja letos smo se na borovniškem pokopališču poslovili od prvoborca in nosilca partizanske spomene 1941 Janeza Hribarja-Gusteljna.

Rodil se je 18. 1. 1918. v Želimljah v številni kmečki družini, ki je imela premalo zemlje za preživljanje. Ko mu je bilo sedem let, mu je umrla mati. Pri 14. je izgubil še očeta. Mladoletni otroci so dobili skrbnika, ki je njihovo zemljo dal v najem drugim – sami pa so morali zapustiti rodni dom in oditi s trebuhom za kruhom. Življenje mu je v rani mladosti ni prizanašalo, spoznal je krivičnost in izkoriščanje tedanje družbe.

Ker se je približevala vojna, je upal, da se bodo socialne razmere spremenile. Ko

je sovražnik zasedel naše kraje in je bila ustanovljena OF, je v njej takoj našel svoje mesto. Hodil je na sestanke, prebiral Slovenskega poročevalca, pričel zbirati po vaseh orožje in hrano, ljudi povezoval s partizani ter prenašal razna sporočila. Januarja 1942. je bil izdan, aretiran in zaprt. Po

prihodu iz zapore je takoj nadaljeval z delom v OF. Maja 1942 je odšel v partizane v Notranjski odred. Kmalu nato so ga dodelili v vojaško delavnico za orožarja. Tam je bil šef delavnice do italijanske ofenzive. Takrat se je gibal v smeri Mačkovec–Rute–Sodražica–Nova Stifla–Travna gora–Jelenov žleb–Glažuta–Mrzel vrh in nato spet v obratni smeri. Sodeloval je tudi v borbi v Jelenovem žlebu. Jeseni leta 1943 je bil sprejet v partijo. Zaradi bolezni so ga dodelili na teren, Okrožno mesto odboru OF Ribnica, ta pa ga je določil za sekretarja rajona Rob. Ko je bilo več rajonov združenih, je prišel na okraj Velike Lašče, kjer je bil član okrajnega komiteja ter odgovoren za gospodarstvo. Tudi v bitki za Turjak je sodeloval. Nadomeščal je tudi sekretarja komiteja Velike Lašče, po vrnitvi

tega pa je postal njegov pomočnik.

Po osvoboditvi je bil nekaj časa zaposlen na Okrajnem ljudskem odboru Grosuplje na notranji upravi, bil je tudi član komiteja ZK. Nekaj časa je bil upravnik invalidske avtomehanike. Nazadnje je bil zaposlen v Narodni banki, kjer je bil tudi upokojen.

Po vojaškem činu je bil poročnik.

Leta 1950 ga je življenjska pot pripeljala v Borovnico, kjer si je ustvaril dom in družino. Po vojni je aktivno delal v družbenopolitičnih organizacijah, dokler mu tega ni preprečila bolezen. Za svoje delo med NOB in po njej je prejel partizansko spomenico 1941 in osem odlikovanj.

Zglednega borca in pridnega družbenopolitičnega delavca bomo ohranili v najlepšem spominu. T. F.

Ivan Končan

V njem je bilo na prvi pogled nekaj gubčevskega: visoka sloka postava, garaške žuljave roke, prodirne oči, ki so merile v človeka pred njim ali pa zrle nekam v dalj, kakor bi iskale tam odgovor na stotera vprašanja.

Ko pa se je dokopal do besed, počasi in spontano, kakor bi pricurljalo olje, je v njem v hipu zažvela preprosta človeška narava, človek, ki se je na vsem tem svetu zapisal le delu.

»Poglej, letos bo tudi že ta moja jablana obrodila,« mi je Ivan Končan ondan že kdovekolikokrat pokazal drobno poganjajoče drevesce v njegovem sadovnjaku pod hišo in oči so mu zasijale od zadovoljstva. »Da le ne bi črv prišel blizu, pa bo še kar nekaj.«

Sadno drevje je bilo Ivanova posebna radost. Zanj je skrbel kakor za otroke. In bil je vesel, če so prišli ljudje k hiši in če je lahko na mizo pred njih postavil kosarico s sočnimi sadeži.

»Nate, jejte, letos je še kar nekaj dalo,« je dobrodušno priganjal goste in h kosarici primaknil še šilce domačega.

A o svojem delu Ivan Končan ni preveč rad govoril. Zanj so štela dejanja in ne besede. Od številnih besed človek nima veliko, mu je bilo brati iz oči. Jezik se mu je navadno nekoliko bolj razvezal le, če je beseda nanesla na naravo. In na lov. Na tisto plat naše kulture narave, ki ji pravimo skrb za divjad. Bil je namreč dolgoletni član zelene bratovščine in zategli zvok lovskega roga je bil zanj najlepša melodija tega sve-

ta. Radi so prišli k njemu njegovi lovski prijatelji in rekli kakšno o doživljajih v revirju, ali pa zavihteli lovske puške in se odpravili nad srnjaka tja gor proti Koreni ali Prosci. Njegova hiša je bila polna lovskih trofej, in Ivan je kar žarel, če je kdaj kdo obstal pred njegovim kapitalnim rogovjem na steni in se čudil: »Ja, kdaj si pa tega uplenil?!«

Vendar pa je Ivan sukal puško že tudi veliko prej. Bilo je to v partizanih od dvainštiridesetega leta naprej. Tedaj se je tolkel v Dolomitskem odred. Kdove koliko noči je preždel zunaj, v mrazu, snegu ali dežju in čakal na neizogiben ukaz: »Na noge, gremo naprej!« Tolkel pa se je tudi kot borec varnostno-obveščevalne službe. A o tem nikoli ni rad govoril. Skromnost mu je bila zapisana že na obrazu. V duhu je še naprej ostal deček iz revne horjulske kmečke kočice, kjer se je ob ognjišču gnetlo šest lačnih volčičev in kjer je bil že pošten kos kruha pravi praznik.

Rad pa ni govoril tudi o letih po osvoboditvi, ko se je zagrizel v šolske knjige višje oficirske šole v Kragujevcu, pa tudi ne o številnih krajih po vsej Jugoslaviji, kjer je potem kot pešadijski predavatelj in oficira služboval. Z mislimi je bil ves čas še naprej v domačem Horjulu, tam v domačem bregu pod Kajzarjem, kjer so cveteli kostanj in so prepevale sinice. Tam si je na posled tudi zgradil svoj trajni dom. Dom, kjer naj bi v miru preživel preostanek svojega truda polnega življenja.

Toda usoda je hotela drugače. Lotila se ga je nepričakovana zahrbtna bolezen in ga neusmiljeno prikovala na bolniško posteljo.

»Zdaj mi bolezen pri živem telesu lomi kosti,« je zavzdihnil tik preden se je moral za vselej posloviti od tega sveta; »A se še vedno rad ozrem doli proti Horjulu, kjer tako živahno utripa življenje in kjer so ljudje...«

Branko Vrhovec

Stane Tratnik

Na rovinjskem pokopališču smo se 21. 6. zadnjič poslovili od Staneta Tratnika. Rodil se je 11. 12. 1907 v Idriji, kjer je med svojimi vrstniki preživljal svoja otroška in mlada leta. Pri svojem očetu se je izučil za mizarja in pri njem delal.

Kot zaveden Slovenec je zasovražil italijanski fašistični režim in po odsluženju kadrovskega roka v italijanski vojski leta 1930 pobegnil v staro Jugoslavijo. Bil je razočaran, ker mu ta ni dala zaposlitve in tiste, kar je od nje pričakoval. Zadovoljen je moral biti, če je dobil priložnostno zaposlitev. Po dveh letih se je zopet vrnil v svojo rojstno Idrijo. V Hotedrščici na takratni državni meji med Italijo–Jugoslavijo ga je aretirala italijanska policija in ga zaprla. Pred italijanskim sodiščem je bil obsojen na dve leti zapore. Med prestajanjem kazni so italijanski fašisti praznovali 10. obletnico fašizma. Staneta so pomilostili. Po prestani kazni se je zopet zaposlil pri očetu in zaprosil za lastno obrt. Ker se ni hotel vpisati v fašistično stranko, mu obrti niso dali. Leta 1934 je zopet pobegnil preko državne meje na Hrvaško blizu Zagreba v Pisarovino. Tu je priložnostno delal in leta 1939 organiziral lastno mizarstvo delavnico. Tu ga je našla vojna. Leta 1942 so

mu fašisti ob neki partizanski bitki zažgali vse imetje. V tem letu sta se z ženo Dragico vključila v narodnoosvobodilni boj Hrvatske. Dne 27. 8. 1943 je Stane organizirano vstopil v NOV. Oktobra istega leta je postal član KPH; določili so ga za sekretarja partijske organizacije. Na dolžnosti sekretarja je bil izdan in so ga na začetku leta 1944 ujeli ustaši, ki so ga odpeljali v zapor. V zaporu so ga hudo mučili in pretepali; ničesar ni izdal in obsodili so ga na smrt. Pisarovina je bila nevtralna cona. Tu so zamenjevali ujetnike partizani in Nemci. Zaprti Staneta Tratnika, obsojenega na smrt, je partizanski komandant uspešno zamenjal z nemškim oficirjem, ki je bil v partizanskem ujetništvu. Takoj po prihodu iz zapore je Stane nadaljeval z prejšnjim političnim delom. Vedel je, da se tudi na Primorskem, v njegovem kraju, borijo proti okupatorju. V Pisarovini se ni več čutil varnega in je zaprosil za premetitev v Slovenijo. To so mu ugodili in je v Pisarovini dobil propustnico ter 2. 6. 1944 z spremstvom kurirjev odpotoval. Z njim je odšla žena Dragica, sin Stanko, star 7 let in hčerka Djurica, stara 4 leta. Po prihodu v Belo krajino so jih na njihovo prošnjo poslali na Primorsko. S propustnico in

spremljavo kurirjev so prišli koncem junija 1944 na Vojsko. Tu je bil okrožni komite KPS idrijskega okrožja. Staneta so poslali na okrožno načelstvo Narodne zaščite, ki se je takrat na novo organiziralo in je prevzel vodstvo kriminalističnega oddelka, žena Dragica pa je bila imenovana v okrožni odbor SPZZ. Otoka pa so imeli v varstvu dobre vojskarske družine.

Ob združitvi in reorganizaciji na Primorskem je bil Stane Tratnik dodeljen okrožnemu načelstvu Narodne zaščite za severno primorsko okrožje, kjer je bil tudi vodja kriminalističnega oddelka in tudi namestnik okrožnega načelnika. Te dolžnosti je Stane Tratnik opravljal zelo vestno, odgovorno, požrtvovalno, s čutom odgovornosti,

bil je dober tovariš in prijatelj vse do konca vojne. Podeljena so mu bila državna odlikovanja za zasluge v vojni, medalja za hrabrost in za zasluge za narod.

Po končani vojni je bil okrajni načelnik Narodne zaščite za idrijski okraj. Nadaljeval je s tistim delom in v organizaciji, ki je nastajala in se na novo organizirala še v času narodnoosvobodilnega boja, v javni varnosti. Želel pa si je v svoj poklic in se kmalu po osvoboditvi zaposlil v idrijskem rudniku in prevzel vodstvo rudniškega mizarkega obrata. To delo je uspešno opravljal do avgusta 1951, ko se je z družino preselil v Rovinj in se zaposlil v Istrskem boksitu kot poslovođa v mizarstvo-gradbenem obratu.

Povsod, kjer je bil, je z polnim čutom odgovornosti opravljal svoje delo, ki mu je bilo poverjeno. Za svoje nesebično in požrtvovalno delo je prejel Orden dela. Leta 1977, že v pokoju, mu je bilo podeljeno priznanje za njegovo uspešno in požrtvovalno delo ter za izgradnjo samoupravne socialistične družbe.

Stanko je rad prihajal med svoje nekdanje medvojne borce, tovariše in prijatelje ob raznih srečanjih. Vedno se je rad spominjal svoje rojstne Idrije. Med nami bo ostal v trajnem spominu.

Franc Hvala-Peter

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Triglav – simbol svobode

Spominski pohod borcev NOV na Triglav bodo spremljale številne kulturne prireditve. Pohod se bo začel 18. julija, odhod ob 8. uri iz Rudnega polja na Pokljuki. Pred tem bo priložnostna slovesnost in poimenovanje poti po Triglavski diviziji. Kredarica je cilj prvega dne pohoda. Ob 19. uri bo priložnostna slovesnost s kulturnim programom in družabni večer, na pročelju Triglavskega doma pa bo odkrita spominska plošča Triglavski diviziji.

Drugi dan, to je v soboto, 19. julija, ko se bodo pohodniki povzpeli na vrh Triglava (približno ob 9.30), bo tudi krajša slovesnost z odkritjem spominske plošče patruljam, ki so v času NOB izobesile zastavo. Ivanka Stare-Tanja, ena od udeležencev patrulje, ki se je tudi med prvimi prijavila za pohod, bo tudi izobesila zastavo na Aljaževem stolpu.

Zaključna slovesnost z odkritjem spomenika Triglavski diviziji (delo Toneta Svetine), mitingom partizanov – pohodnikov na Triglav in podelitvi priznanj še živečim članom patrulj bo na Rudnem polju po prihodu pohodnikov s Triglava. V kulturno-zabavnem programu pa bodo sodelovali: Partizanski pevski zbor, godba milice, godba na pihala iz Gorij, člani folklorne skupine iz Bohinja, harmonikar Milče Stegu, recitatorji in še kdo. Ob tej priložnosti velja omeniti še eno kulturno prireditev v počastitev 45-letnice

vstaje slovenskega naroda in prvega spominskega pohoda borcev na Triglav. Od petka, 11. julija do četrтка, 24. julija bo v Festivalni dvorani na Bledu odprta razstava dokumentacije in fotodokumentacije muzejske zbirke »NOB in Triglav, gora in simbol«. Razstavo je pripravila skupnost borcev VII. SNOUB France Prešeren – komisija za rekreacijo borcev NOV Kranj v sodelovanju s Planinsko zvezo Slovenije – komisijo za kulturo in proučevanje zgodovinskega planinstva Ljubljana. Razstava bo odprta vsak delovni dan od 11. do 24. julija od 15. do 19. ure, v nedeljo in na praznični dan pa od 9. do 19. ure.

Udeležence pohoda želimo opozoriti še na nekaj posebnih prevoznih iz Ljubljane in drugih krajev, razen iz Bleda, ne bo! Možnost pravočasnega prihoda na Bled, od koder bodo vozili posebni avtobusi na Rudno polje, za tiste, ki nimajo lastnega prevoza, je iz Ljubljane takšna: Iz Ljubljane v Kranj vozi vlak. Odhod je ob 4.13, prihod v Kranj pa je ob 4.44. Na Bled pa vozi avtobus iz kranjske avtobusne postaje z odhodom ob 5.05.

In še ponovno opozorilo vsem pohodnikom, zlasti borcev. S seboj prinesite zdravniško mnenje, dobro opremo, zlasti obutev in rezervno perilo, nekaj prigrizka in osvežilnih pijač! Uživanje alkoholnih pijač bo med pohodom prepovedano.

Ob koncu naj vam v imenu organizacijskega odbora za pohod in uredništva TV-15 zaželimo varno pot in srečno vrnitev v dolino!

Planinski zdravo!

Jože Čurin

Obvestilo udeležencev pohoda na Triglav

Organizacijski odbor za pohod borcev na Triglav 18. in 19. julija obvešča vse tiste udeležence, ki nimajo svojega prevoza, a bi radi prišli pravočasno na Rudno polje, da imajo dve možnosti prevoza iz Ljubljane in sicer: z vlakom iz Ljubljane do Kranja. Odhod vlaka iz Ljubljane je ob 4.13 min., prihod v Kranj pa je ob 4.44 min. Iz kranjske avtobusne postaje pa bo ob 5.05 peljal avtobus do Bleda, od tam bodo vozili posebni avtobusi

na Rudno polje.

Do Bleda bo tudi iz Ljubljanske avtobusne postaje ob 6. uri jutraj odpeljal redni avtobus. Prihod je nekaj po 7. uri, vendar bodo vse udeležence, ki bodo prišli s tem avtobusom, čakali posebni avtobusi za Rudno polje. Udeleženci pohoda, ki se bodo odpravili z avtobusom iz Ljubljane, naj si pravočasno rezervirajo vozovnice!

(jč)

Zdrav duh v zdravem telesu

Ob dnevu borca letos je potekal že 8. kolesarski maraton Pohorski bataljon. Proga je potekala od Maribora prek Slovenskih Konjic do Slovenj Gradca in nato po Dravski dolini spet v Maribor.

Posebno skupino so v Mariboru obiskovali broci – kolesarji, udeleženci NOV. Znova so družno kolesarili: Lojze Fajdiga, Aleksander Novak, Ivan Lužovec, Stane Bobek, Ivan Pek, Kondrat Breg, Rudi Mlekuš in Ivan Meden. Kot prejšnje leto pa se je ob prihodu te skupine kolesarjev tudi letos zataknilo, nemara zato, ker so v Maribor prispeli več kot dve uri pred iztekom določenega časa.

S. Bobek

Strelska zveza Slovenije je pod pokroviteljstvom delovne organizacije Dom izvedla 9. mednarodno srečanje nad reprezentanco Slovenije in kantona Zürich. Na strelišču v Ljubljani in v Kranju so se slovenski in švicarski strelci pomerili v 12-tih disciplinah. Premočno je zmagala Slovenija (9:3). V puškarskih disciplinah je bil rezultat 3:3, v pištolskih pa 6:0 za Slovenijo. To je že tretja zaporedna zmaga Slovenije; leta 1982 je bil rezultat 301 za Slovenijo, leta 1984 pa 4:3. Tudi posamezniki so slovenski strelci premočno zmagali, saj so osvojili 25. Zürich pa 11 kolajn. Najboljši rezultat srečanja je postavil R. Debevec z rračno puško. Nastreljal je 590 krogov, kar je novi republiški rekord. Lavrinčeva je z rračno pištolo izenačila republiški rekord pri članicah s 374 krogi.

Naslednje, 10. jubilejno srečanje bo čez dve leti v Zürichu.

E. Progar

Balinarski klub TVD Partizan Trbovlje organizira že vrsto let zapored pod pokroviteljstvom občinskega odbora ZRB NOV in OK ZRVS Trbovlje ter SOZD REX E. Kardelja tradicionalni turnir balinarjev. Letošnjega (štirinajstega po vrsti) so se udeležile balinarske ekipe iz Trbovelj, Titovega Velenja, Ljubljane, Žalca in Celja, vsega deset ekip. V finalu sta se pomerili ekipi ZRVS Trbovlje in REX iz Titovega Velenja. Slednja je zmagala. Tekmovalnno srečanje je v rekreativnem smislu prijetno in nadvse koristno.

Rudi Matko

Pod pokroviteljstvom RK ZRVS Slovenije je ob dnevu borca SZS na mestnem strelišču v Ljubljani izvedla 3. tradicionalno strelsko republiško tekmovanje »memorial Pera Cestnika« v spomin na dolgoletnega reprezentanta, borca, ustanovitelja slovenskega

strelstva. Nastopilo je 13 ekip, ki so tekmovala z vojaško puško, leže. Pred tekmo je bila pred doprsmim kipom na strelišču slovesnost, kjer je o liku pokojnega Pera govoril delegat SZS Edvard Progar, delegacija v sestavi: Vidmar, Mitič, Peternelj pa je položila venec. Zmagala je z rekordnim dosežkom tega tekmovanja Škofja Loka. Tudi posamežno je z novim rekordom zmagal H. Peternelj. Dvakratni zmagovalci, ekipa Postojne, niso nastopili.

P. E.

Kolesarsko društvo Rog-Franek, pobudnik množičnega kolesarstva pri nas, slavi te dni deseto obletnico svojega uspešnega dela. V športni dvorani na Kodeljevem v Ljubljani je bilo minulo soboto slovesnost, na kateri so prvi pri nas razvili svoj kolesarski prapor. Člani kolesarskega društva »Rog-Franek« so v desetih letih pripravili 150 prireditev, njihove akcije, kot so 1000 km po Sloveniji, Jugoslovanska partizanska magistrala, Juriš

na Vršič in Ljubljanska partizanska pot, so široko znane med ljubitelji množičnega rekreativnega kolesarstva.

»Vselej smo si prizadevali iskati nove oblike razvedrila na kolesih. Nekaj akcij se nam je zares posrečilo. Samo na Slovenski kolesarski transverzali je bilo v minulih letih kakih dva tisoč kolesarjev. Mnogi so prav med kolesarjenjem stkali pristne prijateljske vezi in nato ustanovili več kolesarskih sekcij, ki so razvedrilo na kolesu dodale še organizirano obliko. V prihodnje bomo še več pozornosti kot doslej posvetili delu z mladimi, ki je hvaležno in prinaša obilo zadovoljstva«, je povedal Franc Mugerle, eden od ustanoviteljev tega kolesarskega društva.

Na slovesnosti so najbolj zaslužnim izročili priznanja za zasluge pri razvijanju množičnega kolesarstva.

Jože Čurin

IZŽREBANI REŠEVALCI

Med prispelimi rešitvami nagradne križanke PEKO TRŽIČ so bili izžrebani naslednji nagradjenci:

Julij NARDONI, Ljubljanska cesta 11, 64220 Škofja Loka
Marko MRAK, 61000 Ljubljana, Šišenska 75
Stojan TROŠT, Cesta JLA 6, 64000 Kranj
Izzrebanci bodo po pošti prejeli knjižne nagrade iz programa Založbe Borec. Nagradjemcem čestitamo.

Kako sta 1944. leta skočila na Triglav borca Jože Kapus-Miro in Franc Kelbl-Vester

Pinjenec se je zataknil v grlu

Med vojno kajpak ni bilo veliko časa za romantična sanjarjenja, pa vendar so se želje mnogih partizanov z Gorenjske marsikdaj ponudile tudi pri slovenskem očaku; češ, kako neki bi se počutil sedaj na vrhu Triglava? Bi lahko za trenutek pozabil, da se globoko v dolini bije boj za slovensko

va preverila, ali njun dogovor še drži in vzela pot pod noge. Mahnila sta jo prek Belske planine na Rudno polje, od tam pa naravnost do Aljaževga stolpa. »Navzdol sva jo ubrala čez Velo polje, pa bi bilo vseeno, četudi bi šla drugod. Na Velem polju sva namreč zaman pričakovala osvežitev.«

Drugi z leve je Jože Kapus, drugi z desne Franc Kelbl

zemljo? Kdo ve, ali so ju tiste ga poletnega večera tudi v Pokljuki obhajale podobne misli, ko sta se kar na hitro odločila, da bosta naslednje jutro pogledala na svojo krvavečo zemljo z njenega vrha. Nemara sta si za hip želela pozabiti prestani strah in trpljenje, sredi katerega sta živela že pol drugo leto... Ne Jože Kapus-Miro z Bleda in ne Franc Kelbl-Vester z Bohinjske Bele se ne spominjata več natanko, zakaj sta jo pravzaprav v teh napornih dneh ubrala na Triglav: »Saj je bilo že najino vojskovanje en sam velik napor, ena sama hoja...« razmišlja danes malce drugače Jože Kapus. Toda tedaj je bil 40 let mlajši, nabit z energijo in čustvi...

»Najbrž sva si pač zaželela hoditi ponovno po poteh, ki so naju spominjale na srečne čase pred začetkom vojne, ko smo jo na Triglav večkrat mahnili kar tako«, doda Vester. V mislih sta imela menda tudi Nemce: »Hotela sva videti, ali se sedaj, štiriinštiridesetega, ko je že malce dišalo po njihovem porazu, še vedno tako samozvestno sprehajajo po našem Triglavu, kot so to počeli dve leti nazaj.«

Na Pokljuko sta prišla vsak po svojih poteh, po svojih nalogah. Jože Kapus je bil tedaj šef obveščevalnega centra Otok na Jelovici, Franc Kelbl-Vester pa je bil zadolžen za vzdrževanje kurirske veze med Jelovico in Pokljuko. Strahu nista več poznala, saj sta ničkoliko noči prekrizarila po gorah, polnih sovražnikov. Vse od pomladi 1943. leta sta bila borca Prešernove brigade oziroma Gorenjskega oddreda.

Ob prvem svitu naslednje jutro sta torej Miro in Vester zno-

pravi Miro, Vester pa se samo smeje, ko se spominja njunega razočaranja. No, nekoliko luknjičav je postal spomin po 42-tih letih, pa sta zato oba skupaj povežala posamezne niti v celoto. »Ti Vester, ali sva koga srečala med potjo?« vprašuje Miro prijatelja. »Kaj pa vem«, se ta podrgne po nosu, »v spominu mi je ostala edino majerica na Velem polju...«

Razočaranja ostajajo večno zapisana v srcih, tako tudi tokrat. Kapus tisti majerici najbrž se danes ne more odpustiti njenega neusmiljenega srca, čeprav se zaveda, da je ravnala povsem po predpisih. Ko sta namreč pri Aljaževem stolpu ovekovčevala svoji partizanski imeni kar na drogu, ki je ostal v stolpu od zastave, sta pomalicala, žele pa ju je pognala proti Velem polju, kjer jima je zadišalo po mleku. »Majerica, ki tamkaj pase, nama ga gotovo ponudi,« sta si rekla, a sta se krepko ušela. Najprej ju je povprašala po partizanskih bilih, ki jih je izdajala bohinjska gospodarska komisija in bi z njimi bila upravičena do pol litra mleka. Ker jih nista imela, sta jo vseeno prosila zanj. A dobila sta le pinjenec, ki je ostal od masla, a je bil ves kisel, star in že kar zelen. »Vsak pol zajemalke sva ga spila, potem se nama je zataknil.« Mleko je namreč majerica pošiljala v partizansko bolnišnico na Pokljuki...

Jože Kapus-Miro poti na Triglav ne namerava več ponoviti. »Premalo hodim«, pravi in zato bo pričakal svoje soborce kar na Rudnem polju. Toda Franc Kelbl-Vester se ne da: »Šel bom gor, pa bo, kar bo. Pa če pridem koj do Vodnikov...«

Dragica Manfreda

POPRAVEK

V zadnji številki TV 15 smo objavili prejemnike plaketa ZRB NOV Jugoslavije, ki so jih prejeli ob dnevu borca posamezniki in organizacije. Na prejetem seznamu odlikovalcev je bila pomota, ki jo zdaj popravljamo. Poleg drugih sta prejela plaketi tudi tovariša **Franc Božič** iz Zagorja, (za dolgoletno družbenopolitično delo, zlasti ZRB NOV in društvi, pri razvijanju izročil NOB in revolucije ter za posebno prizadevno delo v zvezi s počitniškim domom v Banjolah) in **Jože Božič** iz Ljubljane, (za prispevek pri uveljavljanju tradicij v Svetu Zveze pionirjev Jugoslavije in ZPM ter za vnašanje revolucionarnih izročil v programe mednarodnih taborov pionirjev v Jugoslaviji in za sodelovanje ter organiziranje pomoči osvobodilnim gibanjem v svetu).

TV-15 Naš tovariš – vaš zvesti sopotnik

Naša akcija – nagradna igra, katere namen je pridobiti nove naročnike TV-15, je sredi dogodkov, a žal ne kdove kako razvneti in uspešna.

Po troje novih naročniških imen sta nam doslej sporočila **Jože Vičič** iz Ilirske Bistrice in **Viktor Koncilja** iz Ljubljane.

Na vrhu seznama novih kolektivnih naročnikov je krajevna organizacija ZB iz Dramelj pri Celju. Poslala nam je naslove za osem novih naročnikov našega tednika.

Za sodelovanje v naši nagradni igri so se odločile delovne organizacije:

Elektronabava, Ljubljana, Titova 40, Bohor, Šentjur pri Celju, Zdravilišče Rogaška Slatina, Kreditna banka Maribor, Pik Maribor, PTT Ljubljana, MTT Maribor, Brest Cerknica, Alpos

tv-15 naš TOVARIŠ

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978 – **Časopisni svet TV-15 naš tovariš**: DUŠAN BENKO, RASTKO BRADAKŠKA, MILAN FILIPČIČ, TONE GOŠNIK, MARIJAN LAH, FRANCE PEROVŠEK (predsednik sveta), ZORKA PERŠIČ, VANDA SKODNIK, STANE ŠKRABAR, JULKA TAJNIKAR, DRAGO VRESNIK
Glavni urednik: ZVONE KRŽIŠNIK, Odgovorni urednik: VIKTOR KONJAR, Novinarji – uredniki: ŽIVA DROLE – TV-15 za mladino: BOJAN KUNTARIČ – notranja politika; MILENKO STRAŠEK – reportaža; BOJANA ŽOKALJ-JESIŠ – naša organizacija; Lektorska redaktorica: MIRANDA MRČELA; Tehnični urednik: DRAGO SETNIČAR; Tajnica uredništva: MARA OKORN; Vodja uprave: BOJAN ZVONAR; Telefon uredništva: 327-780; Telefon uprave: 317-049 – Uprava in naročniški oddelki: Moše Pijade 24, p. p. 598, 61001 Ljubljana – Letna naročnina 2.200 din, posamezna številka v prosti prodaji 50 din – Tekoči račun: Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772 – TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28 – Rokopisov in fotografij ne vračamo – Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 421-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačujejo temeljnega davka od prometa proizvodov – **Korekture in tisk**: ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35

Naslednja številka TV-15 Naš tovariš izide 31. julija 1986.